

ԳԵՂԱՐՄ

համարի բանաստեղծությունը

Երկա՞ր, երկար ման եկա
Ոտքով, մըտքով ես կյանքում,
Երկու, երկու բան զըտա
Չար ու դըժվար էս կյանքում:

Վաղո՞ւց, վաղուց կար ասված,
Բայց կյանք տըվի ես բարին.
Դարձավ, դարձավ ինձ Աստված՝
Գեղեցիկը ու բարին:

Դըստրիկ, դըստրիկ իմ անգին,
Դու գեղեցիկ ու բարի,
Աշխույժն, աշխույժն իմ կյանքի
Եվ իմ վըշտոտ քընարի:

Նայի՞ր, նայի՞ր սըրտաբաց
Ես լեն արձակ աշխարհին՝
Առատ, առատ տարածված
Գեղեցիկը ու բարին:

Էսքա՞ն, էսքա՞ն մոտ ու շատ
Բախտը փըռված մեր կյանքում,
Մարդը, մարդը՝ միշտ անբախտ՝
Որոնում է երկնքում:

Հովհաննես Թումանյան

ԳԵՂԱՐՄ-64. 2019
Գրական-գեղարվեստական,
թարգմանական հանդես
Հրատարակիչ՝
«ՈԳԻ-ՆԱԻՐԻ»
գեղարվեստի կենտրոն
Հրատարակվում է 2002 թվից

Հասցեն՝ ԱՅ, 0002
Ստեփիանակերտ,
Վ. Սարգսյան 25

Էլեկտրոնային հասցեն՝
gekharm@yandex.ru
hrantalex@rambler.ru
Հեռ. +37497-252323

Տպագրվում է
«Դիզակ պյուտ» ՍՊԸ-ում

Խմբագիր՝
Հրանտ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ԳԵՂԱՐՄ-64.2019
Literary-Feature
translating periodical
The publisher:
«VOGI-NAIRI»
art centre
Published in 2002

Address: 25 V. Sarkisian str.
Stepanakert, 0002, AR
E-mail: geharm@yandex.ru
hrantalex@rambler.ru
Tel:+37497-252323

Editor:
Hrant ALEXANYAN

ՀԱՄԱՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վահե ՕՇԱԿԱՆ. Ինքնութիւն	3
Զավեն ԲԵԿՅԱՆ. «Ես միշտ հոգի, տիեզերքի մեծ հոգու հետ»	7
Լեռ ԿԱՍՍԱՐ. «Կարմիր օրեր»	14
Կառլոս ՖՈՒԵՆՏԵՍ. Էսեմեր	17
Լեռնարդ ՆՈԼԵՆՍ. Բանաստեղծություններ	24
Վլադիսլավ ՕՏՐՈՉԵՆԿՈ. Յամաշխարհային կամքի խելահեղությունը ..	33
Գվիներ ԼՅՈՒԻՍ. Բանաստեղծություններ	41
Ցայան ՑԶԻՅԱՆ/ՏԱՅԳՈՒՆ/. Վեց ռազմավարություն	44
Կիրմեն ՈՒՐԻԲԵ. Բանաստեղծություններ	52
Արարատ ԳՅՈՒԼԲԱՆԳՅԱՆ. ԲԵԽՕՏԵՍ-ի ուղին	61
Նվարդ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ. «Ես չեմ ծնվել. Աստվածներն են հորինել ինձ»	64
Էդուարդ ՂԱՆՍԵՅՆԻ. Առասպել և պատմվածք	70
Կարադոկ ԷՎԱՆՍ. Իմ հարևանները	77
Մարիա ԳԱԼԱՊՈ. Բանաստեղծություններ	86
Իռուհի ԲՐՈԴՍԿԻ. Մտքեր, որոնք կյանքի հանդեպ հայացք են փոխում ...	91
Literary translations. Hovhannes GRIGORYAN	93
Խճանկար.....	97

Կազմին եւ համարում՝ Ռուբեն ԱԴԱԼՅԱՆԻ
ստեղծագործությունների արտապատկերները

Վահե ՕՉԱԿԱՆ

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ

Ես սուտ մարդն եմ

ցուցափեղկի զամէ արձան
որուն ոչ ոք բարեւ կու տայ
կարծելով թէ տեղս կայնած
մէկը կայ
համեղ պատառ անօրութեան աչքերուն մէջ
սովը սառած՝ ճերմակ լոյսի ակռաներով
զիս կը լափեն հազար կողմէն ու կը կլեն
բայց չեն զիտեր ինչո՞ւ քաղցը դեռ կը կրծէ
ներսը տեղ մը մթին փոսը յատակ չունի
հուժկու հովը լուս անդադրում
կը փէտ:

Անքուն զաղտնի
Էլեքքրոնիք սեւ աչքն եմ ես
թանգարանին դուռը զոց էր
իր բացումին առաւօտէն
կը դիտեմ
վանտալներու խելառ
զրոհ զիշերին մէջ
թաղի լաճեր ապակիները կը փշրեն
ներսը արդեօք զանձեր կա՞ն թէ պարապ է
ոչինչ երբեք հոն չէ մտած չէ պահուլտած

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Ես եմ միայն շոած պշնած ու շուարուն՝
հրաշքի մը երեւումին
կը սպասեմ:

Անտես անյայտ
անէութիւն մարդն եմ ես
անպէտ շքեղ մեծոյի ռատար
հսկայ փարոս գիտակցութեան
լոյս կու տամ
տիեզերքի հարթավայրը կը շողշողայ
բայց ես ներսը մութին նստեր՝ ինչպէ՞ս գիտնամ
ուր է լուցկին զարնեմ կեանքին յանկարծ վառի
կարելի է ես եմ միակ տեսանելին
բառերու մէջ խանճարուրուած միակ ողջը՝
խորհրդաւոր կրաֆիքի
կը զծէ:

Ես լրտեսն եմ
ըլլայ բայի նրբանցքներուն
կը ալբամ զիս կը փնտռեմ
ո՞վ է ի՞նչ է տեղս անցեր
ու կ'ապրի
կեանքս փախսեր ինձմէ ծածուկ վանք մտեր է
ետին քողած անթիւ անդէմ դերանունը
մարդոց մասին իրաք ձեռքէ ի՞նչ կը խլեն
յետոյ չկան՝ կարօւներու գիրկը ինկած
մինչ սզաւոր հիւլեները մեծ բակ կու զան՝
ես եմ միայն որ տակաւին կը փնտռեմ:

Անզոյ մարդն եմ
որ չէ եղած ու ալ չ'ըլլար
բանդագուշակը կրկներեւոյք՝
ամէն ինչի ձեւը առնող
դեւին պէս
ձեր կեանքին մէջ առօք փառօք կը բնակիմ
կը յօշոտեսն ներսէն դուրսէն ձեզ կը պարպեմ
մինչեւ ձեզմէ ուշքի կեղեւ միայն մնայ

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

ու ներս նայիք բան չգտնեք բացի ինձմէ
ու փոխանցէք մէկզմէկու՝ մինչեւ հասնիմ
անմահութեան դարպասները
ու հատնիմ:

Ոճրագործն եմ
բանտ նետուելիք միակ մարդը
փախստական կը թափառիմ
փողոցներէն ազատ անմեղ
բայց ես եմ
մարդոց ցեղի աննախընթաց պատուհասի
ազդանշան տիւ ու գիշեր թակը լախտը
թաղանքներուն ու կոպերուն՝ ճամբայ բացէք
ճշմարտութեան բաքսիներով պիտի սուրամ
պիտի անվերջ ձեզ կոխսկոտեմ որ արքննաք –
ապրիլ չի կայ առանց մահէն
անցնելու:

Մարդ էակն եմ
վկայ չունիմ նոտար չունիմ
բառէ լաստ մը վրան եկեր
նշան կ'ընեմ բան մը կ'ըսեմ
թէ ինչպէս
ես սա մարմնին վարձակալն եմ ու տանտէրը
զիրար զրկած դանակ դանկի ողջ ողջ թաղուած
վայրկեաններու շաղախին մէջ քար չկտրած՝
գուցէ յոյս կայ կեանքի ծէսը հեղ մը լարել
բանալ սիրոյ գաղտագողի ամբարտակը
ու փորձ ընել մահը չեկած
ապրելու:

Խեղճին մէկն եմ
տաշեղ ցեխոտ՝ սեւ սրինգէն
ժամանակի՝ գետին ինկած
խոլ սուրբերու խօս շուրջպարէն
կոխոտուած

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

ունայնամիտ եպերելի մեղծ քերածին
բառատուննեն վրճառուած լկտի սիդեխս
օձագալար մեղք ու յանցանք զիս կը հեղձեն
եղծ շուշփան եմ ժանգոտ սոնակ խորտակ յեսան
նեխս դոժինքի քակոր ժահս աշխարհ բռներ՝
ուրիշ կեղերջ ուրիշ կորուստ
չունին ես:

Ես Աստուածն եմ
որ պիտի զայ ստեղծելու
լոյսի շողը խաւարին մէջ
փափսալու անցաբառը
խեղծ մարդոց
ծուղակ ինկեր՝ ապուշապուշ կը ծիծաղիք
յոյսի յիմար թռուցիկներ բռներ կեցեր
դաշտերու մէջ տգիտութեան տառապանքի
մրրիկներու ցափ ճիշէն ալ խովցեր եմ
արդէն կոյր եմ լեզուս շատոնց բռնուած է
ես աս եմ:

1988

ԹՈՒՄԱՆՅԱՍ-150

Յովի. Թումանյանի քառյակները, որոնք՝ իրենց գերակշիռ մասով, ժամանակագրական առումով եզրափակում են մեծ բանաստեղծի գրական ժառանգությունը, բյուրեղյա կատարելությամբ և «պոետական միջօրեի» հասուն, համապարփակ իմաստնությամբ ասես առանձնանում են նրա մնացյալ գործերից: «Պոետական միջօրե»՝ բանաստեղծի կյանքի մայրամուտին այլևս...

Պ. Սևակը նկատել է, որ քառյակների «ժամանակով» ստեղծագործական մի նոր /«ապոգեական»՝ ըստ տիեզերատեխնիկայի եզրաբանության/ շրջան էր սկսվում Յ. Թումանյանի ստեղծագործության մեջ, որ, ավաղ, շարունակություն չունեցավ բանաստեղծի վաղաժամ մահվան պատճառով:

Այն, ինչ էլ ստեղծվեց, բանաստեղծի անձնական և մեր ազգային կյանքի հայտնի ողբերգությունների հետևանքով մարմին առավ միայն իբրև աստեղային ցրոնքը «պոետական միջօրեի» հզոր արեգակի, իբրև քառյակ: Յարցն այն չէ, թե քառյակի ժամը պակաս գնահատելի է ձևի առումով: Խոսքն այն մասին է, որ բանաստեղծի ստեղծագործական նոր շրջանը ուրիշ բանաստեղծություններ էր խոստանում, որ չգրվեցին: Թերևս, միայն, «Սիրիուսի իրամեշտը» և «Տիեզերքի ընթերցումը» բանաստեղծությունները հասցեցինք ունենալ...

Այնուհենդերձ, քառյակները գմբեթի ննան ավարտում և պսակում են մեծ բանաստեղծի «բանավոր եկեղեցու» կառույցը: Յամենատարար փոքրածավալ, բայց կատարյալ ու եզրափակող, ինչպես գմբեթն է եկեղեցու կառույցի վրա:

Զավեն ԲԵԿՅԱՆ

**«ԵՍ ՄԻԾ ՀՈԳԻ,
ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԵԾ
ՀՈԳՈՒ ՀԵՏ»**

**Վերընթերցելով
Հ. Թումանյանի
քառյակները**

ԳԵՂԱՐՔ ԱՅՆԻ 2019

Քայլակների մասին անցյալ, սովետահայ կոչված գրականագիտության մեջ համակողմանի քննական խոսք չի ասվել: Չեր էլ կարող ասվել՝ առկա գաղափարական պատճեշի պատճառով, չէ՞ որ իրենց հիմնական մասով քառյակները բացահայտ «զրոյց» են Աստծո հետ... ի՞նչ քննության կարող էր տրվել դրանց միատիկ բովանդակությունը, երբ սոցիալիստական ռեալիզմ կոչվածի «հավարն» էր, գրաքննությունը «Աստված» բառը թույլատրում էր տպագրել միայն փոքրատառով...

Աստված՝ անսահմանելին, Յավերժն ու Անսահմանը, մարդու և բնության մեջ «խաղարկում» է իրեն՝ իրեն ժամանակ և տարածություն: Բացարձակ Ոգուց արտածված՝ մարդկային հոգին, հատվածացյալ-մասնատված-մարմնավորվածը, Յավերժն ու Անսահմանը կարող է դիտել և փորձել ընկալել միայն տարածություն և ժամանակ: Կեցության պարադոքսալ Վիճակ՝ իր մեջ զգալով /կամ իմաստնությամբ հասնելով դրան/ Բացարձակ Ոգու հետ իր խորքային էական նույնությունը, բաժանված լինել Նրանից մարմնով /տարածությամբ/ և մարդկային մահացու կյանքով /ժամանակով/:

Ահա այս ողբերգական հակասության տառապանքներն են շնչավորված Յ. Թումանյանի քայլակներում:

Նախ, Ե-ի հետ միասնության ղեկալումը բնապաշտական /պանթեստական/ է, ինչպես որ բանատեղի ողջ ստեղծագործությունն է բնապատկերով ներշնչված.

Իմ կնունքին երկինքը՝ ժամ, արկը՝
ջահ սրբազան,
Ծիածանը նարոտ եղավ, ամենքի
սերն՝ ավագան.
Սարը եղավ կմքահայրո, ցողը՝
մյուռոն կենսավետ,
Ու կընքողս Նա ինքն եղավ,

որ սահմանեց ինձ պոետ:

Այս դեպքերում, երբ բանաստեղծի «զրոյցը» /հաղորդակցությունը/ Աստծո հետ ընթանում է «Ես-ի նակարդակով», բնականորեն, արտահայտվողը «բաժանվածի» զգացմունքն է, լքվածի, հեռացածի՝ վերստին մերձենալու, միանալու՝ «անձառ Մինի» հետ վերստին Մի-անալու իղձը, որ ողբերգական հնչողություն ունի.

Կորցրել եմ, ու՞ն գտնեմ,
Տեղի իմաց տուր՝ գտնեմ,
Ման եմ գալիս էս մթնում,
Քեզ մոտ գալու դուռ գտնեմ:

Կամ՝

Իմ սու՞ր, արթում ակամջում
Մի խոր ծեն է միշտ հնչում,
Անհու՞ն, անքու՞ն կարոտով
Իրեն մոտ է ինձ կանչում:

Անհասանելիին հասնելու ճանապարհին, Նրա հետ միավորվելու իղձին նաև կասկածի տառապանքն է խաօնվում: Բանաստեղծը՝ Երկրում կրողը Բանի, առավել ևս՝ Բան ստեղծողը /կամ՝ Աստծո «համահեղինակը»/, ներհայեցողությամբ զգալով, որ զի «Բան իր մոտ է», և Բանի համեմատ իր «խորքը» «միևնույն Բանն է», և հետևապես, ինքը չի կարող որբի պես լրված ու կորստյան մատնված լինել Անեղերի լարիրինթոսում, այնուհանդերձ, իր երազանքի՝ Վստօնն հասնելու հավատի մեջ կասկածներ, անվստահություն ունի.

Աստեղային երազների
աշխարհիներում լուսակաթ,
Մեծ խոհերի խոյանքների
հեռուներում անարատ,
Անհիշելի վերիուշերի մշուշներում
նըրբաղուտ՝
Երբեմն, ասես, ըգգում եմ ես, թե
կըհասնեմ Նըրա մոտ...

Այս դեպքում Բանի՝ Ակունքի հետ միատեղվելու նպատակը, կարծես թե,

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

չի կայանալու.

Աղբյուրները հընչում են ու
ամց կենում,
Ծարավները տենչում են ու
ամց կենում,
Ու երջանիկ ակունքներին երազում՝
Պոետները կանչում են ու
ամց կենում:

Ողբերգական շեշտերն անհետա-
նուն են, երբ բանաստեղծը՝ ներս հայե-
լով՝ դուրս է նայում «Ես»-ի ցանկապա-
տից այնկողմ, զգալով Աստծո ամենու-
րեքյա /այդպիսով նաև՝ իր մեջ/ ներկա-
յությունը, ուրեմն նաև՝ նրա հետ իր
անբաժան գոյությունը.

Ես շընչում եմ միշտ կենդանի

Աստծու շունչը ամենուր.

Ես լըսում եմ Նըրա ամնուր

կանչն ու հունչը ամենուր.

Վեհացնում է ու վերացնում
ամենալուր իմ հոգին

Տիեզերքի խոր մեղեղին ու

մըրմունջը ամենուր:

Այստեղ է, որ մարդկային կեցության
ողբերգական անհերերության գիտակ-
ցությունը տեղի է տալիս, բանաստեղ-
ծը ընկալում է կանոնը աստվածային
Մեծ Խաղի - Աստված Խաղարկում է
Իրեն իրեն տարածություն և ժամանակ,
իրեն ձևերի հարափոխություն, և մարդ-
կային անցավոր կյանքն իր հոգևոր ցն-
ծության սոռնի մեջ բանաստեղծն ըն-
կալում է իրեն իմաստուն խաղ՝ արա-
րելով այս զվարթ քայլակը.

Յազար տարով, հազար դարով

առաջ թե ես, ի՞նչ կա որ.

Ես եղել եմ, կամ, կըլիմեմ

հար ու հավետ, ի՞նչ կա որ,

Յազար էսպես ձևեր փոխեմ,

ձևը խաղ է անցավոր,

Ես միշտ հոգի, տիեզերքի մեջ

հոգու հետ, ի՞նչ կա որ:

Աստվածամերձ հզոր հոգեվիճա-
կում այլևս լուծված է աշխարհականի

հարցը.

Ասի. «Դենց լոկ էս ածյունն է ու
անունը, որ ունեմ...»,

Երբ ճառագեց անժայրածիր

Քո ժըպիտը հոգուս դեմ.

- Ի՞նչ է ածյունն էդ անկայուն, ու

անունը, որ ունես,

Դու աստված ես, դու անհուն ես,

անանուն ես ու անես...

Ըստ գերմանացի մեծ միստիկ Մայս-
տեր Էքհարթի՝ Աստվածության տի-
րույթ անցնելով «/Ես»-ի հաղթահար-
մանը կամ ինքնամոռացմանը/ հոգին
այլևս անհատ և անուն չի և նույ-
նիսկ...ավելին է, քան Աստված...

Այն, ինչ բանաստեղծի ձևի մեջ է,
բայց միաժամանակ՝ ձևից դուրս, ի
սկզբանե նույնական է Բանի հետ - բա-
նաստեղծն ապրում է Մեծ Յամընկնու-
մի երջանկությունն ու մեզ հետ կիսում
այն.

Դոգիս տանը հաստատվել -

Տիեզերքն է ողջ պատել.

Տիեզերքի տերն եմ ես,

Ո՞վ է արդյոք մկատել:

Մեծ Դոգու հետ միավորվածի մեծա-
հոգությամբ է նա արդեն նայում աշ-
խարհին.

Ո՞նց է ժպտում իմ հոգին

Չարին, բարուն,- ամենքին.

Լույս է տալիս ողջ կյանքիս

Ու էն ծամփին անմեկին:

«Յամատեղվածություն» - Բացար-
ձակի հետ ըստ էության /հոգու խոր-
քում/ և խզվածություն Յավերժից ու
Անսահմանից՝ ըստ ձևի /ձևականորեն/
- սա տառապալից հոգս է բանաստեղ-
ծի համար - այդ ինչպես նաև ձևակա-
նորեն կարողանալ լինել միաժամա-
նակ ամենուրեք.

Ի՞նչ ես թռչում, խև-դև սիրու,

Յազար բանի հետև, սիրու:

Ես ո՞նց հասնեմ հազար տեղ

Քեզ պես թափով, թեթև, սիրու:

Եթե դատում ես ըստ «մարդկային պատյանի», ձևականորեն դա անհնարին է և այդպես էլ մնում է որպես անիրագործելի երազանք:

Դուրս գալ «Ես»-ի սափորից, հերիարային ջինի զորությամբ, լինել միաժամանակ ամենուրեք, հաղթահարել ձևը՝ իր /ստեղծյալ/ չլինել, քանզի ձևը իրի հատկանիշն է, նույնանալ Ստեղծողի հետ...

**Երմեկ Էսպես՝ անվերջ թեզ հետ -
իմ լյանքի հետ լինեի.**

**Յազար Երմեկ՝ դաշտում մենակ՝
երկրնքի հետ լինեի.**

**Բայց ո՞վ կտա էն վայելքը՝
ինքս ինձ էլ չըզգայի,
Ու հալվեի, ծավալվեի, ամենքի հետ
լինեի...**

Խորքով՝ ըստ Էռլյան՝ Մի-ի հետ միավորված, տարածությամբ և ժամանակով՝ բաժանված, սակայն, բանաստեղծն ինչ-որ տեղ հումորով՝ թե՝ հեգնանքով է գնահատում այս պարադոքսալ վիճակը.

**Ո՞ր աշխարհում ունեմ շատ բան.
միտք եմ անում՝ է՞ս, թե էն.**

**Մեջտեղ կանգնած՝ միտք եմ անում,
չեն իմանում՝ է՞ս, թե էն.**

**Աստված ինքն էլ, տարակուսած,
չի հասկանում ինչ անի.**

**Տանի՝ բողնի, - ո՞րն է բարին,
ո՞ր սահմանում, է՞ս, թե էն:**

Մայստեր Էքհարբն ասում է, թե հոգին կար Արարչագործությունից էլ առաջ, Աստվածության տիրույթուն /Աստված, ըստ նրա, Էռլյան գործնական, «արտաքին մարդոն» է, այսինքն՝ Աստվածությունն ավելին է, քան Աստված/, Յ. Թումանյանի հետևյալ քառյակում կարող ենք նշանել այդ գաղափարը.

**Բարձր է հընոց աշխարհն Յայոց
և Մասիսը Երկնադետ.**

Իմ խոր հոգին էն բարձունքին

**Խոսք է բացել Նքրա հետ:
Անհաս բանից, ըսկզբանից,
Երբ չըկան էլ դեռ չըկար,
Մինչև վախճանն անվախճանի**

քընդնում է դարե դար:

Բանաստեղծն, ասես արարված՝ է Երկրի վրա՝ իբրև ակն Տիրոց /և առհասարակ մարդ արարածը՝ այնչափով, որչափով որ հոգևոր կյանքով է ապուում/ - նրա աչքերով Աստված Իր ստեղծածին է նայում ու մասնակից դարձնում իր՝ հավանաբար շարունակվող արարչագործությանը.

**Ի՞նչ իմանաս Ըստեղծողի
գաղտնիքները անմեկին.**

**Ընկեր տղվավ, իրար կապեց
էս աշխարհում ամենքին.**

**Բանաստեղծին թողեց մենակ,
մե՞ն ու մենակ իրեն պես,
Որ իրեն պես մըտիկ անի
ամեն մեկին ու կյանքին:**

Աշխարհը Տիրոց «գրած» բանաստեղծությունն է, բանաստեղծը՝ այն ընթերցողը, որ աշխարհն «ընթերցում» է ընթերցողների համար - իսկապես մեծ բանաստեղծությունը, լավ գիրքն ինքնին, սրբ. Գրքի «շարունակությունը», զոնե մեկնությունն է՝ ի փառս Աստծո՝ Աստեղ, հանուն իր Պատկերի գորության.

**Դու մի ամհայտ բանաստեղծ ես,
չըտեսնված մինչ էսօր,**

**Առանց խոսքի երգ ես թափում
հայացքներով լուսավոր:**

**Ես էլ, ասենք, զարմանալի
Ընթերցող եմ բախտավոր,**

**Որ կարդում եմ էդ երգերը
էսքան հեշտ ու էսքան խոր:**

Ո՞րն է Աստծուն հասնելու, միանալու ուղին, սոսկ Նրան «ընթերցե՞լը»... Ոչ, ասում է Թումանյանը, ստեղծողին կարելի է միանալ ստեղծելով միայն:

**Ամեն անգամ թու տղվածից երբ
մի բան ես Դու տանում,**

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Ամեն անգամ, երբ նայում եմ,
թե ինչքա՞ն է դեռ մըսում,
Զարմանում եմ, թե ո՞վ Շըռայլ,
ինչքա՞ն շատ ես տրվել իսձ,
ինչքա՞ն շատ եմ դեռ Քեզ տալու,
որ միանանք մենք նորից:

Մարդը որպես բանավոր եկեղեցի,
հոգու տուն, Բանը պետք է կառուցի իր
մեջ, հոգին տանը բնակեցնի տան մաք-
րությամբ հրապուրելով և տքնաջան-
ուսյալ հյուրամեծարությամբ՝ ավելի
շատ, քան ծիսական, արտաքին կրո-
նասիրությամբ.

Աստծու բանտն են տաճարները -
աշխարհներում բռվանդակ.
Իբր էնտեղ է ապրում Տերը,
պաշտողների փակի տակ,
Հարկավ՝ ազատ նա ժղաստում է
ամենուրեք ամենքին,
Բայց դու նայիր խեղճ ու կրրակ
մարդու գործին ու խելքին:

Աշխարհը քերովքեց և սերովքեց
երգչախումբ է՝ թե Սերն է խմբավարում,
ողջ հավաքական ստեղծյալը՝ Բարձր-
յալի դեմքը՝ հնքն իրեն նայող անթիվ
դեմքերով.

Ո՞վ անձառ Միմ, որ ամենքին
միացնում ես մի կյանքում,
Ամեն կյանքում ու երակում անտես,
անկեզ բորբոքում,
Ողջն ազատ են ու հարազատ
էս աշխարհում Քեզամով,
Ողջը քո մեջ՝ անմահ, անվերջ՝
Քեզ են երգում քո ձենով...

Տառապալից է հոգով արդեն իսկ
Այնտեղ գտնվող մարդու կյանքն այս
աշխարհում, բանաստեղծն աշխարհա-
թողության ճանապարհին է /վերացած
հայացք ունեցող մարդու մասին ժո-
ղովրդական խոսք կա. «ասես այս աշ-
խարհից չլինի...»/.

Տիեզերքում աստվածային
մի ճամփորդ է իմ հոգին.
Երկրից անցվոր, երկրի փառքին

անհաղորդ է իմ հոգին.
Հեռացել է ու վերացել մինչ
աստղերը հեռավոր,
Վար մմացած մարդու համար
արդեն խորք է իմ հոգին:

Այս խորքն այլևս երկողմանի է,-
ում համար «դեռ հեռու է մինչև Մարդը
իր ճամփան»՝ նրան անհասկանալի է
նաև մեծ հոգու հոգսը: Բանաստեղծը,
ներքին պոյենկցիայով՝ Տիրոջ պատկե-
րով ստեղծվածը, ցավ է ապրում, եթե
այդ պատկերը չի տեսնում իր շրջապա-
տում - և գալիս է մեծ հոգնությունը...
աշխարհից.

Առատ, անհատ՝ Աստծու նման՝
միշտ տեղալուց հոգնել եմ ես.
Հոգիս ծարավ՝ սըրան-նըրան
մըտիկ տալուց հոգնել եմ ես.
Մինք պիտի գար իմ դեմք՝
ծոխ ու շռայլ անհաշիվ,
Ամեն ճամփում ըսպասելուց
ու փընտրելուց հոգնել եմ ես:

Ներկայիս գլոբալացում կոչվածի,
աշխարհում հզորների կողմից մղվող
պալողոհոգնոր էրսպանսիայի, ազգերի
մշակութային-հոգնոր հիմքերի ծրագ-
րավորված-մշակված քայքայման քա-
ղաքականության կանխատեսումը չէ՝,
արդյոք, Թումանյանի այս քառյակը.

Արյունալի աղետներով,
աղմուկներով ահարկու,
Արևմուտքի ըստրուկմերը
մեքենայի և ուկու՝
Իրենց հոգու անապատից
խուսափում են խուռներամ
Դեպ Արևելքն աստվածային -
հայրենիքը իմ հոգու...

Արևմուտքի և Արևելքի ներկայիս
աղետալի դիմակայության շարժառիթ-
ներն այստեղ նշմարելի չե՞ն արդյոք...
«Արևելքն» այստեղ, ըստ եւրյան,
գուտ աշխարհագրական իմաստը չու-
նի: Թեև աշխարհագրական առումով էլ
կարելի է այն «հոգու հայրենիք» համա-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

րել՝ այնքանով, որքանով որ հենց արևելյան կրոնական-պահպանողական դրվածք ունեցող երկրներում է մարդը դեռևս որոշակիորեն պաշտպանված պրագմատիկ, սպառողական հասարակական հոգեբանությունից, նյութի գերիշխանությունից, հոգեոր քաղցից /«հոգու անապատից»/:

Այնուամենայնիվ, Ոգու ողիսականն անցած բանաստեղծ-աստանդականի համար այս աշխարհը իթակեն չէ, ավաղ.

Արևելքի եղեմներին իջավ
պայծառ իրիկուն,
Հեքիաթական պալատներում
սպասում են իմ հոգուն.
Ի՞նչ եմ շինում էս ցեխներում,
աղմուկի մեջ վայրենի...
Այս, թե նորից գրտնեմ ծամփան
դեպի էնտե՛ղ, դեպի տու՛...

Իր հոգու և Աշխարհի միջև հակասություն չկա, նույնը ներդաշնակ է նույնի հետ, սակայն տառապալից է իր և աշխարհի հարաբերության հետևանքը.

Չուր եմ փախչում, ինձ խաբում,
Չազար կապ է ինձ կապում.
Ամենքի հետ ապրում եմ,
Ամենքի չափ տառապում:

Ծագում են «հողի» և «ծաղկի» խորհրդանշները - «հողը» աշխարհական ինքն է՝ Աստծո «նպատակային» ստեղծած... քաղաքը, որ պիտի ծառայի «ծաղկին»՝ Աստծո շնորհին ու փառքին՝ ստեղծագործությանը, բայց իրեն աշխարհի հետ կապող հազար կապերում ինչքան կորուստներ է ունեցել ու անմնացորդ չի նվիրվել իր առաքելությանը՝ «ծաղկի աճեցնելուն».

Կյանքս արի հրապարակ, ոտքի
կոխան ամենքի.
Խափան, խոպան ու անպտուղ,
անցավ առանց արդյունքի:
Ինչքան ծաղիկ պիտի բուսներ,
որ չըրուսավ էս հողին...

Ի՞նչ պատասխան պիտի ես տամ
հող ու ծաղիկ տըվողին...

Մտավոր ներսուգումները, իմաստային փնտրութները կարծես թե տանում են նրան, որ աշխարհն ընկալվի պլատոնյան հայացքով - Աշխարհը մի շքեղ պատրանք է, «ստվերների թատրոն», կեղծ ու անդրադարձված՝ հանց լուսնի լույսը, հանց Լյուցիֆերի լույսը, որ սույն անկյալ հրեշտակը կարծում էր, թե իրենն է... Յիսուսքությունը /որ տանում է ավելի բարձր որակի՝ Սրբակության/ հանգեցնում է աշխարհի պատրանքի «ապամոնտաժմանը»: Ինչպես Շեքսպիրը, ում պաշտել է, և ով ասում է. «Կեսարն ահեղ հող դարձավ՝ նա մի պատի ծեփ դարձավ», կարծես հեգնում է աշխարհագոյի ողջ անհեթերությունը.

Խայամն ասավ իր սիրուհուն.-

«Ոտքը զգույշ դիր հողին,
Ո՞վ իմանա ո՞ր սիրունի բիբն ես
կոխում դու հիմի...»:

Յե՛յ, ջա՞ն, մենք էլ զգույշ
անցնենք, ո՞վ իմանա, թե հիմի
են սիրուհու բի՞բն ենք կոխում,
թե հուր լեզուն խայամի:

Աշխարհի պատրանքի մեջ /իին ինդիկմերն ասում են՝ մայա/ բանաստեղծի ստեղծածն երազ է՝ մի այլ երազի մեջ: Ի՞նչ երազ է վերջինս, գուցե աշխարհն, ի վերջո, Աստծո տեսած երա՞զն է ընդամենը, որ կարող է ցնդել, հենց որ Աստված... արթնանա...

Քուն թե արթում՝ օրիս շատը
երազ եղավ, անցկացավ,
երազն էլ, նուրք ու խուսափուկ,
վրազ եղավ, անցկացավ.

Վրազ անցան, երազ, մուրազ,
ու չըհասա ոչ մեկին,
Կյանքը թեթև տանուլ տըված
գրրազ եղավ, անցկացավ:
Ի վերջո, Յ. Թումանյանի ողջ փիլիստիկական հարցադրումը՝ եթե կարե-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

լի է այդպես ասել, բյուրեղացած է մի քառյակի մեջ, որ կարող է հազարավոր տարրներցումներ ունենալ, հազարավոր ինաստումներ դրա վրա կարող են ջարդել ոչ միայն իրենց, այլև... կոլեգաների գլուխը /երբ բանը հասնի կատաղի վեճերի/.

- Ես է, որ կա... ճիշտ ես ասում.
թասըդ բեր:
 - Ես էլ կերպա՝ հանց երազում.
թասըդ բեր:
- Կյանքն հոսում է տիեզերքում
զրնգավեն,
Սեկն ապրում է, մյուսն ըսպասում.
թասըդ բեր:

«Սեկն ապրում է» - դա այն է, ինչ անում է յոթմիլիարդանոց մարդկության 99,9 տոկոսն ամեն օր - ուսում է, քնում է, արթնանում՝ նորից է ուսում, երեխաներ է ունենում, թե հաջողվում է՝ դառնում է... պատգամավոր: Բայց ի՞նչ է նշանակում «մյուսն սպասում»-ը, «սպասելն» ի՞նչ է- ողջ երկյուղալի գաղտնիքն այստեղ է: Ին կարծիքով /ես էլ կարծելու իրավունք ունեմ՝ ԲԳԹ և ԲԳԴ կոչումներ չունենալով հանդերձ/՝ այդ «սպասելը» «հազար կապող կապերից» ազատագրվելն է, նույնիսկ՝ սեփական «Ես»-ի կապերից: Աշխարհի մեջ պետ /*ոչ* միայն գերմանացիների/ Ֆ. Հյուլեռլինը, իր բազմամյա խելագարության ընթացքում /խելագարության այդ տեսակը մենք՝ «առողջ» մահկանացումներս, սովորաբար ցածր ենք դասում բանականությունից, թեև անկեղծորեն հաճակրում ենք Ռու Կիխոտին, մինչդեռ այն բանականությունից բարձր է/ իր հետ խոսակցության

մեջ մտնել փորձողներին ընդամենը մի բառ էր կրկնում. «Պալակշ, պալակշ»: Նրա խելագարության ժամանակ գրված բանաստեղծական պատարիկների վերծանության վրա «խելագարված» ինաստաբանները դրանցում նտքի անսահման խորություններ են հայտնաբերում... «Չանթիի, շանթիի» - ինչպես հնդկական ուպանիշադները՝ այսպես է ավարտվում էլիոթի «Մեռյալ երկիր» պոեմը: «Պալակշը» մեկնաբանություն չունի, իսկ «շանթիիը»՝ ըստ էլիոթի բացատրության, մոտավորապես նշանակում է «Անդորր, որը գերազանցում է ըմբռնելու ունակությունը»: Դավանաբար երկուսն էլ՝ «պալակշը» և «շանթիիը», նույն բանն են նշանակում: Աստված ասաց. «Եղիցի», բայց հազիվ թե դա արամեերեն ասած լինի... Մեր կոմիտասը համարյա չէր խոսում մարդկանց հետ, ասում էին՝ խենթացել է, մինչդեռ նա խենթ չէր, ուղղակի մերպեսների հետ /ում համար «դեռ հեռու է մինչև Մարդը իր ճամփան» - սա Յ. Թումանյանն ասել է Եղեռնի կապակցությանը, բայց՝ լայն առօւնով, Մարդը գերմարդն է՝ մարդու և հրեշտակի միջև «միջանկյալ» վիճակը, հավանաբար.../ այլևս խոսելու բան չուներ - իր գրույցն Աստծո հետ էր այլևս...

Ծանոթություն.- Սույն հոդվածն առաջին անգամ տպագրվել է «Գարուն» ամսագրի 2004թ. 3-րդ համարում: Սույնությամբ վերառվել է «Գրական թերթի» 2018թ. թիվ 26-27-ում: Յոդվածն այժմ վերահրապարկման է ներկայացվել էապես լրացված տարրերակով:

Ոլքաք - Չարլզ Դարվին, լսիր՝ ինչ են ասում:

Ես, որ ընդունում եմ քո «մարդու ծագման» թեորիան, այդ միայն քո խաքրի համար է: Թե չէ՝ ես իրոք չեմ հավատում: Ենձ համար ընդունելին միայն այն է, որ դու մարդուն կենդանական ծագում ես տալիս: Թե չէ ինչպես կարող է կապիկի պարտապանաց պողը անհետանալ մարդու վրա, թեկուզ անթիվ դարերի ընթացքում:

Այո՛, շատ ճիշտ ես ասում. մարդն էլ մի տեսակ կենդանի է և նրա ասուն լինելը չի խանգարում, որ նա լինի նաև անասուն:

Եթե այդպես վերցնելու լինենք, այս բովեիս, նշանակում է, աշխարհի բնակչության կեսը անասուն է, որովհետև ինչ օյին հանեն գլխին՝ չի խոսում:

Չխոսկան են ամբողջ Ռուսաստանի, Արևելյան Եվրոպայի, Չինաստանի ժողովուրդները: Խրուչչովը կամենա՝ կապեցնի, չկամենա՝ կմեոցնի: Ի նշան բողոքի այդ ժողովուրդները անզամ կատվի նման չեն մլավում, և շան նման աղիողորմ չեն ոռնում իրենց տիրոջ գութը շարժելու համար...

Դարվին, լսո՞ւմ ես: Մարդկությունը վաղ ժամանակից աշխատել է հասու լինել մարդու, տիեզերքի ոչ միայն ծագման, այլև նրա վախճանի և նպատակի գաղտնիքին, բայց տակավին չի հասել, դժբախտաբար:

Չի հասել, որովհետև հետազոտության երկու ճանապարհ է ընտրել, երկուսն էլ՝ սխալ:

Նախ և առաջ մարդն աշխատել է առեղծվածը լուծել իր հիմարությամբ:

Ըստ այդ թեորիայի՝ չգիտես որտեղից, գոյություն է ունեցել մի Աստված, որն ունեցել է կերպարանք, և այնքան է հավա-

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Անկ իր կերպարանքը, որ միտք է հիւացել բազմացնել այն, ստեղծելով Ադամին:

Ադամի համար հարմարավետ կյանք ստեղծելու համար ահազին ծախս ու չարշարանք է թափել, ստեղծելով, հատուկ նրա համար, արև՝ ցերեկը լույս տալու համար, լուսին՝ գիշերը լուսավորելու: Էլ չեմ ասում որպես սնում՝ բույսեր, կենդանիներ, ձկներ և այլն:

Եվ ի՞նչ:

Երբ Ադամը քաշվում է այսքան չարչարանքով շինված իր տունը, *վեշշերը* ցած է թերում և սկսում է դասավորել երջանիկ կյանք ստեղծելու համար. հանկարծ մի աննշան խնձորի համար զժուվում են իրար հետ, ու Աստված իր պատկերը կրող Ադամին դուրս է վռնդում իր տանից և հրամայում հող դառնալ:

Ոնց որ մանկապարտեզի երեխան կավիճով մի «չոշ» նկարի գրատախտակի վրա, վերջն էլ քըով սրբի...

Իբրև հիմարություն՝ սա հանճարեղ թերիա է, իհարկե, բայց էլի բազմաթիվ բաներ մուր են մնում: Օրինակ: Երբ Աստված իսպառ հրաժարվեց Արամից, նրան ընդմիշտ դուրս գցեց իր «ծննդավայրից», հետո ինչպես՝ պատահեց, որ էլի բարեկամացավ հետո, Արքահամին խոստացավ նրա սերունդը բազմացնել ծովի ավագի, երկնի աստղերի շափ, ու ամենից զարմանալին՝ կամեցավ մեռնելուց հետո տանել արքայություն հավիտյան ապրելու համար:

Եվ ինչո՞ւ համար միայն հոգին. ի՞նչ էր արել խեղճ մարմինը, որ այսպես անխիղճ կերպով բաժանում էր հոգուց ու հողի տակ քաղում: Չէ՞ որ մարմինը միայն հոգու թելադրանքն է կատարում, ու եթե մի հանցանք էլ գործել է, այդ հոգին է արել:

Նշանակում է՝ հանցավոր հոգին վարձատրվում է հավիտենական կյանքով, իսկ անմեն մարմինը ոչնչանում է:

Սա խոս բոլշևիկյան մերոդ է: Նրանք էլ ոճրագործներին դրին իշխանության գլուխ, իսկ անմեղներին գնդակահարեցին...

Աստված երե իր գործունեությունը արդարացնելու համար դատարան ընկներ, դատավորը զիզզազ հարցեր տալով՝ մեկ առ մեկ կրօներ նրա բոլոր ստերը:

-Քաղաքացի՝ Աստված, կատեր, քո առաջին ցուցմունքում դու ասում ես, որ եղել ես տիեզերքում միակ կենդանի արարածը. հապա հանկարծ դրախտում որտեղից քուսավ սատանան օձի կերպարանքով, Եվային խարելու համար...

Այդ չի՞ նշանակում, արդյոք, որ առաջ ոչ թե դու ես եղել, այլ՝ սատանան: Եվ ի՞նչ տվյալներ կարող ես ներկայացնել ապացուցելու համար, որ սատանան չի քեզ ստեղծել...

Այսքանով բավականանք մարդկային հիմարությամբ ձեռք բերված տիեզերքի այս բացատրությամբ ու դառնանք լեկու, թե ի՞նչ է ասում այս մասին մարդկային իմաստնությունը:

Առաջուց ասեմ, որ նոյն բանը՝ ինչ հիմարությունը:

Դարվին, սկսում եմ քո թերիայից:

Մի բոպե բույլ տանք մեզ կարծելու, որ կապիկները բույլ են տվել քեզ իրենցից մարդ ստեղծելու, իրենց տակը ծալելով անշափ երկար իրենց պոչը:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Ես հասկանում եմ քեզ: Դու որպեսզի Աստծուց չատեղծվես՝ գնացել կապիկին ես ապավիճել:

Բայց դու ինչքան փախել ես Աստծուց՝ այնքան մոտեցել ես նրան, որովհետև երևի չես իմացել, որ աշխարհը կլոր է: Երբ դու քո բեռրիայով ներկայախս գոյություն ունեցող բազմատեսակ կենդանիներին սերել ես տալիս կենդանական մի քանի նախնական տեսակներից՝ դու դրանով ուղիղ գնում ես դեպի քո ժխտած Աստվածը: Որովհետև ի վերջո պիտի հանգես միակ մի գոյության, իսկ այդ մեկը ոչ այլ որ է, եթե ոչ Աստված:

Դրա համար հարկավոր է Աստվածաշնչի մի քերև խմբագրական փոփոխություն միայն: Փոխանակ ասելո՞ւ՝ «Ի սկզբանէ էր Բանն և Բանն էր Աստված», պիտի ասենք՝ «Ի սկզբանէ էր Բանն ու Բանն էր... կապիկ»....

Հապա՛: Երբ մենքն այսպիսի լուրջ խնդրում առաջնորդվում է զգացմունքով և ոչ խելքով, այսպիսի արսուրդների է հանդիպում:

Դու քշնամի ես Աստծուն, չես ուզում նրանից ստեղծվել, ես հասկանում եմ այդ: Բայց մի՞թե դա իրավունք է տալիս իջնել մինչև կապիկի աստիճան և նրանից ստեղծվել:

Կամ՝ անհրաժեշտ է, որ մարդ անպայման մի բանից ստեղծված լինի:

Բոլորովին էլ ոչ: Ես համբերությանք կսպասեմ, մի հարմար արարած գտա՝ նրանից կստեղծվեմ, չգտա՝ բնավ էլ չեմ ստեղծվի:

Այս բոլորից չի՞ հետևում այն, որ հիմարությունը և իմաստնությունը, որպես թե տարբեր ուղիներով ընթացող մարդկային պրատումներ, վերջիվերջո Եփրատ ու Տիգրիս գետերի նման միանալով թափվում են նույն անգիտության ծովը...

Դարվին, բերներերան խոսում են, որպես թե դու մահվանդ անկողմում ընդունել ես Աստծու գոյությունը:

Եթե ճիշտ է լսած, ուրեմն, ճիշտ է նաև ասած, թե մարդու հիմարությունն ու իմաստությունը վերջիվերջո միանում են իրենց մահվան մահճում...

1962թ.

ԿԱՖԿԱ

-Դուք Կաֆկա կարդացե՞լ եք,- հարց-
րեց ինձ Միլան Կունդերան:

-Իհարկե, - պատասխանեցի ես, - ինձ
համար նա քսաներորդ դարի հիմնա-
կան գրողն է:

Կունդերան քանահրական ժառում է:

-Դուք նրան գերմաներե՞ն եք կարդա-
ցել, - հարցրեց նա:

-Ոչ:

-Ուրեմն դուք Կաֆկա չեք կարդացել:

Միլան Կունդերան խորհրդածում է
գերմաներեն Կաֆկայի անթարգմանելի
գերազանցության մասին, համենայն
դեպս, իսպաներենի դեպքում մի նկա-
տելի եւ արժանի բացառություն կա: Մի-
գել Սաենսի թարգմանությունը /Ֆրանց
Կաֆկա, Երկերի լիակատար ժողովա-
ծու, Գուտենբերգ Գալաքսի/ Ցիրկուլո դե
լեկտորես, Բարսելոնա/: Դա այնքան հի-
ասքանչ է, որ ես անկեղծ կասկածում եմ,
որ դա կազդի իմ ընկեր Միլանի հեգնան-
քի վրա:

Կաֆկան սարսափելի քսաներորդ
դարի հիմնական գրողն է: Առանց Կաֆ-
կայի մենք երբեք չենք հասկանա հա-
սակը, որում մենք ապրում ենք:

Բարոյական եւ ինտելեկտուալ հա-
մարձակությամբ Պիետրո Սիտատին
խիզախում է մտածել աներեւակայելիի
մասին՝ որ Կաֆկայի իոզեֆ Կ-ն («Դա-
տավարություն») խսկանես մեղավոր է:
Որ հերթական զոհը, հնարավոր է՝ մեղա-
վոր կողմն է:

Սիտատին չի անտեսում Կաֆկայի
կենսագրական շերտերի այլացումները՝
նրա հարաբերությունները հոր հետ, հու-
դահզմի հետ, Պրահայի բուրժուաների
պրոֆեսիոնալ կյանքի հետ, նրա հարա-
զատ քաղաքը, «Ճանկերով փոքրիկ մայ-
րիկը»:

Այն բանից հետո, երբ ամեն ինչ ար-
ված ու ասված է, Սիտատին ասում է
մեզ, որ Գրեգոր Զամզան միեւնույն է՝

Կառլս ՖՈՒՆՏԵՆՏԵՍ /Սեքսիկա/

ԷՍՍԵՆԵՐ

ԳԵՂԱՐ ԱՆԴԻ 2019

ավելի շուտ զոհաբերվող որդի կլինի, քան ազատ միջատ: Նա հսահակն է, ում զոհաբերությունը «Կերպարաանափոխության» մեջ չի փոխարինվում Աստծո Շրեշտակով:

Իր «Կորուստ» վեպում մեքսիկացի գրող Սալտիել Ալատրիստեն ներկայացնում է Կաֆկային՝ սերտ կապված մոր հետ, ով զոհում է իր երաժշտական կոչումը համուն որդու գրական համճարի:

Եւ թեպետ Սիտատիի ենթադրությունն առ այն, որ զոհը մեղավոր է, առաջին հայացքից կարող է սկանդալային թվալ, այդուհանդեմ, նա չափազանց խիստ է դառնում, երբ ստիպում է մեզ գիտակցել, որ իշխանությունը վիրտուալ է եւ որ իշխանության զոհը ուժ է գործադրում, որը հակառակ դեպքում գոյություն չէր ունենա:

Մենք հազգնում ենք կայսրին առանց հագուստի:

Մենք վերածում ենք ուժի ուրվականը ուժի մարմնի:

Այն, ինչ անում է Կաֆկան, այն է, որ ցուցադրում է անհավասարակշռությունը, իրական իշխանության եւ խանության մասին միփի միջեւ: Եւ այստեղից հարց է ծագում՝ եթե իշխանությունը կարող է սարդել իր սեփական գեղարվեստական իրականությունը, ապա մշակույթն ինչպէ՞ս կարող է իր սեփական իրականությունը համոզիչ դարձնել: Արդյո՞ք բավականաչափ սուբյեկտիվ է:

Ըստ չիլիացի փիլիսոփա Մարտին Շեպենհայմի, Կաֆկայի Օրագրերը նրա վեպերին սուբյեկտիվ ռեզոնանս են տալիս, ինչը հակառակ դեպքում դրանց չէր բավի:

Կաֆկայի գեղարվեստական գրականության մեջ չկա ներքինը: Օրագրերը, մյուս կողմից, ներքին դիմում են արտաքին կրթերին: Դա սրտնեղիչ փոխլրացում է: Երբ վեպերի գլխավոր հերոսները բանականության հերոսներ են,

նրանք տառապում են, որովհետեւ նրանք մեկուսացված են բանականությունից: Բաց նրանք չեն հասկանում «պատճառները», որոնք իրեն մարգինալացնում են: Նրանց «ռացիոնալիզմն» այն է, որպեսզի կորցնեն իրենց չփիերենցված համակարգում, որ ընկալեն իրենց օտարների սոցիալական փոխներգործության պրոցեսների ֆորմալիզացիայում:

Այստեղից մենք կարող ենք գնահատել Կաֆկայի արտասովոր կառուցվածքը եւ մարդու ու իշխանության միջեւ հարաբերությունների դրվածքը՝ անտարակույս, ամենապարզը, ամենատագնապալին եւ ամենաայժմեականը, ինչ գրվել է վերջին հարյուր տարվա ընթացքում:

Ըստ Շոպենհայմի խոսքերի՝ մարդը Կաֆկայի աշխարհում մակարույթ է, որն ուզում է, որպեսզի այն չլինի, բայց որը սեփական դառնությանք բացահայտում է աշխարհի մակարույթների, որոնց պահանջում է համակարգը իր իշխանության իրականացման համար: Կաֆկայական «հերոսը» միայն ուզում է ընդգրկել ուժը: Բայց, իրեն դրան ենթարկելով, նա ակամա քերծում է դիմակը: Նա բացահայտում է կամայական հիմքը, որի վրա հենվում է իշխանությունը, շնորհիվ իր անշնորհքության, այլ ոչ թե՝ ինտելեկտի:

Կաֆկայի մոտ քննադատը չի հանում կայսրի հագուստը:

Իշխանության մերկությունը բացահայտվում է նրա՝ սուբյեկտների վերծանելու անունակությամբ ստրատեգիաների, որ օգտագործում են իշխանությունները:

Կաֆկայի գրական ուժը հանգում է մի փաստի՝ նրա արձակը նկարագրում է ոմն ուժ, որն իր սեփական արձակը համոզիչ է դարձնում:

Ինչպես «Դատավարությունում», այնպես եւ «Դոյյակում» Կաֆկան նկա-

րագրում է դատարկությունը իշխանության կառուցվածքում, ինչը պատկերանում է ինչպես լիովին լցված մի բան։ Մենք գիտենք ստի մասին, որը բռնատիրել է իշխանության համակարգը, բայց նույնիսկ ինանալով, որ դա սուտ է, մենք շվարած ենք, երբ վկաներն ենք տեսարանի, որն առեղջված է ստեղծում։

Կաֆկայի մոտ ուժը դրսեւորում է իրեն մաքուր վիրտուալության միջոցով։ Իշխանությունները Դոյակում միշտ անձեռնմխելի են մնում, որովհետեւ նրանք ընդամենը պոտենցիալ հնարավորություններ են։

Որպես հետեւանք, իշխանության գորհ /օրինակ՝ Իոզեֆ Կ.-Ն, Շողաչափ Կ.-Ա/ էներգետիկ համակարգ է ներկայացնում՝ դա համեմատական է նրա բացակայության ուժին։ Իշխանության կանոնը դա անորոշությունն է, որը զգացվում է դրա կիրարկման ժամանակ։

Երբ Ֆրանց Կաֆկան 1924 թվականին մահացավ, նա չգիտեր, ժամանակագրական պատմաբանի ծցգրտությամբ, որ տաս տարի հետո նրա մկարագրած իշխանության դժոխային տեսչիլքները կդարնան իշխանության պատմական իրականությունը։ Բայց քանի որ դրանք ժամանեցին գիշերով՝ առանց պատճառի, առանց արդյարացումների՝ ծերակալելու իր գոհերին, Գեստապոն եւ ՆԿՎԴ-ն ծերբակալեցին Ֆրանց Կաֆկային։ Արդյոք կա՞ ավելի կաֆկայական մի բան, քան երբ 1937 թվականին Սինակ ժամանեց ընկեր Ի.Վ. Կովալյովը, որպեսզի անցնի իր պարտականություններին։ Միայն հայտնվելն այն գրասենյակում, որը լիովին դատարկված էր, արդեն իսկ պատիժ է, որովհետեւ իր նախորդը եւ բոլոր նրա ենթականները մահապատժի էին ենթարկվել որպես Ստալինի դավաճաններ։

Կովալյովը, դատելով ըստ ամենայ-

նի, պաշտոնի նշանակեց հաջորդ գորին՝ Միխայիլ Կոլցովին, «իզվեստիայի» թղթակցին, ով Խոպանիայի քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ, հավասարապես կաֆկայական եղանակով, ինչպես որ Ստալինը կհայտարեր, թե Կոլցովը դավաճան է, նա կհավատար դրան, եթե նույնիսկ դա ճիշտ չլիներ։ Եւ իսկապես՝ Կոլցովը բանտ նստեցվեց եւ մահապատժի ենթարկվեց որպես ծերակալությունների քվոտայի մի մաս, որոնք գաղտնի ոստիկանությունը ստիպված էր իրագործել, որպեսզի բավարարեր իր բռնակալին, թեաւտ նրանք գիտեին, որ հենց իրենք՝ Դահիճները կլիմեն ստալինյան խելացնորության հաջորդ գոհերը։

Եւ այդուհանդերձ, Կաֆկան քաղաքագետ չէ։ Նա գրող է։ Դա նշանակում է, որ ի տարբերություն, թե ինչ կարող է լինել քաղաքան պատմության թագավորությունում, անձնական պատմության թագավորությունում եւ երեւակյությունը, կասկածների ողջ դրանաները, կուրությունը, ամբիվալենտությունը եւ հերոսականության համը գործողությունը կարելի է խաղարկել սենյակում, գրասենյակում կամ մահճակալի վրա, լրացնելով իշխանության վարժությունը։

Գրեգոր Զամզայի համար «Կերպարանափոխություն»-ում սխալ է դառնում փրկվելը ոչ միայն հորից, այլ նաև նրա մենեջերից, նրա բիզնեսից, բյուրոկրատիայից /Ֆելիքս Գվատարին եւ Ժիլ Ռոզը դա ներկայացնում են իրենց «Կաֆկա» առ փոքր գրականությունը/ հետագոտության մեջ/։ Դուքենիային իր շատ իմաստում գրառումներում նշում է, որ Զամզայի սխալը լրիվ սխալ չէ։ Նա շարունակում է մտածել։ Խիոճը օգտագործում է մարմինը որպես էկրան, միաժամանակ նրան բանտարկելով։ Եւ եթե այնտեղ ինչ-որ հեգնանք կա, մենք դա կարող ենք բացարել այն բանով, որ հենց հեգնանքի եռթյունն այն է, որպես-

զի մեզ համատեքստից դուրս բերի, եւ մեր ու աշխարհի միջեւ պառակտում է ստեղծում: Այդժամ դատարկությունը դաշնում է կապող օղակ մեր եւ աշխարհի միջեւ, ինչպես փայլուն եղակացնում է Հոպենհայնը. դա ինքնին կերպարանափոխություն է: Օրենքը խենք է, բայց դա օրենք է: Եւ պարտավորությունների անսպառ նզումները բացառում են Զամզային, Իոգեֆ Կ-ին, եւ հողաչափն ազատվում է իր պարտավորություններից: Այդ պատճառով նրանք պիտի պատժվեն: Եթե Ֆրանց Կաֆկան

ցուցադրել է այն սարսափները, որոնք հարուցվել էին իշխանությամբ քաներորդ դարում, ապա նա լիովին կարող է մարգարե լինել եւ քաննեկերորդ դարում: Ուժը տեսանելի դարձավ՝ չափազանց տեսանելի՝ Յիտլերի Ալուշվիցն ու Ստալինի Գուլագը: Այսօր իշխանությունն անտեսանելի է դարձել, ինչպես երբեք նախկինում, իիմնվելով այն կանխադրույթի վրա, որ զոհն ինքը կտրանադրի իշխանությանը նրան անհրաժեշտ ուժը:

ՏՈՒՔՆԵՐ

Ազատությունն արդեն գոյություն ունի: Այդպիսին է ոչ ակնհայտ իհմնադրությը առաջադիմության ողջ օրենսդրության մեջ: Բիզնեսները, աշխատավորը, երեխան, կինը, անհատը, մարդկության ողջ հանրագումարը՝ մի՞թե մենք ազատ չենք, հաշվի առնելով, որ Օրենքը պնդում է, որ դա ճիշտ է: Եթե ազատությունն արդեն գոյություն ունի՝ Ուստուի Ֆրանչիայի եւ Միացյալ Նահանգների դեմոկրատական հեղափոխությունների տեմպը՝ ոչինչ ողբերգական չէ: Դոստուեսկուց միջեւ Կաֆկա, սակայն, մեզ պատճում են ողբերգական գրողները, որ դա այդպես չէ: Ծշմարիտ ազատությունն իրականությունը գիտակցված դարձնելու նվազագույն հնարավորությունն է, իսկ իրականության իրագործելիությունը միշտ խնդիր է, որը մեր հասանելիության սահմաններից դուրս է: Ազատությունը մեզ փոխանցված չէ: Մենք պիտի ստեղծենք այն, եւ մենք անում ենք այդ, փնտրելով այն: Նույնիսկ ոչ մռայլ /թեպետ եւ ժպտացող Մաքիավելին կհամարձակվեր այլ կերպ պնդել. «Աստված չի կամենում ամեն ինչ անել, որպեսզի չխլի մեզանից մեր ազատ կամքը եւ իր փառքի այն մասը, որը մեզ է բաժին հասնում»/: Մեզ պետք էր հասնել քսաներորդ դարին,

որպեսզի միաժամանակ լուսաբանեինք սոտալիտարիզմն ու նիհիլիզմը, որպեսզի կաֆկայական օրենսդրության մեջ վերջնական իմաստը որոշվեր օրենքով: Արդյունքում՝ անօգուտ է իրականության համար այլ նշանակություն փնտրելը: Դուք պնդո՞ւմ եք, հեռ Կ.: Եթե դա այդպես է, դուք կիեռացվեք, եթե խոսքը Օրենքի մասին է: Լուսավորվածությունն ավարտվում է Կաֆկայով՝ դուք երջանիկ լինելու պարտավորություն ունեք, այլապես դուք վտանգվում եք միջատի փոխակերպվելու: Ազատության ամենաանհեթեր տեսանկյունն ու օրենքը Կաֆկայի մոտ հիշեցնում է մեզ, բացառիկ ուժով, որ հասարակության եւ մարդու միջեւ հանդիպման ծշմարիտ կետը ողբերգական տեսունակություն է պահանջում: Այսինքն՝ կոնֆլիկտի եւ հաշտեցման տեսունակությունը, որը հակադիր է մամնիթեյական տեսունակությանը, որ դեկավարում էր ժամանակակից պատմությունը, մեղքի եւ կոտորածի տեսունակությունը: Երբ կրոնը վերականգնում է պատմական իհմքը, Նիցշեն առարկում է՝ որպեսզի արդարացնի դոգմատիզմը «ուղղափառության խստաշունչ հայացքի ներքո»: Դուք պիտի մեղավոր լինեք, որպեսզի ես կարողանամ անմեղ լինել: Ինչպես Էսքիլեսի

ԳԵՂԱՐԾ ԱՅՆԻ 2019

մոտ երգչախումբն է ասում՝ «Ամենը, ինչ գոյություն ունի, միաժամանկ արդարացի եւ անարդարացի է»։ Ո՞վ է մարմնավորում այդ իրականություններն ավելի տագնապալից եղանակով, քան իվան Կարամազովը, երբ նա անցնում է շեմը, լիովին որոշելով մնալ Արդարության կողմում եւ ճշմարտության դեմ, երբ ճիշտն ու արդարությունը չեն համընկնում։ Դա անբարոյական որոշում է, որը չպետք է ընդունի ողբերգական հերոսը։ Ողբերգությունը չի զոհաբերում ճշմարտությունը Արդարադատությանը կամ Արդարադատությունը ճշտին, որովհետեւ ողբերգության թագավորությունում ուժերը, որ մինչանց դեմ բախնան մեջ են, միատեսակ օրինական են, միանան բարոյական են ամենախորունկ իմաստով, երբ նրանք պարտված են, նրանք ունակ են պարտությանն արժեք բերելու։ Արժեք, այլ ոչ թե մեղք։ Եւ առանց մեղքի արժեքի չափումներից մեկն է, երբ այն անտեսվում եւ ժամանակ առ ժամանակ խախտվում է՝ դա Ուրիշի արժեքն է։ Այդ նշանակությունն է, որ Ուրիշան Ֆուլբերը այնքան հիանալի է սահմանում։ Խմբակցության վերականգնումը բաժանված է՝ չկա պատմության մեջ /այս դեպքում Հարավի ռազմական եւ տնտեսական հզորությունը/, որովհետեւ տղամարդիկ եւ կանայք քաղաքացիական պատերազմից շատ առաջ պառակտել են իրենց հոգիները։ Միացյալ Նահանգների գրականությունը դրսեւորում է մշտական լարվածություն հիմնավորման լավատեսության եւ քննադատական հայացքի հորենտեսության միջև։ Լուսաբանված Սահմանադրությամբ եւ հարավ-ամերիկյան դեմոկրատիայի օրենքներով՝ այդ լավատեսությունը դառնում է երկրի հավատամքը, սոցիալական եւ տնտեսական կյանքը՝ «Ոչինչ չի բարգավաճում՝ որպես հաջողություն»։ Պրոգրեսիվ լավատեսությունը վերածվում է կայսերական երսպանսիայի դիմակի։ Տասներեք անգ-

լիական գաղութներ՝ Ատլանտիկայի երկայնությամբ։ Միացյալ Նահանգները ընդլայնվեցին դեպի արեւմուտք /ֆրանսիական Լուիզիանան/, Մեքսիկական նեղուցից տարածքների միջով /թեքսասը/, ընդհուած մինչեւ Խաղաղ օվկիանոսը /Կալիֆորնիա/ եւ Կարիբյան ավագանը /խապանական Ֆլորիդան, Պուերտո-Ռիկոն եւ Պանաման Կենտրոնական Ամերիկայում/։ Այդ ամենը հանուն երկրի «ակնհայտ ճակատագրի», Աստծու կողմից նշված, ինչպես, ասենք, հիմ Յունոյ՝ սարս տանձիս-ը /Աշխարհի մայրաքաղաքը/։ Հարավ-ամերիկյան գրականության կենսունակությունը նշանակալից չափով նրա հեղինակների քննադատական դիմակայության մեջ է։ Բացի Պոլիանայի տեսակի քաղցր գրականության, պատմվածքների հեղինակները, սկսած Յոթորնից եւ տասնիներորդ դարում Պոյնով, Սելվիով, Ջենրի Ձեյմսով, եւ Մարկ Տվենով ուղեկցվող, այնուհետեւ Դրայգերով, Սինթեր Լյուիսով, Ֆրենկ Նորիսով, Ֆիցգերալդով, եւ Դու Պասոսով՝ քանակությունը դարում, պատկերում են շքանշանի հակառակ կողմը։ Ամերիկյան երազի մողավանշները, ուրվականները կեսօրին եւ աղոթքները գիշերը, հառնող շարժունակության դաժանությունը, միջին դասի գորշությունը, հիասարհությունը հաջողությունից, փառքի դատարկությունը մշտական քննադատական թեմաներն են Միացյալ Նահանգների գրական պատումների մեջ։

Ուիլյան Ֆուլբերը այդ քննադատական պրոցեսի վրա դնում է ամենանազորույն, ամենահիմնարարագույն, շողջողուն եւ մռայլ թագը, որովհետեւ նա դուրս է գալիս քննադատության շրջանակներից եւ հասնում է ողբերգության։ Այդ եւ շատ այլ թաները։ Ֆրանց Կաֆկան եւ Սենյուել Բեքեթը՝ հնարավոր է, անցած դարի մյուս երկու ողբերգական հեղինակներն են։ Դրանք քիչ են, բայց դա բնական է։ Նիշշեի հոչակած «Սահը ողբերգությունից», գուցե թե, ինչպես են-

ԳԵՂԱՐԿ ԱՇՈՒ 2019

թարդում էր գերմանացի փիլիսոփան, սերում է սովորատեսյան խոհածումներից: Այն, ինչ անժխտելի է թվում, ըստ իս այն է, որ Քրիստոնեությունը չի կարող գոյակցել ողբերգության հետ, եթե այն հավերժական փրկություն է խոստանում: Պրոգրեսը գրկեցին կրոնական համերձանքից, որը հատկապես Կոնդորսեի եւ Ֆրանսիական հեղափոխության հետ՝ իրաժարվում է Աստծուց, բայց ոչ երջանկությունից: Ինչպես ենթադրում էր Կոնդորսեն, նարդկային եռթյան վերընթաց հատկանիշը, անկալած, մնում է ողբերգական խիդը, ինչը հետագայում բացառվեց Սեն Միմոնի, Օգյուստ Կոնտի եւ Մարքսի պրոգրեսիվ տեսիլբներից:

Եթե փորձի փոխակերպումը ճակատագրի ողբերգականի անհրաժեշտ հատկանիշն է, այն ստվեր է նետում առաջադիմության փիլիսոփայության եւ հոգիների փրկության վրա:

Չհավատալ Սատանային, կնշանակի նրան ցանկացած հնարավորություն տալ,- գրել է Անդրե Ժիդը:

Եթե փորձի վերածումը ճակատագրի ողբերգականության անհրաժեշտ հատկանիշն է, ապա այն ստվեր է նետում առաջադիմության փիլիսոփայության եւ հոգիների փրկության վրա:

Եւ Արեւատյան աշխարհը վտարելով ողբերգությունն այդ պատմությունից, թույլատրեց ոճին գրավել իր տեղը: Լուսավորվածության հրչակած անխուսափելի երջանիկ առաջադիմության եւ դրա փոխանորդի՝ արտադրական հեղափոխության փոխարեն, քամերորդ դարը դարձավ պատմական սարասակի, անպատճ ոճիրների, դիմակավորված ողբերգության դար: Կաֆկան եւ Բերեթը առաջարկում են այդ փաստի մեծագույն եվրոպական մշակութային վկայությունը: Կաֆկայի մեջ ավանդական հերոսը արթնամում է մի անգամ, որպեսզի հայտնաբերի, որ ինքը միջատ է դարձել, բայց միջատ, որը գիտի, որ ին-

քը միջատ է եւ մտածում է՝ «Իմ եւ աշխարհի միջեւ անդունդ կա», բայց անդունդը դրսեւորվում է ուժով լցված:

Մենք գիտեինք դատարկությունը, որը ստեղծում եւ լցնում է բռնատիրող ուժը, բայց նույնիսկ երբ մենք գիտակցում ենք սուտը, մենք մնում ենք ցնցված, դաշնում անօք դիտորդները ֆարսի, որն այն թաքցնում է: Աստված մեռած է, եւ դա լուսավորյալ աթեստներն էին, որ սպանեցին նրան, թափառաշրջկների հրոսակախումբն էր, որոնք, չնայած եղած ապացույցներին, այդուհանդերձ, սպասում են Գոդոյին:

Ֆոլքրներյան ողբերգությունը մտնում է աշխարհի այդ տառապալից որոննան մեջ, որում, հառնելով խավարից, մենք կարող ենք պարզությամբ նայել մեր «խոռվարար ազատության» հետեւանքներին, ինչպես այդ կոչում էր Բյուլսները՝ «Դանտոնի մահը» երկում: Ֆոլքրները, իհարկե, գրում է առավելագույնս լավատեսական եւ հեռատես հասարակությունից, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներից, ուր «ոչինչ չի բարգավաճում, որպես հաջողություն»: Դա Միացյալ Նահանգները էքսցենտրիկ երկիր է դարձնում: Յաշվի առնելով, որ աշխարհի երկրներից շատերը մեկեն անհաջողության բախսվեցին, Ֆոլքրները ժխտում է «ամերիկյան երազի» ֆունդամենտալ լավատեսությունը եւ իր հայրենակիցներին ասում է՝ մենք նույնպես կարող ենք անհաջողության մատնվել: Մենք նույնպես կարող ենք տանել ողբերգության խաչը: Այդ խաչը ռասիզմ է կոչվում: Յուսիսիը չի հաղթել Յարավին: Յարավն արդեն հաղթել է ինքն իրեն՝ ճնշելով, մասատացնելով, հետեւելով եւ սպանելով Ուրիշին՝ տղանարդում, կնոջն ու երեխային, որոնք «տարբերվում են» սպիտակ ուժից: Բայց ողբերգության ցավը կարող է քավություն բերել մեզ, ի վերջո, մենք կկարողանանք ճանաչել մեզ, չը շրջապատող այլ մարդկանց:

Գեղաշու Աշուն 2019

Ֆոլքրերյան ողբերգությունը ներմուծված է որոշակի տարածության մեջ՝ Յոքնապատոֆա շրջան, որ չիկասո ցեղի հնդկացիների բարբառով նշանակում է «Երկու մասի բաժանված», եւ ընտանեկան արմատների վրա հիմնված, որոնք սերում են երկրի խորքերից՝ ազնվականներ Սարտորիսներն ու Քոնֆունները եւ սոցիալական լեռնագնացներ Սնուփիսները: Սակայն շատ հաճախ ողբերգությանը դիմում է անծանօթը՝ «չարագործը փոշու մեջ», ով այլ կերպ է Միսիսիպի ժամանում, ով սպառնալից է թվում «Արխողոն, Արխողոն»-ի Չարլզ Բոնին: Ինչ վերաբերում է «Լույսն Օգոստոսին»-ի Լենա Գրոուվին՝ արտասահմանցին կողքից, ապա նա մի կերպար է, ով մեզ ցույց է տալիս արտասահմանցուն ներսից՝ սեւամորթ Զորիսթմասին:

Ֆոլքրերի վեպերը հողի վեպեր են, անկախ այն բանից, թե դրանք ծավալվում են տոհմային, թե մեծ պատմական դարաշրջաններում: Ֆոլքրերի վեպերը՝ դրանք երկրի վեպեր են. Դարավը՝ բայց պատմությունը, աշխարհագրությունը, հասարակությունը, եւ ընտանիքները լուծում եւ նշանակություն են գտնում երկու ողբերգական տարերի միջոցով՝ անհատական ճակատագիր եւ կոլեկտիվ վկայություն: Լենա Գրոուվի հանդարտությունը, Զոան Բորդենի դառը սեբսուալությունը եւ Զորիսթմասի անխուսափելի ճակատագիրը ֆոլքրերյան ողբերգության մեծ կոլեկտիվ երգչախմբի առանձին գործող անձինք են: Այդ երգչախմբի կենտրոնում մի կին դիմադրում եւ ապրում է, որպեսզի պատմի այդ մասին՝ Ոռօա Կոլֆիլդը: Կրկներգի սահմաններից դուրս հիշում է ողջ մնացած հետնորդ Քվենթին Քոնֆունը:

Բոլոր այդ մարդկանց՝ գլխավոր հերոսների եւ բեմի ու երգչախմբի դեկավարի մեջ ֆոլքրերյան ողբերգությունն է Դարավի պատմությունից անդին, սոփոկլեսյան ողբերգությունը հին Դունաս-

տանի պատմությունից անդին, որ դառնում է ժամանակի անկապտելի մասը, որում մենք ապրում ենք, փորձը ճակատագրի վերածելու հնարավորություն ունենալով: Ի վերջո, ֆոլքրերյան ողբերգության կենտրոնը լիովին կարող է լինել ժամանակը: Նրա ապշեցուցիչ ընդորվելումը, նրա աննան ընկալունակությունն ակնհայտ են դառնում Քվենթինի դիտարկման մեջ առ այն, որ ներկան սկսվել է տասը հազար տարի առաջ, իսկ ապագան տեղի է ունենում հիմա: Զորիսթմասը սահմանում է իր ողբերգական կործանումը, իր բանտը երկրի երեսին, երբ ասում է՝ «Այս յոթ օրվա ընթացքում ես ավելի հեռու էի, քան երեսուն տարվա մեջ: Բայց ես երբեք շրջանից չեմ ելել: Ես երբեք օղակից դուրս չեմ պրծել, այն բանից, որ ես ուզում եմ անել եւ երբեք չեմ կարողանա փոխել»:

Դեմ այդ ժամանակային լարվածությունն է մեր ապրած կյանքի ընկալման եւ անցյալից, ներկայից ու ապագայից տառապելու միջեւ, որում Ուկիյան Ֆոլքրերի ողբերգական այժմեականությունը հասնում է ճշմարիտ մեծ պատումի: Ֆոլքրերը նույնացնում է դրա ողբերգական թեման՝ խմբակցության վերականգնումը բաժանված է, բայց կա պատմությունը տղամարդկանց եւ կանանց, որոնք արդեն բաժանել են իրենց հողն ու հոգիները: Ֆոլքրերը միավորում է իր պերսոնաժների ժամանակային բոլոր շրջանները մի պատումային նվերի մեջ: Որովհետեւ «Արխողոն, Արխողոն»-ի հեղինակի համար բոլոր ժամանակների միավորում միակ պատասխանն է այդպիսի բաժանման դեմ: Ֆոլքրերն առաջարկում է «Եսի» կոլեկտիվ պնդումը բաժանման ուժերի դեմ: Նրա վեպերը ներբողի, եղերեղի, դամբանականի ծեւ են ծեռք բերում դառն ու անողոք պարունակում է զիջել:

Անգլերենից բարգմանեց Վարդան ՖերեշեթՅԱՆ

Լիլիտ Կարապետյան
/Բեղիա/

«Նեկու երկու ձև» գրքից (1975)

Ծվեճ-ծվեճ երգված և թվազրված II

Որդի չեմ այլս, տեսանող:

Ծնողներիս դեռ զիտեմ՝

Որպես պատահաբար պահպանված նվազագույն իմաստ:

Այն տեղը, որ նրանք միասին անշունչ պառկած են՝ ինձնից հյուսիս-արևելք,
Կարմիրով եմ նշել այս քարտեզի վրա,

Ինչպես մի երազող, որ երբեք չի հեռանում:

Տղամարդ չեմ այլս, կողակից:

Մետաստագն առաջին բառի

Քայքայել է ամեն բան, հասուն և հյութեղ սեռական հարաբերությունը

Գունդուկծիկ ընկած է ինչ-որ տեղ՝ ձայնիս

Փոշոտ ծալքերում, արցունքներն էին, սակայն, հոսում հազվադեպ,

Հորդում բնական մի զործողության պես,

Որ տեղի չի ունենում:

Բանաստեղծ չեմ այլս, բանաստեղծական արտադրանք՝

Սեզ մի ժամանակ իրարից զատող մի բանի:

Փոխաբերությունները, որ կառուցեցի մեր շուրջը,

Թաղված են ասես երկար ժամանակ բնակեցված

Սի սենյակում,

Որտեղ իմ աչքերն ու բոունցքները բացվում են հանկարծ

Վերջին օրվա պայծառության մեջ:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

ԾՎԵՆ-ԾՎԵՆ ԵՐԳՎԱԾ և ՔՎԱԳՐՎԱԾ III

Քեզնից մի կողմ դիր այդ ամենը,
Նախամուտքերն ամպի և անտառների,
Պղնձի գալարքը քո ոտքերի մոտ,
Եղջուրներն աշնան,
Զետք,
Որ աճել է ժամանակի հողերից ներս և դուրս՝
Տենչալով ցույց տալ ծառի տերևներից ու զրքի թերթերից
Անդին,
Քեզնից մի կողմ դիր այդ ամենը,
Քանզի ոչ ոք չգիտե այն ժամացույցը,
Որ փոխվում է այստեղ,
Ոչ ոք չի մտնում քո սենյակ,
Չի բացում դուռն
Այս բանաստեղծության:

Քեզնից մի կողմ դիր այդ ամենը: Քննիր ձայնդ:
Նախապատմական մի վերք ես դու՝
Հավերժության ցանցաքաղանքին
Կեղծիքով հետազծված,

Այն առկայծումն աչքի,
Որում անվան ամբողջ կյանքը,
Կնոջ արևն ու հացը փոխանակեցիր
Լեզվական արգելքի հետ,
Որ ապաքինում է մեզ,
Որ դրոշմում է մեզ տասներեք անհայր սերունդների
Շրջանի մեջ:

Քեզնից մի կողմ դիր այդ ամենը,
Քանզի մենք անփոփոխ կերպով անց ենք կացնում
Մեկս մյուսի գիշերը:

ԾՎԵՆ-ԾՎԵՆ ԵՐԳՎԱԾ և ՔՎԱԳՐՎԱԾ VIII

Սպասեցի, և ձեզնից ոչ ոք այդպես էլ չեկավ:
Լուս էի, ինչպես գերեզմանը,

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Բայց նույնիսկ դիակը կենդանի ապացույց է
Սեր տենդագին պակասության:

Ոչ ոք չէր ապասում ինձ:

Տարիներ շարունակ աղաղակում էի ձեր անունները՝

Որպես ցավ, որպես վատ սնունդ, որպես երաժշտություն:

Զեր թիվն էի ես, նոմնելլատուրան մերքընդմերք, Զեր բերանի միջով
կտրուկ շարժվող դոդոզուն մի ձեռք,

Ես լրություն դարձա, լրություն, որ իշնում է

Պատերազմների, ներքնազգեստի և ակնոցների միջև, որ իշնում է

Զեր բոլորի և իմ միջև:

Պարեցի բոլորիդ համար, ամենազոր անշարժներիդ,

Գրեթե մաշկիս թմբուկում պարփակված:

Բայց ոչ ոք թերեւ շարժում իսկ չարեց,

Ոչ շարժվեց, ոչ էլ զարկեց թմբուկին:

Ես մնում եմ այն երեխան,

Որ դժկամորեն ծնվում է նորից ամեն առավոտ

Կազուն սավանների միջև ձեր խոսքուվեճից հետոն,

Անհոգ այբուբենի մեջ:

Մահականչ (Պառլ Ցելան* VI)

Ոչ մի տեղ չէիր կարող գնալ

Առանց մամուտի խոլ ձայնի և ճենապակու,

Որոնցով նրանք դիմում էին քեզ՝

Կրկին ի ցույց դնելով վերքը, որ այբուբենն է՝

Կրածոված-հասցված ինը տառին

Քո անվան, քո անվան, որ անցանկալի սկիզբն է

Ամեն բանաստեղծության:

Այդ անունը Ցելան չէր:

Այդ անունը հրեա էր, հրեա, մի բառ,

* **Պառլ Ցելան (1920-1970)** – հրեական ծագմամբ գերմանալեզու նշանավոր բանաստեղծ:

Սկսելով հիմնականում ֆրանսիական սյուրուալիզմի ավանդներով՝ Պ. Ցելանը վերջին ժողովածուներում մշարճվում է գերմաներենի հերմենևտիկական նրբությունների մեջ՝ հասնելով բառի էկզիստենցիալիստական արմատներին:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾԻՒ 2019

Որ զոռով դրված է մեկի վրա,
Ինչպես մաշկի վրայի թիժ ու խալ ի ծնե,
Տևական մի անեծք,
Թրիչք՝ դեպի նախատեսված գրքի ներսը,
Որտեղ սկզբնավորվել են եղբայրները քո՝
Հորը, Երեմիան և Եսային:

In Memoriam Matris¹ II

Ո՛չ այս հարյուրամյա տունը,
Ո՛չ անեծքներն այս,
Ո՛չ էլ այս հավերժակ անտոնը
Չեն կարող գրալ,
Սեղմորեն,
Կոնչալով
Քո ծանածոռոքյուններին:

Այս տունը, ահ,
Դառն գավաքը, սենյակը,
Նախատեսված այցելուների համար,
Սենյակը, դու, դու սենյակն ես,
Որ մտնում եմ հիմա, ոչ,
Ոչ, ոչ,
Դու գարշահոտ ես արձակում, աղջիկս,
Աղջիկս, իմ ծաղիկ,
Ծաղիկս, ծաղիկս:

Եվ ոչ ոք չի ընդդիմանում քո շնորհին, չի հակառակվում
Այս պարզեներին, նորից
(առաջին ճիշը)
ու նորից
դու մեզ լրել ես տարվա այն եղանակին,
որ նահանջող հայելիներ է նկարում
դեմքիդ մեջ
քաղցկեղը, այս խոցը,
որ խոսում է քեզ սալաքարից անդին,
որն ստվերում է քեզ:

¹ In Memoriam Matris – Մոր հիշատակին (լատ.)

Հեղենա

Ես քեր ինչ-որ բան, երբ վերադառնաս

Հարավից:

Մյուս սենյակից:

Երբ:

Ես քեր ինչ-որ բան:

Թափվող մազերդ, օրինակ՝

Որպես ամենաքանչկարծեր սգո քարտդ:

Ականջդ՝ այդ տարօրինակ երկար բլթակը:

Հնամաշ ականջդ, որ ոչինչ չի հասկանում,

Բացի անկապ-անհոդաբաշխ խոսքից, ի վերջոն

Անկապ-անհոդաբաշխ է խոսքը:

Ես քեր ինչ-որ բան, բերանդ

Նախևառաջ,

Զառամյալ ու հին այն փնթփնթոցը,

Որ ամիսներ շարունակ լրում էր մեր մասին:

Ես քեր ինչ-որ բան:

Ես քեր ինձ:

Երբ վերադառնաս,

Ես քեր ինձ քեզ հետ:

Հազիվ ճանաչելի խառնաշփոթում

Ուտելիքի մնացորդի և վեճուկովի

Թեթևակի հակված վառարանի հնոցին

Անվերջորեն մկանը քո

Երեսնամյա սրտի պրկվում է ինքնիրեն:

Պայծառ գիշեր:

Քաղցից լրիվ արթնացած՝

Կանգնած ես եմ նայում դեպի քեզ:

Ինչ-որ բան է ծփում, ալեկոծվում ծնկների շուրջ:

Ինչ-որ բան է ուշում, ճաք տալիս:

Ուկրածուծն է պղպջում ոսկորներում:

Կոպտորեն բացում եմ այզին,

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Ներս քերում քեզնիաները
Եվ դրանք ձեռքիդ մեջ դնում,
Ինչպես սկահակում:
Ծոյում եմ մարմինդ
Եվ ազահ մեկի պես՝
Վերին հարկ բարձրացնում:
Զիստեր են գլորվելով դուրս լողում զգեստից:
Անձանաշեի՝ քաշում հանում ես ինձ քո վրայից՝
Մի բլուզի պես:
Ծփորահար՝ քո ապշեցուցիչ տևողությունից՝
Պառկում եմ՝ սպասելով, թե կտեսնեմ՝
Արդյո՞ք այս առօրեականությունը զլխիս խաղ է խաղում:

Սիայն զիշերով,
Որպես մեղսակից,
Որպես շունչն առաջարկվող:

Սիայն զիշերով
Հորինեցի քեզ,
Բայն ես դու՝
Խոնարհված իր լայնությամբ,
Կույր մարդու նման բռնունակ,
Որ փշրում է իր հայելիները՝
Խոսակցությանը տալու համար
Նոր վարձակալություն,
Նոր կյանք:

Ես խոսում եմ քեզ:
Ես խոսում եմ քեզ, ի հեճուկս ինքս ինձ,
Ինչպես հիվանդն իր տենդը:
Ինչպես տենդն իր զառանցանքը:

Ես հակադրվում եմ քեզ,
Ինչպես դրուն է իր ծխնիներից
Դուրս ընկնում
Իր դիմաց ճոճվող
Բաց դրան ուղղությամբ:
Սև խոռոշն է

Հայտնվում ահա
Այս բանաստեղծության մեջ:

«Հմայախոսք» գրքից (1977)

Զանի որ դու XIV

Եթե զալիս եմ, եթե համբուրում եմ քեզ, ճաշակում եմ մքազնած ոսկին,
Որ փտում է քո կոկորդում, իմ անսպասելի հայտնված հարց:
Զանի որ դու և ես, քանի որ տղամարդ և կին կործվել ենք
Իրար մեջ: Եվ դու ես միայն կրում իմ անոնք՝ վաճառքի հանված:

Ինչպես կարող ես հասկանալ մեկ ուրիշին, եթե չես կարողանում լսել
ինքը քեզ:

Ես գիտեմ զիսապտույտ ժամացույցում քո կյանքի մասին՝ խաչով նշելով քեզ՝
Խելացնոր երգով կախարդված, սիրահար, խարազան,
Որ պետք է փաղաքշի քեզ, ավելի ուշ, քո կաշվի տակ, մաշկի քեզ:

Ես նույնպես գիտեմ վախի այդ ասկետիզմը, սողարույսը,
Որ հաճույքով տեղավորվում է քո սրտում, լսող, հնազանդ քո արգանդում,
Տակնուվրա անում ամրող ուղեղոյ, լցոնելով ինքինքն
Այն բուռն ցանկությամբ, որ մտրակում է մարմինդ:

Եվ երբ քնում եմ, հանկարծ արթնանում ես իմ մեջ՝ անմեղորեն ցնցելով
Կրծքերդ և վերուվարող գլուխոյ, որ արձագանքում է
Մութ ոսկորներիս մեջ, ինչպես կլոր մի աղաղակ, խարարելով խոսելու
իմ կարողությունը

Բոնությամբ: Ես չափազանց փոքր եմ քեզ համար:

Եվ այժմ, երբ շարժվում եմ նեղ պատկերացումներում ու փողոցներում,
Դեմքերի սահանցիկ, անվերջ զիսանդոյում*, ցանկասեր ու խեթ

* **Զիսանդր** (իտալ.՝ glissando, ֆրանս. glisser՝ սահել), սահանցիկ երաժշտության կատար-
ման ժամանակ հնչյուն արտաքերելու հատուկ եղանակ, երբ հնչյունների մի շարքից որոշակիո-
րեն ընկալվում է միայն առաջին և վերջին հնչյունի բարձրությունը: Իրագործվում է առանձին
լարի (ջուրակ, կիրառ և այլն), մի շարք լարերի (տավիղ, քանոն և այլն) կամ ստեղների (դաշնա-
մուր, բայան) վրայով մատների սահուն և արագանցման միջոցով:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

հայացքով նայելով

Գլխիվայր շրջվող լուսայուների և փոփո երաժշտության ժայռքումների ետքից,
Այժմ քո հոգին պրադում է տենդագին, այժմ ձուլածո մատներդ
շոշափում-որոնում են

Մեր միասին լինելու գայթակղության սեղանից հետո,
Եվ քաղցի մեջ չքում կորսված բեկորի պես:
Երբ արթնանում եմ, դու քնում ես, Սառա, հեծկլտալով՝
Թաղված բարձերի տակ իմ զանգի:

Թարգմանություն Զիորջիո Ֆազզիհին¹

Վաթունքանի տարի շարունակ կարդացել եմ այս գիրքը,
Որ թելադրում է ինձ, թե ինչ պետք է գրեմ. կյանքս դրանից է կախված:
Այլ ընտրություն չունեմ:

Ուրիշներն այն տեղավորել են քարանձավում,
Ինչպիսին Լասկոն² է, Հայդեգերի³ խրճիթում, երգող միջանցքներում
Հունարենի, հայերենի և եբրայերենի:

Ոմանք իրենց հերթին բացել են այն մթության մեջ
Կավե սալիկների և վանական խցերի, սեպագրում
Ին սկզբնաղբյուրի, հեգել են անհարթ լատիներենով:

Լսում եմ ու լսում, և դեռ սխալ եմ հնչում
Պայծառ ներկված սյունազարդ դահլիճներում Զենոնի⁴,
Դեռ չեմ սերտել իմ ապագան:

¹ **Զիորջիո Թոմազոն Ֆազզիհին** (ծնվ. 1939թ.) – լեզվաբան, արվեստաբան, պատմաբան:

² **Լասկո** կամ Լյասկո քարանձավ (ֆր.՝ Grotte de Lascaux) – ֆրանսիայում գտնվող ուշ քարերայան կարևորագույն հուշարձան:

³ **Մարտին Հայդեգեր** (1889- 1976)– գերմանացի փիլիսոփա, գերմանական եքզիստենցիալիզմի ակնառու ներկայացուցիչներից:

⁴ **Զենոն Էլեացի** (մոտ. մ. թ. ա. 490 – մոտ. մ. թ. ա. 425)– հին հույն փիլիսոփա, Պարմենիդեսի աշակերտը, հայտնի է իր ապորիաներով, որոնց միջոցով փորձել է ապացուցել շարժման, տարածության և բազմության անհնարինությունը:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Հիմա միտս է զալիս Բրոդսկու⁵ անանուն մի էալիտաֆիա:
Կյանքումդ պետք է փորձես մրցակցել ժամանակի հետ,
Ընդօրինակել ժամանակին:

Խուսափիր այնպիսի ծայրահեղություններից, ինչպիսին ճիշն է
Եվ սուր ու ծակող ձայնը: Փորձիր լինել ժամանակի նման:
Եվ մի՛ լարվիր: Երբ մեռնես, ճիշտ և ճիշտ ժամանակի նման կլինես:

Թարգմանություններն անզերեն տարբերակից՝
ԽորենԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ

⁵ **Իռուֆ Բրոդսկի** (1940-1996) – ազգությամբ հրեա, ոռու վտարանդի բանաստեղծ, էսաիստ, դրամատուրգ, թարգմանիչ, 1987 թվականին արժանացել է գրականության Նորելյան մրցանակի:

Վկայություններ չկան այն մասին, թե Արքուր Շոպենի հառուերը գժանոցներ այցելելու սուր պահանջ ուներ: Դայտնի է լոկ, որ նա դրանք այցելում էր: Դայտնի է նաև, որ փիլիսոփայի համար Վշտի տներն առանձնահատուկ ծգողականություն ծեռք բերեցին կյանքի այն շրջանում, որն ընդունված է դրեզենյան կոչել, այսինքն՝ հենց այն շրջանում՝ 1814–ից մինչեւ 1818 թվականը, երբ Դամաշխարհային Կամքն, օգտվելով Իրեն Կրողներից մեկի ծառայություններից, կատարում էր ծայրագույնս տարօրինակ, ոչ լիովին առողջ եւ, թերեւս, նույնիսկ լիովին խենք գործողություն՝ պատմում էր Ինքն Իրեն իր մասին:

Անշուշտ: Նա դա առաջին անգամ չէր անում: «Ուպանիշադները», «Մադիսյամիկա–սուտրաները», «Բիագավադիտան», «Զմրուխտե հուշամատյանը»՝ դա Նրա վսեմ հիվանդության առաջին դրսեւորումներն են եւ հենց առաջին էջերը Նրա առեղծվածային հոգեկան հիվանդության պատմության մեջ:

Հիվանդությունը սրբնթաց էր զարգանում: Ավելին: Եթե նկատի առնենք մի ապշեցնող փաստ, որը մի ժամանակ հաստատել էր հենց Ինքը՝ Կամքը, եւ որն այնուհետ անդադար նկարագրում էր առաջին կամ երրորդ դեմքով, այս կամ այն ոգեշումն բառերով, որ հանգում էին հետեւյալին՝ Երկրային հազարամյակներն Ինձ համար համազոր են անզգայելի ակնթարթին, քանզի Ին գոյությունն անսկիզբ ու անվերջ է: Եթե ուշք դարձնենք այս փաստին, ըստ էության՝ անհասանելի որեւէ ուշադրության, բացի հենց իր՝ Կամքի, ապա համարձակորեն կարելի է պնդել, որ հիվանդությունը զարգանում էր կայծակնայլաց:

Դամենայն դեպս, արդեն 1814 թվա-

Վլադիսլավ ՕՏՐՈՉԵՆԿՈ /Ռուսաստան/

ՀԱՍԱԾԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱՄՔԻ ԽԵԼԱՀԵՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

կանի գարնանամուտին, երբ երիտասարդ, քսանվեցը բոլորած, Արթուր Շոպենհաուտեր անվանք մարդը, որ չափազանց բարկացնում էր շոշապատողներին եւ հատկապես իր ծնող Յոհաննա Շենրիետա Շոպենհաուտերին, «Դեմքի մռայլ արտահայտությամբ եւ առարկություններ չընդունող պատգամախոսի տոնով ասված տարօրինակ գնահատականներով», սկսել էր մտմտալ Դրեգեն տեղափոխվելու մասին, Յամաշխարհային Կամքի հիվանդությունը հասել էր աղետալի սրության: Այնպիսի սրության, որը չէր կարող տանել ոչ մի առանձին վերցրած, Կամքով ներթափանցված ու ծնունդ առած եւ ոչ մի անհատականություն: «Պատահական չէ, որ այդ ժամանակից ի վեր Կամքի՝ անհատականության բնույթի մասին առավելագույն կտրուկ եւ անկեղծ ասուլյեթներում հստակորեն լսելի են նախազգուշացման նոտաները. «Անհատականությունը՝ դա յուրատեսակ սիսալ է, աչքաթողանք, ինչ—որ մի բան, ինչն ավելի լավ է չլինի»: Նա չի ասում՝ ինչ սիսալ եւ ինչ աչքաթողանքը: Դա ավելորդ է, քանզի աշխարհում, ըստ իր դիտարկման, չկա այլ էակ, որը կարող էր սիսալվել եւ աչքաթող անել: «Այս երեւույթների աշխարհում,- հայտնաբերել էր Նա, - գոյություն ունի բացառապես կամքը, նա՝ ինքնին իր է, նա՝ բոլոր երեւույթների ակունքն է: Նրա ինքնաճանաչումն ու նրա վրա հենվող ինքնահաստատումը կամ ինքնաժխտումը՝ ահա միակ իրադարձությունն ինքն իր մեջ»: Դրանից չորս հազար տարի առաջ Նա, Իրեն Աքման կոչելով, ասում էր միեւնույն բանը. «Չկա մեկը, որ տեսնում է, նրանից բացի, չկա մեկը, որ լսում է, նրանից բացի, չկա մեկը, որ ճանաչում է, նրանից բացի»:

Եվ այդուհանդերձ, մի արարած, աշխարհում՝ աչքաթողանքով, կամ, գուցե-

թե, Կամքի թաքնաթաքուր նտահղացմանը հայտնված՝ էակ, որ Արթուր Շոպենհաուտեր անունն է կրում եւ բնակվում է Գերմանիայում, հայտնի երկասիրողի՝ Յոհաննա Շենրիետա Շոպենհաուտերի հետ նույն տանը, 1814 թվականի մայիսին Դրեզեն գնալու նշանակալից որոշում կայացրեց, որպեսզի այնտեղ առանձնանա հասունացող աշխատության համար, որի մեծությունը նա արդեն հստակորեն գիտակցում էր:

Շոպենհաուտերի կենսագիրներն, իհարկե, հակված են Վայմարից մեկնելու մեջ, որը սկիզբ դրեց Վիլհելմիայի կյանքում հանրահայտ դրեզենյան շրջանին, տեսնելու Յամաշխարհային Կամքի կենսագրության փաստը, ինչպես, ի դեպ, եւ Յամաշխարհային Կամքի կենսագիրները, եթե այդպիսիք գոյություն ունենային, հակված կլինեին տվյալ իրադարձության մեջ տեսնելու Շոպենհաուտերի կենսագրության փաստը:

Ինըը՝ Շոպենհաուտերը, որպես այդպիսին /իհարկ է դա մեկեն արտաքերել, որպեսզի անպատկառ դրկտոր Լոմբրոգոյի ծոճռան տեսության ոգին այստեղ իրեն կողմնակիցներ չփնտրի/ գտնվում էր բանականության անխախտ սթափության մեջ եւ մինչ, եւ դրա ժամանակ եւ վերոհիշյալ շրջանից հետո: Նա լոկ ծայրահեղ վիրավորված էր Վայմարից մեկնելու նախօրեին գրող Յոհաննա Շենրիետա Շոպենհաուտերից: Իսկն ասած, եւ պատճառն էլ՝ տեսանելի, ակնհայտ պատճառն էլ՝ վայմարյան տնից իր փախուստի չարացածությունն էր, որ խոլ պատով կանգնել էր իր եւ «այդ տիկնոջ» միջեւ, ինչպես նա դիտավորյալ խուսանավնամբ, չափազանց դաժան եւ բուռն արտահայտություններից գերծ մնալու համար, կոչում էր մորը:

ԳԵՂԱՐՔ ԱՆԴԻ 2019

Չարացածությունն ի հայտ եկավ դեռ 1813 թվականի աշնանը, երբ Արքուր Շոպենի հասուերը, երջանիկ եւ խանդավառված, Ռուլուշտաղտից եկավ Վայնար՝ մոտ: Ռուլուշտաղտում առանձին գրքույքով լույս էր տեսել նրա առաջին փիլիսոփայական ստեղծագործությունը՝ «Բավարար պատճառի սկզբունքի քառակի հիմքի մասին»: Նա դրա համար դրկտորական դիպլոմ ստացավ Յենի փիլիսոփայական ֆակուլտետից: Այդ երկու հիմքերը՝ գրքույկն ու դիպլոմը, բավական էին այն բանի համար, որպեսզի պատանի դոկտորը կենար այն արտասովոր խանդավառության վիճակում, որը նրան ստիպեց մորը հանդիսավոր մատուցել /հենց տուն դառնալուն պես/ իր գիտական աշխատությունը: Մայրը վերցրեց գրքույկը, եւ հույլ ձեռքով պտտեց այն, հոգնած նայեց վերնագրին եւ նույնքան հոգնած հետաքրքրվեց:

—Սա, հավանաբար, պիտանի է դեղագործներին:

«Արարունքը», ինչպես կոչում են կենսագիրները, Շոպենի հասուերի պատասխան արարքը հետեւեց անհապաղ. Արքուրն արագ շարժումով Յոհաննայի ձեռքից խլեց «Բառակի արմատի» ընծայված օրինակը եւ, դժգունելով, հայտարարեց նրան, որ նույնիսկ այն ժամանակ, երբ գրավաճառների նեխահոտ նկուղներում կփոխանան, կփտեն որեւէ մեկին պետք չեկող Յոհաննա Շոպենի հասուերի ստեղծագործությունները, երբ ամենամժատ մակուլատուրայի հավաքորդի մոտ անկարելի կլինի գտնել նրա գրություններից տող իսկ անգամ, երբ նույնիսկ աղոտ հիշողություն չի մնա նրա անվան մասին, աշխարհը Արքուր Շոպենի հասուեր կկարդա:

—Դե իհարկե, - ծաղրանքով առարկեց Յոհաննան: — Քո ստեղծագործու-

թյուններին այն ժամանակ դեռ ձեռք տված չեն լինի:

Այդպես սկսվեց ինքնասիրությունների պատերազմը Յոհաննայի վայնարյան տանը:

Երկու պարոն՝ Ֆրիդրիխ ֆոն Գերատենբերգը, չափազանց աննշան գերմանացի գրող, որ տպագրվում էր Մյուլեր կեղծանվաճք, եւ աղքատ պատանի Յոզեֆ Յանսը արագացրին այդ պատերազմի ընթացքը:

Պատերազմող կողմերի համար այս պարոններից յուրաքանչյուրը գրգռման անսպառ աղյոյուր էր ծառայում: Արքուրը, օրինակ, պատրաստ էր ամեն ինչ հանդուրժել՝ Յոհաննայի մսխողությունը, որ փողերը քամուն էր տալիս իր ընկեր—գրողների ընդունելությունների համար, եւ նրա դատարկ սալոնային դատարկաբանությունը, եւ նրա անպարագրելի ինքնապարհությունը, — բայց այդ փուն գրող Մյուլերին, նրա սիրեկանին, որ անթաքույց ապրում էր տանը եւ դրանով վիրավորում էր հանգույցալ հոր՝ Յենրիխ Ֆլորիս Շոպենի հասուերի հիշատակը, Արքուրը տանել չէր կարող: Յոհաննան, իր հերթին, նույնպես պատրաստ էր շատ բաներ հանդուրժել՝ որդու մռայլ լիջությունը եւ նրա «Վշտացնող բանավեճերը», որոնցով նա շփոթահար էր անում իր կենսուրախ ու նրբաճաշակ հյուրերին, եւ նրա «Մորտունցներն աշխարհի տխմարության եւ մարդկային խղճուկության մասին», որ նրա մեջ գեց երագներ էին հարուցում, — բայց այդ չարախինդ պատանի Յանսին, համալսարանական ընկերոջը, ում Արքուրը բնակեցրել էր տանը, նրան ձրի ապրուստ, սեղան ու փողային օգնություն առաջարկելով, Յոհաննան արդեն ի վիճակի չէր տանելու: Նա ի վիճակի չէր նայելու այն բանին, թե ինչպես երիտասարդ մարդիկ, միավորվելով ինչ—որ

չարակամ–հանդուգն միության մեջ, անխոնց ծանակում են խեղճ Մյուլերին, նրա հայրենասիրական հայացքները, նրա քաղաքական բարեկրությունը, նրա ապրելակերպը /գրողը մշտապես «պարապում էր». հարգանք եւ լրություն էր պահանջում/:

1814 թվականի ապրիլին Յոհան-նան հայտարարեց, որ «գալիք ժամանակի համար» նա մերժում է սեղան առաջարկել թե Արքուրին, թե իր անտանելի ընկերոջը: Հայտարարել էր գրավոր, քանզի ամենայն բանավոր հաղորդակցություն մոր եւ որդու միջեւ այդ ժամանակ արդեն դադարել էր. տնով գրոսում էին՝ նրա մի կեսից մյուսը, իրար նետում երկար, կշտամբանքներով եւ սուր ծաղրանքներով լեցուն նամակները: Արքուրն ի պատասխան դրա առաջարեց իր ուլտիմատումը: Նա պահանջեց, որպեսզի մայրն իրենից եւ Յանսից սեղանի համար բարձր գին նշանակի, եւ դրա հետ մեկտեղ որոշի, թե ում հետ նա «գալիք ժամանակում» ապրի՝ որորու՝, թե՝ պարոն Մյուլերի: Որոշման փոխարեն մայրը նետվեց անվերջանալի ուղերձում Մյուլերին պաշտպանելու: Արքուրն այդ ուղերձի վրա դրեց իր նակագրությունը, դիմելով Յորացիոսի խոսքերին. «Turpe ruitant parere minoribus» /Փորդին ենթարկվելն ամորալի են համարում/:

Դրանով պատերազմն ավարտվեց: Արքուրը մորն հաղորդեց, որ որոշումն ինքն է կայացնում՝ նա խզում է նրա հետ բոլոր հարաբերություններն ու մեկնում է Դրեզդեն:

Անտեսանելի, անակնիայտ, ըստ էության՝ մեկնելու գլխավոր պատճառը, իհարկե, ոչ մի ընդհանուր բան չուներ այդ գուտ մարդկային իրադարձությունների հետ: Դա կապված էր այն բանի հետ, որ մտահղացել էր անմարդ-

կային ներշնչման պոռքկման մեջ Կամքը՝ Նրա կրողներից մեկի կամքից անկախ: Կրողին մնում էր լոկ զննել այդ մտահղացման ծննդի վսեմաշուր գործնթացն ու զարմանալ: Եվ նա զննում էր: Եվ անկեղծ զարմանում էր իր վայմարյան շրջանի օրագրային գրառումներում.

«... Իմ մտքում ստեղծագործություն է ծնվում...

... Ստեղծագործությունն աճում է դանդաղ եւ հետզհետև է հասունանում, ինչպես մանկիկը մոր արգանդում. Ես ինքս չգիտեմ՝ ինչն է հայտնվել ավելի վաղ, իսկ ինչն՝ ավելի ուշ, ին գլխում հստակորեն գծագրվում է՝ սկզբում, ստեղծագործության կազմի մեջ մտնող տարրերից մեկը, իսկ հետո մյուսը...

...Ես, այստեղ նատած եմ եւ կարծես թե իմ մտերիմներին հայտնի եմ, եւ հենց ինքս էլ ինձ հաշիվ չեմ տալիս իմ ստեղծագործության կառուցվածքի մասին, հանանձնան այն բանին, ինչպես մորն անհասկանալի է մանկան սաղմնավորումն իր ընդերթում: Ես միայն զննում եմ իմ ստեղծագործությունը եւ, մոր պես, կարող եմ ասել. «Ես օրինյալ եմ պտուղով»:

Յասումացող պտուղը, եւ դա նույն պես նշել էր Արքուր Շոպենհաուեր անվանք էակը, համկարծ ծեռարկել էր փոփոխություններ կատարել հենց էակի հոգեկերտվածքում:

Ասես թե պատրաստելով փիլիսոփային դրեզդենյան շրջանին, խորհրդավոր պտուղը նրան ազատագրում է principium individuationis /անհատականացման սկզբունքից/, որով կենդանի է ամենայն առանձին արարած, լինի դա ընձուղտ, թե ճանճ: Դա անհրաժեշտ էր: Որովհետեւ պտղի ծննդի համար էակը պիտի վերածվեր ինչ–որ բացարձակ օբյեկտիվ մի բանի, համենայնդեպս՝ իր մտքերում եւ ասացվածներում: Այն պի-

տի վերածվեր հենց ինքը Կամքի, խոսող Կամքի, անմահ Կամքի, որին խորթ են առանձին մահկանացու ճանճերն ու ընծուլտները, ինչպես նաև առանձին մահկանացու հանսերը, մյուլերները, յոհաննաներն ու արթուրները... Արթուր Շոպենիառերը դրեզենյան շրջանից մի քանի ամիս առաջ արդեն հստակորեն իր մեջ զգում էր այդ ապշեցուցիչ օտարումը: «Ես ընթռնեցի, որ ինձ շրջապատող մարդկանց միավորում է միատեսակությունը եւ, ընդհակառակը, ինձ նրանցից վանում է չնմանությունը նրանց», – խոնարհաբար նշել է նա իր վայմարյան նորատետրում:

Խոնարհությունը /ներքին, արտաքին իրադարձությունների հետ առնչություն չունեցող/ ներհատուկ էր նրան այդ ժամանակ: Իսկ ձայնին, որ խրատում էր նրան, որ ուղեկցում էր նրան օրյեկտիվ էակի վերածելու պրոցեսում, ներհատուկ էր այդ ժամանակ քնքուշ համբերատարության երանգը. «Ներքոնշյալը լավ իիշիր, բարի հոգի... – այո, հենց այդպես, ջերմությամբ, բարեհամբույր խստությամբ որոշ ժամանակ անց սկսեց դիմել Արթուր Շոպենիառերին, նրան մեկ «բարի հոգի», մեկ «սիրալիր ընկեր» կոչելով, նրան բարեհածող Կամքը, – լավ իիշիր մեկընդմիշտ եւ մտածիր՝ մարդիկ ամենեւին էլ օրյեկտիվ չեն, այլ ընդհակառակը, մինչեւ ուղնուծուժը՝ սուբյեկտիվ... Որպեսզի այդ կանոնից բացառություններ լինեն, այսինքն՝ լրիվ բացառություններ, ես հնարավոր չեմ համարում, երեմն, սակայն, պատահում է, որ մարդկանց կալում են օրյեկտիվ պահերը, առավել բարձր կատարելություն չի պատահում»:

Դրեզենում Արթուր Շոպենիառերին գտան ոչ թե օրյեկտիվ րոպեները, նրան գտան օրյեկտիվ ժամերը, ամիսները, տարիները: Յանաշխարհային

Կամքը նրա մտքում եւ հոգում լեզու ձեռք բերեց: Եվ 1814 թվականի մայիսից Դրեզենում ևա այնպես խոսեց, ինչպես նա չի խոսել երբեք եւ ոչ մի տեղ՝ ոչ ոչիշխաների հիմներում, ոչ բրահմանների ստեղծագործություններում, ոչ գնոստիկների մթին գրերում: Յենց այդ ժամանակվանից Կամքը սկսեց սահմանել իր դատողություններն իր մասին անօրինակ հանգամանալիությամբ եւ, հիրավի, պատգամախոսական կտրականությամբ, որ դրսեւորված էր արդեն հենց իր մտահղացած տրակտատի վերնագրում. «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում»:

Իհարկե, կարելի է հեշտորեն համաձայնվել այն կարծիքին, որ հանգամանալիությունը՝ դա պարզապես այն ագգի հատկությունն է, որի լեզվով ձեռնամուխ էր եղել արտահայտվել Կամքը, եւ որ, ուրեմն, ոչ մի արտառոց եւ առավել եւս ավելի կասկածելի բան Նրա խոսքային վարքում չկա: Բայց հանուն արդարության հարկ է, այդուհանդերձ, նկատել, որ գերմաներենով Նրան պատահել էր արտահայտվել եւ նախկինում, սակայն, ընդ որում, ևա արտահայտվում էր նույնկերպ, ինչպես եւ միշտ, նույնկերպ եւ բոլոր մյուս լեզուներով, որոնցով ևա ջանում էր բացատրել իր ուսմունքն իր մասին: Յատկապես ինչպես՝: Դրեզենում ևա այդ մասին ուղիղ ասաց, առանց որեւէ վերապահման, ապշեցուցիչ ինքնադատությամբ. «Ակնարկներ առ իմ ուսմունքը կարելի է, թերեւս, նկատել բոլոր իին եւ նորագույն փիլիսոփայական համակարգերում, չասած արդեն, մասնավորապես, Վերամերի, Պլատոնի, Կանտի, Բրունոյի, Գլիսոնի եւ Սպինոզայի ապրող մատերիայի եւ Լայբնիցի ննջած մոնադների մասին: Իմ առաջարկած ուսմունքը, սակայն, այնտեղ պատահում է միշտ այնքան զանազան հան-

ԳԵՂԱՐ ԱՇՈՒ 2019

դերձանքներով փաթաթված, այնքան պճնված աչք զարնող անհերթեթություններով եւ այնքան մտահնար ծեւեր առած, որ բանալ ու ճանաչել այն կարելի է լոկ մանրակրկիտ որոնումների և համար կրահումների ճանապարհով»:

Դե ինչ, ակնարկների եւ մտահնար ծեւերի ժամանակը Նրա համար ընդմիշտ ավարտվեց: Վրա հասավ ողջ ուժով խոսելու ժամանակը: Եվ Նա խոսում էր, Նա ասում էր, Նա ոգեշնչված քարոզում էր Իր ուսմունքը՝ ներշնչում էր Ինքն Իրեն, քանզի այլ գրուցակիցներ, ազդարարեց Նա «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում» տրակտատի չորրորդ գրքի հիսուններեքերրորդ պարագրաֆում, ուր այս աշխարհը նա կոչեց լիովին Իր աշխարհը, Նա չունի՝ չունի Աստված, չունի սատանա, չունի առանձին ինչ—որ էակներ, չունի ծնունդ, չունի մահ, չունի սկիզբ ու վերջ՝ կա միայն Ինքը, որ խոսում է միայնակ Իր հետ ծայրահեղ պարզությամբ... Գյորեն, կարծես թե, առաջինն էր, որ ուշադրություն էր դարձել շարադրման այդ դյուրիչ պարզության վրա: Շոպենհաուերի քրոջ՝ Ալեկին, Գյորեն հենց միայն այդ պարզության մասին էր ամրում: Եվ Ալեկը, որ ընկերութուն էր անում Գյորեի խորք աղջկա՝ Օսիլիա ֆոն Պոզվիշի հետ եւ հենց բանաստեղծի անփոփոխ համակրանքին էր արժանացել, հաճախ լինելով նրա տաճը, ուրախությամբ հաղորդում էր եղբորը, որ Գյորեն ձեռքից վայր չի դնում «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում» տրակտատը, շարունակ վերընթերցում է այն եւ անընդհատ կրկնում՝ շարադրման ինչ պարզություն, ստեղծագործության ինչ կառուցվածք, ինչպիսի գրելառօծ... Բայց խոսո՞ւմ է արդյոք գրվածի իմաստի մասին: Ոչ, չի խոսում: Որովհետեւ իմաստն այն բանի, որի մասին հազարմայների ընթացքում արտահայտ-

վել է Կամքը, պատկերանում է, գուցե թե, բանաստեղծներին ավելի պարզ այնժամ, երբ Նա «փաթաթված է զանազան հանդերձանքներով» եւ «մտահնար ծեւեր է առած»: Ավելի բնական, ավելի առողջ էր պատկերանում, գուցե թե, Նրա բացատրվելու նախկին եղանակը, որ լիովին համապատասխանում էր ներքին մենախոսության ծեւին, որին խորք են պարզությունն ու հանգամանալիությունը, երբ ունակ են հանդես գալու խելազարդության ամենահավատարիմ եւ ամենաանորսալի հատկանիշներն այն դեպքում, եթե պարզության եւ հանգամանալիության կարիքը, բացի խոսողից, ոչ մեկը չունի:

Այո, ինչ—որ անորսալի, աննորմալ բան էր տեղի ունենում այն չորս տարիներին, երբ Դրեզենում Համաշխարհյին Կամքը պարզաբանում էր Համաշխարհյային Կամքի մասին Իր ուսմունքը: Եվ որ զգում էին ոչ միայն բանաստեղծները: Յուրովի դա զգում էին եւ այլ, ավելի գործնական մտքի տեր մարդիկ: Ֆիշտ է, տեղի ունեցողի աննորմալությունը նրանց համար լիովին ըմբռնելի էր, քանզի նրանք որսում էին այն սոսկ անտեղ, ուր նրանց այն ըմբռնելն ավելի ձեռք էր տալիս: Դոկտոր Զեյդլիցը, եթե խոսքն անդրանիկության մասին է, առաջինն էր, ով խոսեց «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում» տրակտատի հետ կապված «մտքի սրված պաթոլոգիական պրոցեսի մասին»: Ո՞ւմ մտքի: Անշուշտ, Շոպենհաուերի: Բացառապես Շոպենհաուերի մասին էր դատում, ավաղ, դոկտոր Զեյդլիցն իր «Artur Schopenhauer von medicinischen Standpunkt aus betrachtet» գրքում, որ տպագրվել է Դերատում, 1872 թվականին, — բացառապես փիլիսոփայի անձը նա նկատի ուներ, պնդելով, որ տրակտատի ծագմանը մենք պարտական ենք հոգեկան հիվանդությանը՝ վեհությանը՝ մոլուցքին, —

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

որը, ըստ Զեյդլիցի դիտարկումների, դրեզդենյան շրջանի ժամանակ հասել է stadium incrementi-ի: Հասել է, ամեն ինչ այդպես է: Միայն թե դա Շոպենհաուտերի հետ դույզն ինչ կապ չունի: Եվ եթե նա, այդուհանդերձ, ստիպեց դիտարկել «von medicinischen Standpunkte» հենց իր անձը, դրանով իսկ վաճելով կասկածելի հայացքներն իր Տիրուհուց, ում նա չորս տարի ծառայել էր, իր միջով անցկացնելով Նրա մտքի պրոցեսը, ապա դա վկայում է լոկ մի բանի՝ փիլիսոփայի՝ առ իր հիվանդ Տիրուհին բարձրագույն վեհանձնության դրսեւորման մասին:

Սակայն օր ծերության Շոպենհաուտերն արդեն չէր կամենում դրսեւորել այդ վեհանձնությունը: Կարծես կանխազգալով, որ իր մահից հետո բժշկագիտության դոկտորները չափազանց ջանադրաբար կակսեն փնտրել դրեզդենյան տրակտատի «Ծշմարիտ» պատճառները եւ այդ, իր անձին ուղղված, նեղ մասնագիտական որոնումներում, լրջորեն կսանձարձակվեն, ասես կանխատեսելով, թե ինչ ախտորոշումներ /«աննորմալ իններվացիա», «պսիխիկայի ամնորմալ գործում», «վեհության մոլորգ», «լիպենանիա» եւ այլն/ կրակիվեն նրա գլխին եւ դոկտոր Զեյդլիցի, եւ դոկտոր Մյորիուսի, եւ լրիվ արդեն ծաղրական Լոմբրոզոյի կողմից, Շոպենհաուտերը ջանում էր իր անձը թաքցնել բժշկական հայացքներից: Նա համառորեն կրկնում էր, որ «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում»—ը գրվել է իր կամքից անկախ եւ առանց նրա գիտակցության մասնակցության: Այսինքն՝ նա ջանում էր ծիշտը ասել: Ծեր հասակում, հաստատում են նրա առաջին, առավելագույնս տեղեկացված կենսագիրները, նա իսկապես տարակուանքով էր նայում այդ գրքին՝ ինչպես ուրիշի ստեղծագործության:

Բայց ինչ էլ որ լինի, դրեզդենյան շր-

ջանի ողջ ընթացքում Շոպենհաուտերը մնում էր իր Տիրուհու հավատարիմ ծառան: Այն ժամանակ Նա նրան ամենեւ ին օտար չէր: Այն ժամանակ նա նույնիսկ չէր բաժանում /ի վիճակի չէր բաժանելու/ իրեն Նրանից: Նա ոչ թե ինքն իրենը չէր՝ նա ամբողջովին Նրանում էր: Եվ այն ամենը, ինչ կատարվում էր Շոպենհաուտերի հետ Դրեզդենում, իրականում տեղի էր ունենում Նրա հետ: Դա Նա էր այցելում գժանոցներ: Նա էր նայում ինչ—որ հոգեկան հիվանդ տղայի աչքերին, որպեսզի ավելի լավ հասկանար, թե որն է մարդկային խելագարության եւթյունը, իսկ տղան այդ ժամանակ զննում էր Արթուր Շոպենհաուտեր անունով մարդկային էակի վգից կախված «ապակի—ակնոցը, որում արտացոլվում էին սենյակի ապակիներն ու դրանց ետեւում բարձրացող ծառերը՝ այդ տեսարանը նրան ամեն անգամ մեծ զարմանքի ու հիացքի մեջ էր գցում, եւ նա չէր դադարում զարմանալ դրա վրա, — նա չէր հասկանում արտացոլիք անմիջական պատճառականությունը», — իր եզրակացություններն էր անում կամքը: Եվ կոչում էր այդ մանկական անհասկացողությունը «հիմարության մեծագույն օրինակ», — նույն պես ինքը: Եվ դե, իհարկե, Նրան եւ միայն Նրան էին պատկանում իրենց տարորինակությամբ համրահայտ խոսքերը, որոնք հնչեցին մի անգամ Շոպենհաուտերի շուրթերից, Դրեզդենի արքական ջերմոցներում:

Դա դրեզդենյան շրջանի հենց ամենասկզբուն էր: Շոպենհաուտերը զբոսնում էր չերոնցներում... Նա զբոսնում էր այնտեղ ընդմեջ արտասովոր բույսերի: Յանկարծ կանգ առավ եւ սկսեց շատ կտրուկ եւ արտահայտիչ ծեռածել՝ այնպես, կարծես թե նա ժեստերով ուղեկցում էր ինչ—որ չափազանց բուռն, բայց անհունչ զրույց, հանկարծ սկսված նրա եւ... Աստված գիտի ում

միջեւ. Նրա կողքին ոչ մեկը չկար: Ինչոր տեղ, թիզ հեռու կանգնած էր միայն արքայական ջերմոցների վերակացուն եւ զարմանքով զննում էր այդ անբացատրելի տեսարանը: Իսկ երբ վերակացուն, մոտենալով ձեռածող մարդուն, հետաքրքրվեց, թե ով է նա, նրան պատասխան եղան այս խոսքերը. «Թե որ դուք ինձ կարողանայիք ասել՝ ով են ես, ապա ես դրա համար ձեզ հույժ պարտական կլինեի»:

Դրեգինյան շրջանի վերջում, երբ Համաշխարհային Կամքը պարզեց, թե ով է նա, երբ Նա հասավ, իր խոսքերով ասած՝ «Լրիվ ինքնագիտակցության, իր սեփական էռթյան պարզ եւ սպառիչ հմացությանը», հասցնելով «Աշխարհը որպես կամք եւ պատկերացում» տրակտատում բարձրագույն կատարելության, մինչեւ բացարձակ հստակության իր խոսքը, որ ուղղված էր ինքն իրեն, մարդը, ում օգնությամբ իրականացավ այդ «միակ իրադարձություն» իր ներսում՝ այդ «կամքով առ հենց ինքը ուղղված հմացության» ակտը, ազատագրվեց օրյեկտիվության այն դրամատիկ վիճակից, որում նա ակամա կենում էր չորս տարի, եւ վերադարձվեց ինքն իրեն:

Նախկին, մարդկային, առողջ սուրյեկտիվությունը հետզետե նրա մեջ ուժ ձեռք բերեց: Բայց, այդուհանեղիք, ինչ-որ օրյեկտիվ մի բան, իր Տիրուհուց ժառանգած ինչ-որ բան ընդմիշտ մնաց Շոպենիանուերի մեջ:

Բոլոր նրանց, ում բախտ է վիճակը կել հանդիպել նրան Մայնի Ֆրանկ-Ֆուրտում, ուր նա լիակատար մենության մեջ անցկացրեց՝ տրվելով գրքերի ընթերցանությանը, սրինգ նվազելով, գրոսնելով պուդելի հետ եւ երբեմն հայտնվելով «Անգլիական արքունիք» հոթելի ռեստորացիայում, իր կյանքի

երեք վերջին տասնամյակները, աչքի էր զարնում նրա ինքն իր հետ խոսելու տարօրինակ հակումը, ինքն իր հետ հանգանակալից գրուց վարելը, ինչն ուղեկցվում էր արտահայտիչ ժեստերով: Բայց նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Շոպենիանուերին վիճակվում էր գրուցել մարդկանց հետ, նրան չէր լքում այն զգացողությունը, որ նա գրուցում է միայնակ ինքն իր հետ: «Երբեմն ես խոսում եմ մարդկանց հետ, հանց մանուկը տիկնիկի՝ երեխան թեկուզ եւ գիտի, որ տիկնիկն իրեն չի հասկանում, այդուհանդերձ, հաճելի, ակնհայտ ինքնախարեւության ճանապարհով իրեն պարզեւում է շաղակրատանքի հաճույքը», – նկատում էր Շոպենիանուերը:

Մինչեւ իր օրերի վերջը՝ 1860 թվականի սեպտեմբերի 21-ը, նա շարունակում էր ապրել այն, ինչ սովորեցրել է նրան զգալ Դրեգինյան Համաշխարհային Կամքը, խոսող, բայց ոչ մի գրուցակից չունեցող իր աշխարհում, ուր Նա դատապարտված է հավերժ թագավորելու եւ հավերժ դիմելու իրեն պարզ խոսքերով՝ անպարագրելի ու անաստված մենության մեջ: Սակայն 1860 թվականի սեպտեմբերի 21-ից հետո էլ Շոպենիանուերի համար շատ բան չի փոխվել: Պարզապես դադարել է լինել «ինչ-որ մի բան, ինչին հարկ չէ լինել», անհետացել է ինչ-որ մի բան, որ նախահակված է «մինչեւ ուղնուծութը սուրյեկտիվ» լինել, Այլ խոսքերով ասած՝ ինքնակամ «գոյությունը որպես ես» Շոպենիանուերի համար այդ օրից դադարեց՝ այդ օրվանից նրա համար սկսվեց դրեգինյան շրջանը:

Շրջանի ավարտի ժամանակն անհայտ է:

Թարգմանությունը ռուսերենից՝
Վարդան ՖերենցեթՅան

ԳՎԻԽԵՔ ԼՅՈՒԻՍ
/Ուելս/

ՀԱՆՔԱՀՈՐ ՀՈԳԻՆ

Ուղեցույցը մեզ տարել է կուսանոց,
որտեղ ոչ ոք չէր խոսում անգլերեն,
մոտակայքում քարհանք էին
պայթեցրել գրանիտի համար
և աշխատում էին մաքրել
կառույցներն ու պատերը խամ քարի
ապարներից: Մութ վաճրում
միանձնուիին լուս փորում էր օդը՝
կառուցելով շնչառության ու աղոքքի արձանը:
Հերոս քույրեր: Նրանք իրենց հետապնդող
հոգու հանքահորերն են:
Սերը զիշատիչ է՝
լուրջան ու պասխիվության լավագույն ուղեկիցը:
Կոտրած սիրտը նրա սեփական պաշտպանն է:
Ապառաժից հոսում է քչքչան ջուրը:
Մտքերն ու հանքաքարերը հնազանդվում են իրենց ծանրությանը.
սառը քարերը, որ կանայք համբուրում են, պայրում են:

«ՄԻ ՕՐ, ԶԱՂՑԱԾ»

Մի օր, երբ քաղցած էի, կուլ տվեցի լուսինը:
Այն թխվածքի նման մնաց իմ կոկորդում.
ասպիրինի նման չոր էր: Հետո կամաց-կամաց իջավ՝

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

ցույց տալով իմ ձայնալարերի ուժգնությունը,
իմ որովայնի ծալված թևերը,
իմ արյան քշիջների ջղաձգությունը:
Ներսից լուսավորված (սակայն ինձ համար մութ)`
ես կանգնել եմ միայնակ ու նայում եմ հեռվից
մյուսների պայծառությանը, ովքեր աստղեր են կուլ տվել:

ՊՈԵՏԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Ես արեցի դա: Ես սպանեցի իմ մայրենի լեզուն:
Ես չպետք է քողմենի նրան
մեն-մենակ:
Իմ ցանկությունը ընդամենը մի փոքր զվարճանք էր
ուրիշ մարմնի հետ:
Իսկ հիմա, երբ նա հեռացել է,
սարսափելի լրություն է տիրում:
Նա շատ լարված էր,
հավանաբար, խանդից:
Ի վերջո, ես երիտասարդ եմ,
իսկ նա՝ գեղեցկուիին,
դարձել է ջաղու՝
շնայած բոլոր վիրահատություններին:
Կարո՞ղ էի նրան փրկել,
ստիպել նրան՝ զգալ ինչպես տանը:
Առանց նրա հանդիմանության:
Ես դառնում եմ անզգա,
կաշկանդված, երբ մտածում էի...
Ասա իմ փաստաբանին, որ գա:
Մինչ նա ինձ հետ է,
ես մայր ունեմ»:

Ի՞ՆՉ ԶԵՆ ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆՈՒՄ

Մեղքը նման է սիրո, բայց ոչ երբեք՝ սեր:

Սերը նման է տաղտկության, երբ տանն է լինում:

Այն նաև գրգռում է, բայց հիմնականում հանգիստ է առնում:

Եսասիրությունը ֆլամինգոն է, բայց հիմնական երամը,

նույնիսկ լավագույնը, քո հիվանդներն են:

Մեղադրանքը ռազմի դաշտ է

ինքնահարձակման համար: Օգնիր հիվանդներին՝

որսալու իրենց հրեշներին: Խնացիր՝ նրանք քո սեփականությունը չեն

նույնիսկ իրենց կեղսոտ բնօրրանում: Զգուշացիր

ամենազիտությունից, դա տղիտացնում է նույնիսկ

հոգեբույժներին: Խաղա Դանթեի դերը,

քանզի նա քայլում էր լուսավորության միջով:

Թույլ տուր նրանց որոշելու՝ ուզո՞՞ն են լավանալ:

Դու հեթանոս ես, ով գտնվում է նրանց դրախտի

պատերից դուրս: Դու պետք է խոնարիվես,

երբ լսես, որ քո Դանթեն ծվեն-ծվեն է դարձել

աստվածների և ոչ թե քո ծեռքերով: Շատերն ասում են՝

չկա երկնային կյանք: Դու պետք է քոյլ տաս նրանց գնալ:

Թարգմանություններն անզլերենից՝

Քրիստին ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ

Պետության գործերը

Յզյան ՅԶԻՅԱՆ/ՏԱՅԳՈՒՆ/
/Չինաստան/

ՎԵՅՑ ՌԱԶՍԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ /հատվածներ համանուն գրքից/

Վեն արքան ասաց Տայգունին.

- Ես կցանկանայի իմանալ պետության կառավարման արվեստի մասին: Եթե ես ուզում եմ, որ տիրակալին հարգեն, իսկ ժողովուրդը խաղաղ լինի, ինչպես պիտի վարվեմ:

Տայգունը պատասխանեց.

- Ուղղակի պիտի սիրել մարդկանց: Վեն արքան հարցրեց.

- Ի՞նչ ասել է՝ «սիրել մարդկանց»:

Տայգունը պատասխանեց.

- Օգուտ տալ նրանց, չվնասել: Օգնել նրանց հաջողությունների հասնել՝ չփշբելով հույսերը: Նրանց կյանք տալ, չսպանել նրանց: Պարզևատրելով՝ հետ չվերցնել: Նրանց ուրախություն պարգևել, չստիպել նրանց տանջվել: Նրանց երջանիկ դարձնել՝ չստիպելով չար դառնալ:

Վեն արքան հարցրեց.

- Կարո՞՞ն եմ ես խնդրել բացատրել դրանց պատճառները:

Տայգունն ասաց.

- Երբ ժողովուրդը չի կորցնում իր իիմնական գրադարանները, Դուք նրան օգուտ եք տալիս: Երբ գյուղացիները կարողանում են մշակել հողը, Դուք նրանց հասույթ եք բերում: Երբ կրճատում եք տուրքերը և նվազեցնում պատիժները, Դուք նրանց կյանք եք տալիս: Երբ թերևն հարկեր եք նշանակում, վերադարձնում եք նրանց: Եթե Զեր պալատները, տները, բակերն ու ճեմասրահները քիչ են, դա ուրախացնում է նրանց: Երբ պաշտոնյանները ազնիվ են, չեն ճշնում ժողովրդին և չեն վնասում, ժողովուրդը երջանիկ է դառնում:

Բայց երբ մարդիկ կտրվում են իրենց իիմնական գրադարաններից, Դուք նրանց վնասում եք: Երբ գյուղացիները չեն կարողանում մշակել հողը, Դուք փշրում եք նրանց հույսերը: Երբ նրանք ան-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՈՒ 2019

մեղ եմ, իսկ Դուք պատժում եք, Դուք նրանց սպանում եք: Երբ բարձր հարկեր եք նշանակում, Դուք բալանում եք նրանց: Երբ կառուցում եք շատ պալատներ, տներ, բակեր և ճեմարահներ, դրանով հյուծում եք մարդկանց ուժերը և ցավ եք պատճառում նրանց: Երբ պաշտոնյաները անազնիվ են, ճնշում և վնասում են, դա ժողովրդի ցասումն է հարուցում:

Այդ պատճառով նա, ով գիտի, թե ինչպես կառավարել պետությունը, կառավարում է մարդկանց այնպես, ինչպես ծնողները իրենց սիրելի երեխային կամ ինչպես ավագ եղբայրն է վարվում սիրելի կրտսեր եղբոր հետ: Երբ նրանք տեսնում են, թե ինչպես են տանջվում քաղցից ու ցրտից, անհանգստանում են նրանց համար: Երբ տեսնում են նրանց ծանր աշխատանքն ու զրկանքները՝ տիրում են նրանց համար:

Պարզեները և պատիժները պիտի հաստատված լինեն այնպես, ինչպես կհաստատենիք ինքներդ ձեր համար: Հարկերը պիտի գանձել այնքան, ինչքան կվերցնեիր ինքդ քեզնից: Սա է մարդկանց սիրելու ուղին:

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Վեն արքան հարցրեց Տայգունին.

- Ինչպե՞ս պահպանել պետության տարածքները:

Տայգունն ասաց.

- Հարազատներից մի բաժանվիր: Ժողովրդին մի արհամարիր: Խաղաղասեր եղիր և ուշադիր հարևանների նկատմամբ և կառավարիր երկիր չորս կողմերը: Կառավարման լծակները այլոց մի հաճանիր: Դրանով դու իշխանությունն կկորցնես: Հովհանները մի փորիր բլուրները բարձրացնելու համար: Հիմքը մի թող մասնիկները կառավարելու համար: Երբ արեգակը դեռ երկնակամարում է, գործերը պիտի ավարտված լինեն: Եթե վերցրել ես դանակը՝ կտրիր: Եթե սակը է ձեռքիդ մեջ՝ հարձակվիր:

Եթե օրվա ընթացքում չափարտես գործերը՝ ժամանակ կկորցնես: Եթե վերցնես դանակը և չկտրես՝ քաց կրողնես շահը: Եթե սակը ձեռքիդ մեջ է և չես հարձակվում՝ սպասիր ելուզակների:

Եթե չփակես խոխոչացող առվակների ակունքը, դրանք մեծ գետեր կդառնան: Եթե շմարես կրակի փոքր բոցերը, ի՞նչ ես անելու հրդեհի ժամանակ: Եթե չկտրես երկու տերևն ունեցող երիտասարդ ծառը, կացինը քեզ չի օգնի, երբ այն աճի:

Այդ պատճառով էլ տիրակալը պիտի ուշադրություն դարձնի պետության բարգավաճմանը: Առանց բարիքների նա չի կարող մարդասեր լինել: Եթե նա բարություն չսկրմանի, հարազատների հետ չի կարող լինել: Եթե նա հարազատներին հեռացնի, վնաս կկրի: Եթե նա հեռու լինի հասարակ ժողովրդից՝ կպարտվի: Երբեք շեղը մի փոխանցիր այլ մարդկանց: Եթե շեղը նրանց փոխանցես, քեզ կվնասեն և քո կյանքը կընդհատվի:

Վեն արքան հարցրեց.

- Ի՞նչն եք անվանում մարդասիրություն և արդարություն:

Տայգունն ասաց.

- Հարգիր հասարակ մարդկանց, շուրջը հավաքիր հարազատներիդ: Եթե հարգես հասարակ մարդկանց, նրանք խաղաղության մեջ կապրեն: Եթե շուրջը հավաքես հարազատներիդ, նրանք երջանիկ կլինեն: Սա է մարդասիրության և արդարության ու-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

Դիմ: Մի քող այլախտիներին գրկել քեզ սարապիեցնող ուժից: Հենվելով քո իմաստության վրա՝ հետևիք մշտականությանը: Առաքինի եղիք այն մարդկանց հետ, ովքեր երթարկվում և հետևում են քեզ: Նրանց, ովքեր հակառակվում են և հաճառում՝ ոչնչացրու ուժով: Եթե դու վճռական ես և հարգում ես մարդկանց, Երկնայինը խաղաղ և բարեկեցիկ կլինի:

Պատերազմի ուղին

Ու արքան հարցրեց Տայգունին.

- Ո՞րն է պատերազմի Ուղին:

Տայգունն ասաց.

- Այն ամենը, ինչ վերաբերում է պատերազմի Ուղուն, հանգում է նրան, որ ոչինչ չի կարող հաղթել միասնությանը: Միավորվածները կարող են ինքնուրույն գալ և գնալ, ինչպես ասում էր Դեղին Կայսրը՝ «Միասնությունը մոտենում է Ուղուն և լրացնում է այն»: Դրա կիրառման գաղտնիքն անորսալիության մեջ է, դրա տեսանելի դրսերումը հիմնվում է ռազմավարական ուժի վրա, իսկ դրա ամփոփումը կախված է տիրակալից: Իմաստուն տիրակալները անվանում են այն շարիքի գործիք, սակայն երբ ելք չեր լինում, կիրառում են այն:

Այսօր տիրակալ Շանը գիտի գոյության մասին, բայց ոչ՝ վախճանի: Նա գիտի հաճույքների մասին, բայց ոչ՝ դժբախտությունների: Այսօր գոյությունն ամփոփված է ոչ թե բուն գոյության մեջ, այլ՝ վախճանի մասին կշռադատությունների: Հաճույքն ամփոփված է ոչ թե հաճույքի, այլ դժբախտությունների մասին կշռադատությունների մեջ: Այժմ, երբ արդեն գիտեք այդ փոփոխությունների աղբյուրի մասին, արժե՞, արդյոք, անհանգստանալ դեպքերի հետագա ընթացքի մասին:

Ու արքան ասաց.

- Դիցուք, երկու բանակ են մարտնչում: Ոստիք չի կարող առաջ անցնել, մենք նույնական չենք կարող առաջ անցնել: Ամեն մի կողմ ամրանում է և պաշտպանություն ձեռարկում՝ չհամարձակվելով առաջինը հարձակվել: Եթե ես ցանկանամ հանկարծակիրեն հարձակվել, սակայն դրանից ռազմավարական շահ չկա, ես ի՞նչ պիտի անեմ:

Տայգունն ասաց.

- Անկարգության և շփոթմունքի տեսանելիություն ստեղծիր՝ իրականում դեկավարությունը ձեռքից բաց չըռողնելով: Քաղցի տեսանելիություն ստեղծիր, չնայած իրականում պաշարները առատ պիտի լինեն: Սուր գենքը պահիր պատյանում, ցույց տուր միայն բուր ու վատ գենքը: Թող գորքի մի մասը հավաքվի մի տեղ, իսկ մյուսը ցրվի, մի մասը միավորվի, մյուսը՝ փախչի: Գաղտնի մարտպարություն մշակիր, մտադրություններդ զաղտնի պահիր: Բարձր ամրություններ կառուցիր և քաքցրու լավագույն զորագնիերդ: Եթե ռազմիկներդ լուր մնան, ոստիք չի իմանա քո պատրաստությունների մասին: Հետո, եթե ուզում ես ջախջախել արևմտյան ճակատը, հարձակվիր արևելյան ճակատի վրա:

Ու արքան հարցրեց.

- Եթե ոստիք գիտի ճշմարտությունը և քափանցել է իմ մտադրությունների մեջ, ես ի՞նչ պիտի անեմ:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Տայգունն ասաց.

- Պատերազմում հաղթելու արվեստը կայանում է ոստիսի մտադրությունները իմանալու և առավելություններից օգտվելու մեջ՝ հանկարծակիորեն հարձակվելով այնտեղ, որ նրանք չեն սպասում:

Տիրակալի թերը

Ու արքան հարցրեց Տայգունին.

- Երբ տիրակալը զորք է առաջնորդում, պիտի «ձեռքեր ու ոտքեր» և «փետուրներ ու թեր» ունենա, որպեսզի կարողանա ցուցադրել իր ահարկու ուժն ու ոգին: Ինչպես դա անել:

Տայգունն ասաց.

- Երբ էլ որ զորքը հավաքվի, միայն զրրավարը պիտի իրամաններ արձակի: Նա պիտի բախանցի ամենուրեք: Հաստատիր պարտականությունները բոլորը առանձնահատկություններին համապատասխան, որպեսզի ամեն որ պատասխանատու լինի այս բանի համար, ինչին կատարելապես տիրապետում է: Եթե անհրաժեշտ լինի, տեղափոխիր նրանց, որպեսզի հիմք ու կարգ սահմանեն: Չորավարը յոթանասուներկու «ձեռքեր ու ոտքեր» և «փետուրներ ու թեր» ունի՝ Երկնքի Ուլուն համապատասխան: Հավաքիր դրանք համաձայն կանոնների և ուշադրությամբ հետևիք, որ նրանք իմանան իրենց պարտականություններն ու սկզբունքները: Եթե տիրապետում ես բոլոր ընդունակություններին և տարբեր հմտությունների, բյուրավոր գործեր կիանեն իրենց հաջող պարտին:

Ու արքան հարցրեց.

- Կարո՞՞ղ եմ իմանալ դրանց մասին:

Տայգունն ասաց.

- Մեկ կտահելի համհարզ. նա պատասխանատու է գաղտնի ծրագրերի և անսպասելի դեպքերին արձագանքելու համար, նաև՝ Երկնքի ուսումնասիրման համար, ինչը կօգնի խուսափել հանկարծակի փոփոխություններից, հաշվերի ընդհանուր վերահսկման և մարդկանց պահպանության համար:

Հինգ խորհրդական. նրանք պատասխանատու են վտանգների դեմ միջոցների և ապահովության համար, անկանխատեսելին կանխագուշակելու, պիտանի և հնարավորի քննարկման, պարզեցների և պատիժների բաժանման, պաշտոնյաներին պատժելու և կասկածանքները ցրելու համար, նպատակահարմարության որոշման համար:

Երեք աստղաբան. պատասխանատու են աստղերի և օրացույցի համար, քամու ուժի, քարենապատ օրերի և ժամանակների, օրենքների և երևոյթների ուսումնասիրության համար, վատ նախանշանները և դժբախտությունները հասկանալու համար, գործերն ավարտին հասցնելու կամ դրանցից իրաժարվելու վերաբերյալ Երկնքի կամքն իմանալու համար:

Երեք տեղագիր. պատասխանատու են առաջխաղացման ու հանգստի ժամանակ գորքի տեղակայման համար, դիրքավորման առավելությունների և թերությունների համար, ծանր ու բերև, հեռավոր ու մոտակա տարաշարժերի համար, ջրամբարների և

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅԵՒ 2019

ցամաքի, լեռների և հովիտների մասին գիտելիքների համար, ինչը մեզ տեղանքային առավելություն կտա:

Ինք ռազմավար. պատասխանատու են ճակատամարտի տարբեր ելքերի ուսումնասիրության համար, հավանական հաջողության կամ անհաջողության ուսումնասիրության համար, զենքի ընտրության և ռազմիկներին դրանց կիրառումն ուսուցանելու համար, հրամանները խախտողներին բացահայտելու համար:

Չորս տեսություն. պատասխանատու են ջրի և ուսելիքի պահանջների հաշվառման համար, պարենի պահեստների և պահոցների պատրաստման և դրանց փոխադրման համար, պարտավոր են իինգ տեսակի հացահատիկն ապահովել այն քանակությամբ, որ զորքը ոչ մի դժվարություն և պակասություն չունենա:

«Ահարկու ուժի ծաղկման» չորս պաշտոնյա. պատասխանատու են տաղանդավոր և ուժեղ մարդկանց ընտրության համար, զենքերի և զրահների զննության, քամու նման արագ և կայծակի նման ուժգին հարձակումների սկսման համար, այնպես, որ ոսոյս չհասկանա, թե որտեղից մենք հայտնվեցինք:

Ազդանշանների երեք պաշտոնյա. պատասխանատու են դրոշների և քմրուկների համար, աշերին և ականջներին ազդանշանների պարզության համար, խարուսիկ ազդանշանների և կնիքների օգտագործման, կեղծ հրամանների և ցուցումների տրման, արագ և գաղտնի հետ ու առաջ շարժվելու, ուրվականների նման հայտնվելու և անհետանալու համար:

Չորս «ձեռքեր ու ոտքեր». պատասխանատու են ձանր պարտականությունների և բարդ առաջադրանքների կատարման համար, խանդակների և խրամների փորձան, պատերի և պատմեշների պատշաճ վիճակի համար, ինչը կօգնի ոսոյսին հակադարձել և դիմակայել:

Կապի երկու պաշտոնյա. պատասխանատու են կորածներին հավաքագրելու և մոլորվածներին օգնելու համար, կարևոր հյուրերին ընդունելու, գրույցները և խոսակցությունները ցանկալի հունով տանելու համար, աղետների վերացման և խնդիրների լուծման համար:

Հեղինակավոր երեք պաշտոնյա. պատասխանատու են անսովոր և խարուսիկ ռազմավարությունների կիրառման համար, անսովոր և զարմանալի տարաշարժերի՝ որոնք անհասկանալի են մարդկանց համար, մշտական փոփոխությունների և տեղաշարժերի համար:

Չոր «ականջներ ու աշքեր». պատասխանատու են լրտեսության, գաղտնալսման և ոսոյսին հետևելու համար, բոլոր պաշտոնյաներին և զորքի իրական վիճակը գնահատելու համար:

Հինգ «մագիներ և ժանիքներ». պատասխանատու են «ահարկու ուժի» և ռազմական ոգու բարձրացման համար, երեք բանակների ոգեշնչման և ոգևորման համար, ինչը կօգնի ոսոյսի վրա հարձակվել առանց կասկածների և երկմտանքի:

Չորս «փետուրներ և թևեր». պատասխանատու են զորքի փառաբանման համար, հեռավոր երկրները դրանով ահարեկելու համար, չորս սահմաններին հետևելու և ոսոյսի ոգին բուլացնելու համար:

Ուր թափառող պաշտոնյա. պատասխանատու են ոսոյսի տեղաշարժերին և փոփոխություններին հետևելու համար, ոսոյսի զգացմունքները կառավարելու համար և նրա մտքերին հետևելու համար՝ անհրաժեշտության դեպքում լրտեսելու համար:

Երկու գուշակ. պատասխանատու են բամբասանքների և խարեւությունների տա-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

բաժնան համար, չարքերի և ոգիսերի մասին լուրերի տարածման համար, ինչը տագ-նապի մեջ կայսի ժողովրդին:

Երկու հեքիմ. պատասխանատու են հարյուր բալասանների համար, շեղերից ստացված վերքերի և տարբեր հիվանդությունների բուժման համար:

Երկու հաշվետար. պատասխանատու են անհրաժեշտ պարենի և պահոցների մթերքի հաշվարկման համար՝ ճամբարային կայանների և պաշարման ժամանակ, պետական միջոցների օգտագործման, դրանց ստացման և ծախսման համար:

ՌԱՋՄԻԼՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ու արքան հարցրեց Տայգունին.

- Եթե տիրակալն ուզում է զորք հավաքել, ինչպե՞ս պիտի ընտրի և վարժեցնի խի-գախ ռազմիկներին և որոշի նրանց արժանիքները:

Տայգունն ասաց.

- Կան տասնինգ դեպքեր, երբ ռազմիկի արտաքինն ու ներքին էությունը չեն ներ-դաշնակում: Դրանք հետևյալն են.

Նա բարեհոգի է թվում, սակայն անբարո է:

Նա մեղմ և խիղճ ունեցող է թվում, սակայն զող է:

Նրա դեմքն արտահայտում է հարգանք և պատկառանք, սակայն նրա սիրտը գո-ռող է:

Արտաքինից նա ազնիվ է և անկաշառ, սակայն անպատկառ է:

Նա հասկացող և միփրառող է թվում, սակայն զորկ է այդ որակներից:

Նա իմաստուն է թվում, սակայն նրան չի հերիքում անկեղծությունը:

Նա վարժ է հաշիվներ անելիս, սակայն՝ անվճռական:

Նա վճռական և խիզախ է թվում, սակայն զորկ է այդ ունակություններից:

Նա սրտարա է, սակայն՝ անհուսալի:

Նա ամորխած է և շփորքահար, սակայն իրականում հավատարիմ է և ամուր:

Նա վարժ և օգտակար է կշռադատություններ անելիս, սակայն իրականում ընդա-մենը շողոքորթում է:

Նա խիզախ է թվում, սակայն վախսուա է:

Նա դաժան և մենակյաց է թվում, սակայն թերևորնես է հարմարվում մարդկանց:

Նա քամարելի է թվում, սակայն իրականում հանդարտ է և անկեղծ:

Նա բույլ և անկայուն է թվում, սակայն տերության սահմաններից դուրս էլ չկա այն-պիսի գործ, որը նա չկարողանա ավարտին հասցնել, այնպիսի առաջադրանք, որ նա չկարողանա հաջողությանք կատարել:

Նրանց, ում ասում է աշխարհը, զնահատում է ամենախմաստունը: Սովորական մարդիկ չեն հասկանում, միայն մեծագույն իմաստությունն է ընդունակ գնահատել դա: Եվ այդ ամենն այն պատճառով, որ ռազմիկի արտաքինն ու ներքին էությունը չեն ներդաշնակված:

Ու արքան հարցրեց.

- Ինչպե՞ս իմանալ դրա մասին:

Տայգունը պատասխանեց.

- Գոյություն ունի դրսևորման ուր եղանակ, որոնցով դու կարող ես դա իմանալ:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Առաջինը՝ հարցրու նրանց և ծանրութեթև արա նրանց պատասխանները:

Երկրորդը՝ կարուկ խոսքերով նրանց շեղիր ու խոշողոտիր և կտեսնես, թե ինչ փոփոխություններ կկատարվեն նրանց հետ:

Երրորդը՝ հարցրու այն, ինչի մասին վաղօրոք գաղտնի իմացել ես, որպեսզի ստուգես նրանց անկեղծությունները:

Չորրորդը՝ պարզ և հանգանակալից հարցաքննիր նրանց, որպեսզի ստուգես նրանց առարջինությունները:

Հինգերորդը՝ նրանց նշանակիր կարևոր պաշտոններում, որպեսզի ստուգես նրանց ազնվությունը:

Վեցերորդը՝ գայթակղիր նրանց գեղեցկուիններով, որպեսզի ստուգես նրանց սուլունությունը:

Յոթերորդը՝ նրանց դժվար իրավիճակների մեջ դիր, որպեսզի ստուգես նրանց քաղաքացիությունը:

Ութերորդը՝ հարբեցրու նրանց, որպեսզի հետևես նրանց վարքին: Եթե բոլոր ուր եղանակներն ամբողջությամբ կիրառված են, այնտամ կտարբերվեն արժանիններն ու անարժանները:

Հաղթանակի ու պարտության նշաններ

Ու արքան հարցրեց Տայգունին.

- Մարտի նետվելուց առաջ ուզում են իմանալ հակառակորդի ուժեղ և քոյլ կողմերը, որպեսզի կարողանամ կանխորշել հաղթանակի ու պարտության նշանները: Ինչպէ՞ս դա անեմ:

Տայգունն ասաց.

- Հաղթանակի ու պարտության նշանները ակնառու են: Հեռատես զրավարը կիասկանա դա՝ հետևելով ոսխի երեք բանակների շարժին: Պետք է հետևել նրանց առաջ գալուն ու հեռանալուն, գրոհին ու նահանջին: Հետախույզները պիտի գեկուցնեն, թե ի՞նչ են անում նրանք դադարի ժամանակ, ի՞նչ են խոսում մեր մասին զրավագետներն ու ռազմիկները:

Եթե բանակն աշխույժ է, իսկ զրավագետներն ու ռազմիկները կարգապահ են ու ենքարլվոյ, միասնական են մեզ պարտության նաևնելու ցանկությամբ, հպարտանում են միմյանց խիզախությամբ ու սառնարտությամբ, գովարանում են միմյանց իրենց գերազանցության ու բարեկարգության համար, սրանք գրենդ բանակի նշաններն են:

Եթե ոսխի բանակներից դասայիններ կան, զրավագետներն ու ռազմիկները դժգոհ են, միմյանց պատմում են մեր ուժի մասին, խոսում են միմյանց քուլությունների մասին, նախանձով և չարությամբ են վերաբերվում միմյանց, խոսելով չարագուշակ նախանշանների մասին և քայլայիշ կասկածներ տարածելով, չեն ենթարկվում օրենքներին և զրավարի հրամաններին, սրանք քոյլ բանակի նշաններ են:

Եթե բանակները ուժեղ պաշտպանություն ունեն՝ խորը խրամներով ու բարձր պատճեշներով, կկարողանան դիմակայել հորդահոս անձրևներին և կատաղի քամիներին: Տաճանվող դրոշակներն ու վառերը, կոշնակների, մեծ ու փոքր թմրուկների բարձր ու հստակ ձայններ նշաններ են, որ մոտ է փառահեղ հաղթանակը:

Եթե բանակների պաշտպանությունը քոյլ է, նրանք կտուժեն հորդահոս անձրևնե-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

րից և կատաղի քամիներից, երբ նրանց գորապետերն ու ռազմիկները վախեցած են, նրանք չեն միավորվի, նրանց նժույգները կխրտնեն ու կփախչեն, նրանց մարտակառքի տոնիները կջարդվեն, երբ նրանց դրոշակներն ու վառերը խճճված են ու պատառուուն, կոչնակների, մեծ ու փոքր թմրուկների ձայները խոլ ու ցածր են, պրանք նշաններ են, որ պարտությունը ծանր է լինելու:

- Հիանալի է, - ասաց Ու արքան:

Չորեղ ոսխ

Ու արքան հարցրեց Տայգումին.

- Դիցուք, մեր բանակը խորացել է սահմանային իշխանների տիրույթներում, ուր ոսխը շրջապատել է մեզ: Նրանք բյուրավոր են, մենք՝ սակավարիվ: Նրանք զորեղ են, մենք՝ քոյլ: Նրանք տեղաշարժվում են գիշերվա խավարում, հարձակվում աջ ու ահյակ թերից: Մեր երեք բանակները վիատված են: Մենք ուզում ենք հաղթել, մարտնչել որոշելու դեպքում, կամ կանգնել անսասան՝ պաշտպանվել որոշելու դեպքում: Ի՞նչ պիտի անենք:

Տայգունն ասաց.

- Նման ոսխին մասին ասում են. «Նա սարսափ է տարածում»: Պաշտպանվել չի կարելի, պիտի շարժվել առաջ և գրոհել: Ընտրի փորձառու ռազմիկների ու խաչաղեղակների և հեծելազորի ու մարտակառերի ուղեկցությամբ ուղարկի նրանց թերեւ: Նրանք հանկարծակի կիարձակվեն ոսխի առաջնապահ գորագնդերի վրա և կանցնեն նրանց թիկունք: Սի մասը պիտի գրոհի թերից, մյուսը՝ ճակատից: Ոսխի բանակը խուճապի կմատնվի, նրանց գորավարները՝ կվախենան:

Ու արքան հարցրեց:

- Դիցուք, ոսխը կտրել է մեր առաջապահ գորագնդերին բանակից և կատաղորեն գրոհում է՝ կոտորելով նրանց: Մեր ներքին և արտաքին ուժերն անկարող են կապ հաստատել միմյանց հետ, պետեր և ռազմիկները խուճապահար են և կորցրել են մարտնչելու կամքը, գորավարն ու գորապետերը՝ պաշտպանվելու ցանկությունը: Ի՞նչ պիտի անենք:

Տայգունն ասաց.

- Լավ հարց է, տիրակալ: Այդ դեպքում պիտի ուշադրույթամբ իրամաններ տաս և հրահանգներդ պիտի հասկանալի լինեն: Ընտրյալ ռազմիկներին պիտի ուղարկես առաջ, և նրանք պիտի ջահեր կրեն: Երկու թմրկահար պիտի անդադար թմրկահարեն: Մենք պիտի իմանանք ոսխի ճամբարի տեղն ու պատրաստ լինենք գրոհել նրա գորագնդերը: Երբ մենք պայմանավորվենք զաղտնի ազդակների վերաբերյալ, հրամայիր հանգցնել ջահերն ու դադարեցնել թմրկահարել: Երեք բանակները պիտի հարձակվեն միանգամից ու հանկարծակի: Այնժամ ոսխը կջախչախսվի:

- Հիանալի է, - ասաց Ու արքան:

Թարգմանությունը իին չինարեն բնագրից՝
Պավել ԾԱՂԱՐՅԱՆԻ

**Կիրմեն ՈՒՐԻՔԵ
/Քասկերի երկիր/**

ԱՅՏ

Կար մի ժամանակ, երբ նա ասում էր՝
հերոինը սիրախաղի պես քաղցր է:

Բժիշկներն ասում էին՝ այս պահին նրա վիճակը¹
կայուն է, այդքան մի մտահոգվեք:
Վերջին վիրահատությունից հետո արդեն մեկ ամիս է անցել
եւ նա դեռ նոր է ուշքի եկել:

Այնուամենայնիվ, բոլորս ինտենսիվ թերապիայի բաժնի
վեցերորդ ննջասենյակ ամեն օր այցի էինք զնում նրան:
Այսօր նրա դիմացի մահճակալին տեսանք արցունքաշաղախ դեմքով
մի հիվանդի, որը բուժքրոջն ասում էր, թե ոչ ոք իրեն այցի չի եկել:

Սի ամբողջ ամիս մենք իմ քրոջից ոչինչ չէինք լսել:
Նա մեզ ասում էր, որ այս վիճակում ապագայի հետ
այլեւս հույսեր չի կապում:
Ես խոստումներ չեմ ուզում, ապաշխարել չեմ ուզում,
լոկ սիրո մի փոքր նշույլը բավ է:

Սիայն ես ու մեր մայրն ենք խոսում նրա հետ:
Մեր եղբայրը երբեք նրա հետ շատ չէր խոսում,
եւ այստեղ այդպես էլ չեկավ:
Մեր հայրը լուս կործնել է դռանը:

Գիշերները քունը աչքիս մոտ չի գալիս,
վախենում եմ քնել, ասում էր նա, վախենում եմ վատ երազներից:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Ասեղներն ինձ ցավեցնում են, եւ ես սարսում եմ,
շիճուկն իմ ամեն երակի միջով սառնոթյուն է հղում:

Եթե միայն կարողանայի ազատվել այս նեխած մարմնից:

Այդ ընթացում ձեռքս բոնեք՝ թախանձում էր նա մեզ,
Ես խոստումներ չեմ ուզում, ապաշխարել չեմ ուզում,
լոկ սիրո մի փոքր նշույլը բավ է:

ՍԻՐՈՒՄԵՄ ՁԵՅ, ՈՉ

Նա երբեք չասաց՝ սիրում եմ քեզ:

Թեպետ նա աշխատում էր պողպատաձուլարանում
այն ժամանակները, տակավին
նա գյուղացի մնաց:

Հոկտեմբերին նա գյուղի իր տան պատշգամբում
կարմիր բիբարներ էր խորովում՝
ացետիլենե լամպով:

Նրա խոխոջուն ձայնը
ստիպում էր լոել բոլորին:
Նրա դուստրը կանգնում էր իր կողքին:

Նա երբեք չասաց՝ սիրում եմ քեզ:

Ծխախոտն ու պողպատի փոշին
նրա ձայնալարերին էին զարնվում:
Դաշտային մի կակաչի երկու տերեւ պակաս:

Նրա դուստրն ամուսնացել է ուրիշ քաղաքում:
Թոշակառուն նվեր է բերում:
Ոչ սուտակ, ոչ կամ կարմիր մետաքս:

Այս տարիների ընթացքում նա ձուլարանից մասեր էր հանել:
Ացետիլենե լամպով

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Դյույմ առ դյույմ պողպատից նրա համար մահճակալ էր կռել:

Նա երբեք չասաց՝ սիրում եմ քեզ:

ՎՏԱՆԳ

Դուք վտանգ սիրում էիք:

Որոշ մարդիկ կարծում են, որ դժվար մանկությունը
ընդմիշտ կոշտ գծեր է դրոշմում ձեռքի ափի մեջ,
եւ հետեւարար դու բեկանում ես սահմանը,
որ միտված է ձգվել դեպի մատները, մատնափոսերը:

Իոլանդիայից, Դանիայից բեռնատարները զայխ էին ձուկ բեռնելու:
Դուք սիրում էիք դրանց ետեւի բեռնախցիկ մազցել
եւ- երբ նրանք արագություն էին հավաքում - պլանալ
երեք, չորս քայլից՝ բախվելով կեղտին:

Մերկացրած ձեռքերով վերցնում էիք հին ոռոմքերը,
մոտենում էիք անցյալ ռազմաճակատին,
մացառների մեջ խրամատ էիք գտնում,
վերքերի պես շատ խորը՝ անբուժելի:

Դուք վտանգ սիրում էիք,
եւ իմ ընկալմամբ մենք առհասարակ ոչինչ ենք առանց վտանգի.
դոնով գնալ չի հաջողվում, գնացեք ծովով, ձեր կամքն է:
Այդ տարիներից ի վեր շատ ժամանակ է անցել,
եւ այսօր աչքերը նրանց, որ ք մահն էին ճշտիվ կանխագուշակում,
աչքերն են ձմեռ-սպանսերինոսների:

ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱ

Պապս կարդալ չգիտեր,
չգիտեր գրել: Բայցեւայնպես,

զյուղում նա հայտնի հերիաքասաց էր: Եւ նա
մանուկներին իր շուրջն էր խմբում, ամռան կեսերին խարույկներ վառում:

Իմ հոր ճեռագիրը վայելու էր, կոկիկ:
Նա մեկիկ-մեկիկ միակցում էր թղթին ինչ-որ բառեր,

ասես փորագրում էր քարետախտակին:
Գրասեղանիս վրա բացիկ է, որ նա ուղարկել էր ծառայությունից.

“*Yo bien, tu' bien,
ma'ndame cien.*”
(«Ես լավ եմ, դու լավ լինես,
որոշ հաշիվներ եմ ուղարկում»):

Արդի ժամանակաշրջանում էլեկտրոնային նամակներ ենք
միմյանց ուղարկում:

Հիրավի, այս երեք սերունդների ընթացքում
մենք գրելու պատմության երկար ուղի ենք անցել:

Այնուամենայնիվ, անհանգստությունները, տագնապները
նույնն են, ինչ երբեմ, ու կմնա անույնը.

«Ես լավ եմ, դու լավ լինես...»
“*Yo bien, tu' bien ...*”

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

ԾԱՌԵՐԻ ՏԻԵԶԵՐԱ-ԺԱՍՏԱՆԿԸ

Ծառերի տիեզերա-ժամանակը ձեր մեջ է,
երբ արդեն սիրահարված եք:

Անկողնում եւ քնած՝ կոպերն այն
ամենն են, ինչ ծածկում է մեզ:

Վախի ետեւից մի ընկիր,
մի ասա՝ միշտ, մի ասա՝ երբեք:
Ազատություն տուր աշխարհին՝
իր հունով ընթանալու:

Ծառերի տիեզերա-ժամանակը ձեր մեջ է,
երբ արդեն սիրահարված եք:

Հաճույքը ողողում է ձեզ,
ինչպես արցունքը՝ աչքերին:

Վախի ետեւից մի ընկիր,
մի ասա՝ միշտ, մի ասա՝ երբեք:
Ազատություն տուր աշխարհին՝
իր հունով ընթանալու:

Ծառերի տիեզերա-ժամանակը ձեր մեջ է,
երբ արդեն սիրահարված ենք:

ԿԱՏԱՐՅԱԼ ԲԱՆԵՐԸ

Թեև հարմար են ոտքերին որպես կոշիկ,
սանդալները բաց կմախքներ են:

Չիքնին կարող է ապրել 2000 տարի,
սակայն հակված է ոչինչ չիշել:

Այն ամենն, ինչ կատարյալ է, մեջս սարսափ է սերմանում:
Ոչինչ կատարյալ չեմ սիրում:

Զեռագիրս աղավաղված է, քայլվածքս՝ առավել եւս,
ես ամեն ինչ անում եմ ինքնաբերաբար:

ՎԱՏ ԵՐԱԶ

Այսօր էլ երազում տեսնում եմ երեխաներին,
պատերազմի երեխաներին:
Նրանք գնում էին մերենաներով՝
հոյս ունենալով հատել սահմանը՝ առանց մեծահասակների,
մենակ, երբ նրանք հազիվ գիտեին, թե ինչպես մերենա վարել:
Նրանց ծնողները հուսակտուր
գերադասում էին երեխաների մահը մայրուդու վրա,
քան քաղաքում, ուր ամեն օր ոռումքեր էին պայրում:
Նրանք այս ու այն կողմ էին վազում, տենչալով օգտվել այն վերջին
հնարավորությունից, որ ճակատագիրն էր նրանց բաժին հանել:

Արքնանալու ամեն ջանք ապարդյուն է,
ու ես կրկին ընկղմվում եմ
այդ վատ երազի մեջ:
Սիշտ նույն երազը:

Իմ երազներում երեխաներ էին հայտնվում: Երեխաները պատերազմի:
Ես էլ եմ երեխա եղել: Ու մենք վազվում էինք
սահմանի երկայնքով՝ երգելով.
«Ու՞ր ենք գնում: Ես չգիտե՛մ:
Որտե՞ղ ենք գնում: Ուրախ ենք գնալ»:

ԼԵԶՈՒ

Նոր տարի, 2004 թ.

Լեզուն խոսքեր չգիտի
բարի կամ չար:
Դա մեր՝ մարդկանց բանն է:
Լեզուն նման է ստվերի:
Եթե բռունցք բարձրացնես,
նա էլ կբարձրացնի:
Եթե դու փախչես, նա էլ
կպահանա ուղիղ քո ետեւից:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

Լեզուն ոչ մի բառ չգիտի
ճշմարտության կամ թե կեղծիքի մասին:
Դա մեր՝ մարդկանց բանն է:
Լեզուն պատեր չի կառուցում,
այլ ներկում է դրանք ինչ-որ գույնով:
Լեզուն ոչ ոքի չի սպանում,
այն մեզ միավորում է:

Բայց մի բան պետք է իմանալ լեզվի մասին՝
լեզուն մահանում է:

ՄԻ ՍՏԻՊԵՔ ԸՆՏՐԵԼ

Մի ստիպեք ընտրել
Ծովի եւ Չոր ցամաքի միջեւ:

Ես ըմբոշխնում եմ կյանքը ծովաժայռի ծերպին,
Այս սեւ ժապավենի վրա ի՞նչ քամի է փողփողում
քափառաշրջիկ հսկայից պոկված այս երկար մազի վրա:

Ծովի հատկապես սիրտն եմ սիրում
երեխսայի պես հիմարավուն:
Այդ քմահաճ, կամակոր, աստ նկարելու
անհնար լանդշաֆտները:
Չոր ցամաքից, սակայն,
ամենաշատը սիրում եմ այդ հսկա ձեռքերը:

Մի ստիպեք ընտրել
Ծովի ու Չոր ցամաքի միջեւ:
Ես գիտեմ՝ քնակավայրս մի քնքուշ կապող թել է,
բայց ես կկորչեի միայն Ծովի հետ:
Կիւեղրվեի Չոր ցամաքում:

Մի ստիպեք ընտրել: Ես պատրաստվում եմ այստեղ մնալ:
Կանաչ ալիքների ու կապույտ լեռների միջեւ:

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԸ ԽՈՍՈԽՄԷ ԻՐ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻ ՍԱՍԻՆ

Մշտարքուն հեռավոր հիշողություն
կորսված հայրենիքի մասին: Մենք չգիտենք, թէ
երբ ենք այն կորցրել, երե՞կ, թե՞ վաղը...
Սովոր Դե Մելլո

Մեր անապատում ավագ չկա:
Կան մեծացող տղաներ,
որ անցնում են պողպատե անջրաբետների վրայով ու
մայրուղու վրա ֆուտրու են խաղում:

Մեր ծովում ջուր չկա:
Ալիքները հազարավոր կապույտ ձիեր էին:
Մի անգամ, հազարավոր զինվորների հետ
Դրանք քշվեցին:

Մեր անապատում ավագ չկա:
Բայց կա մի վիրխարի քարե պատ,
ու թեև մենք չենք կարող տեսնել,
այն շրջապատել է մեզ ու ներսում փակել:

Մեր ծովում ջուր չկա,
կամ զգնություն՝ անցյալից:
Մեր ապագան կռացել է ծովափին
մեծ արցունքներով ու փշրված հայելիներով:

Մեր անապատում ջուր չկա:
Մեր ծովում ավագ չկա:

ԿԱՌԻՆ

Ապրիլի սկզբին նա առաջին կկվի ծայնը լսեց:
Գուցե նրանից էր, որ անհամբեր էր, կամ գուցե լեցուն էր
քառս ստեղծելու անհազ ցանկությամբ, հավանաբար,
ցանկանում էր իմանալ՝ կկուն որ նոտաներն էր երգում...

Հաջորդ օրը՝ կեսօրին, իր կարե շվին ձեռքին
նստած սպասում էր՝ ե՞րբ է
կկուն երգելու...
Ու վերջապես հասավ իր ուզածին:
Կարե շվին չէր ստում:
Կկվի նոտաներն էին՝ սի-սոլ:

Հայտնագործությունն ողջ գյուղը ցնցեց:
Բոլորն ուզում էին ստուգել, թե իրականում
կկուն այդ նոտանե՞րն էր երգում...
Չափառությունները ներդաշնակության մեջ չին:
Յուրաքանչյուրն իր սեփական ճշմարտությունն ուներ:
Սեկն ասում էր՝ դա ֆա-ռե է, մյուսը՝ մի-դո:
Ոչ մեկը մյուսի հետ չհամաձայնեց:

Այդ ընթացքում կկուն իր երգն էր երգում անտառում,
ոչ՝ մի-դո, ոչ՝ ֆա-ռե, ու ոչ էլ՝ սի-սոլ:
Ինչպես եւ հազար տարի առաջ
կկուն երգում էր՝ կու-կու, կու-կու...

Անգլերեն տարբերակից թարգմանությունը՝
Լիլիթ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ

Պարոն Մարատի վերջերս արված մտերմիկ հորդորը, որ անպայման մասնակցեմ հայտարարված գրական մրցույթին, անչափ շարժեց հետաքրքրությունս, մասնավանդ՝ որպես նախապայման առաջարկվում էր հանրային բաց քննարկում հասարակության երկու՝ ավանդական և մողեռն կողմնորոշում ունեցող գրասեր շերտերի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Այդ նոր ձևաչափով գրական մրցույթի բաց քննարկման եզրափակիչ փուլը, ըստ կանոնակարգի՝ պետք է հեռարձակվի հանրային հեռուստատեսության ուղիղ եթերում: Sms քվեարկության ձայների հաշվարկով ու արհեստավարժ Ժյուրիի պարզեած միավորների Fifty-Fifty համադրությամբ որոշվելու է Մրցանակակիրը: Սահմանված է միայն մեկ առաջին մրցանակ՝ 1000 Ոսկի պատկառելի հիմնադիր գումարով, անհամարեալ երևույթ մեր անմիտքար գրական իրականության համար, որտեղ Բացառիկ ու Եզակի Խարիզմայով Օժուված Տաղանդավոր Երիտասարդ Ստեղծագործող (այսուհետ՝ ԲԵԽՆՕՏԵՍ, համացանցում որոնեք՝ BEXOTES) խարիսխում է հեռանկարների բացակայությունից և չի նշմարում առկայծող լույսը Լաբիրինթոսի Ելքում:

Ես 30 տարեկան ԲԵԽՆՕՏԵՍ եմ, թախծոտ ու մտախոհ, ընկճախտը հաճախ է խաբարում իմ հոգեկան երերուն անորորը: Ասում եմ համացանցը, այդ մտավոր անպտուղ օնանիզմը, դա ժամանակի քնահաճ վատնում է: Կարդում եմ քիչ, միմիայն ընտրյալ գրքեր, սիրում եմ ոնկնդրել ջութակի մանրանվազներ: Առանց շաքարի և կոնսերվանտների առողջ սնունդն իմ նախասիրությունն է: Փափուկ ու դյուրամարս կերակուրները խենթացնում են ինձ, երբ հրավիրում են

**Արարատ
ԳՅՈՒՂՔԱՆԳՅԱՆ**

ԲԵԽՆՕՏԵՍ-ի ուղին

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

ինձ ռեստորան և հյուրասիրում առատորեն: Գրում եմ, այս. որքան էլ տարօրինակ թվա, այդ զրադարձը այս արևի ներքո իմ անհաղթահարելի բուլությունն է, որը ես հարկավ ժառանգել եմ մեր Նախահայր Աղամից: Այդ նա էր, որ ճախ ծեռքի ձկույթի՝ հասուլ այդ նպատակի համար աճեցրած 2ամ 6նմ երկարությամբ կեզ երթնգով դրախտահողի վրա գրում էր սիրային նամակներ և կերտում Նախամոր դիմանկարները: Գրելը հարկավ ամորավի չէ և պարապելի չէ գրվածը գետեղել ժողովածուներում: Անընդունելին թերևս կարող է միայն լինել այն, որ Ինքնապիրահարված Հեղինակը պարտադրում է իր անձը, մանավանդ իր գրական պրոդուկտները՝ հասարակությանը, կամ էլ որևէ մեկին, ով ընդհանրապես իրազեկ չէ ժամանակակից գրական անցուղարձին: Տվյալ մարդու աշջում գրողը կարող է ներկայանալ ոչ այնքան լիարժեք անձ, որը մրցունակ չէ որպես սոցիումի բաղադրիչ և ունակ չէ ինքնուրույն դիմանկայելու կյանքի առաջադրած մարտահրավերներին: Ասված է ճիշտ, որ երբեք չի կարելի լինել ծանձրավի ու կայշուն, հարգանքը դիմացինի և նրա նախապիրությունների հանդեպ պետք է լինի գրողի կենսափիլխուսփայության հիմնաքարը: Հայոյանքը դեղատունը չ և ոչ մի պարագայում չի կարող լինել որևէ ԲԵԽՈՍԵՍ-ի հաղթարուղը:

Անփիճարկելի փաստարկները ԲԵԽՈՍԵՍ-ի թիկնազորն է, դիպուկ, անշեղ ու ժամանակին կրակված խոսքը մահացու այն գենքն է, որով նա պետք է տեղաշարժվի նախանշված Շանապարհային Քարտեզով:

Եվ ահա պարոն Մարատի անակնկալ առաջարկը՝ մասնակցել գրական այդ նոր ձևաչափով մրցույթին, պարզապես մի կազրուիլիք քրվածնային ներարկում էր՝ աշխուժացնելու Երազախսար եղած գրական մրնուրութը և ազդարարելու ոչ շարլոն մտածողության առաջնայնությունը: 1000 Ուսկին բավականին ծանրակշիռ գումար է իմ նման ԲԵԽՈՍԵՍ-ի պարագայում, երբ կյանքը անբարույց կանչում է իր ամեն մի քրիոռը, երբ հանկարծակի դրդում ես սարսափից՝ տեսնելով փողոցով տեղաշարժվող կանացի զանգվածը, ով աներկրա արհամարհում է քեզ՝ իր վավաշու բուրմունքով, բնագդարար զգալով քո Անվճարունակ Կենսակերպը:

Հավատացեք, պարոնայք, ես զիտեմ, թե ինչպես արդյունավետ ծախսել փողը, միանշանակ քվեարկությամբ տվեք ինձ այդ շանսը և կիամոզվեք ձեր ճիշտ՝ Ինովացիոն Ծրագրի ընտրության հարցում:

Փողը հարգալից վերաբերմունք է սիրում, նա հոսում է այնտեղ, որտեղ իրեն սպասում են ակնածանքով ու մեծագույն հարգանքով: Փողը իմ նման ԲԵԽՈՍԵՍ-ի համար սովորական գործիք չէ կյանքում խնդիրներ կարգավորելու համար, այն, նախևառաջ, մի սրբազնյան էներգիա է՝ ճակատագրի շարժիչները լիցքավորելու և առաջ շարժվելու համար: Ցուրաքանչյուր մանրադրամ ինձ համար Սրբություն է, որին ես դավանում եմ, որին ես հավատում եմ և վստահում իմ Կյանքի Ուղին:

Գրական այս նոր ձևաչափով մրցույթն իրավամբ հավակնում է դառնալ անաշառ մի ARMAGEDON՝ գրական մի հզոր STARTUP, որին ես պատրաստվում եմ Տենդագին Ծխակարգով և մինչև վերջ գնալու անզիջում համառությամբ:

Ոչ մի ներում չի լինելու բոլոր նրանց, ովքեր կփորձեն այլասերել մրցույթի գաղափարը և այլափոխել քվեարկության արդյունքը: Այդպիսի դավադրության հետևանքը աննախանձելի կլինի այն սաղրողների համար: Նրանք միանշանակ պատասխան

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

կտան Միջազգային Առյանի առջև, քանզի Շշմարիտ Գրականությունը ինքնին համամարդկային երևույթ է և Անեղծելի Պրոդուկտ, եւ մրցույթի անկաշառ դիտորդների հանձնախումբը շատ լավ է գիտակցում այս իրողությունը:

Ինչնէ, պարոնայք, այս աննախադեպ գրական մրցույթի մեկնարկն արդեն տրված է, կատարե՛ք ձեր գրադրույթները, կարդացե՛ք, քվեարկե՛ք, բարձրածայնե՛ք ձեր կարծիքը, անտարբեր մի եղեք իմ նման ԲԵԽՕՏԵՍ-ի ճակատագրի հանդեպ: Իմ գրական, և ոչ միայն, կենսափիլխոփայության մակարդակը խփում է ամենաբարձր նշանաձողին: Իմ մասնակցությունն ակնհայտ է երկու ընդունելի ոճերում էլ.

- Է՛հ, այ բարա՛, հյա մի պապայիդ պալտոն բեր, տենամ հո ցեցերը չեն կերել: Ֆանառը հետդ տար, ֆանառը, այ ախշի...

- Ստվերները դանդաղ տարալուծվեցին: Սարսափը շամփրեց Ֆերնանդո Տոռեսին, դիահոտը ուժգնանում էր: Դիակիր մեքենայից դեպի իրեն եկող երկարէ դիմակով մարդու ստվերը ասես զիշերվա երազի շարունակությունը լիներ: Անհամաշափ կտրված եղունգների տեղատարափը սաստկանում էր...

Կատարեք ձեր գրադրույթները, պարոնայք, քվեարկեք ԲԵԽՕՏԵՍ-իս օգտին, բողոք ձեր աներկրա դիրքորոշումը սաստիկ բարկացնի իմ հակառակորդին, այդ Պառավին՝ Ազդոփինիա քաղաքից, բող որ նա անզորությունից կրծտացնի իր արհեստական բազմագույն ատամները և զգա 451⁰ ըստ Ֆարենհայտի՝ սեփական փափուկ հետույթի վրա:

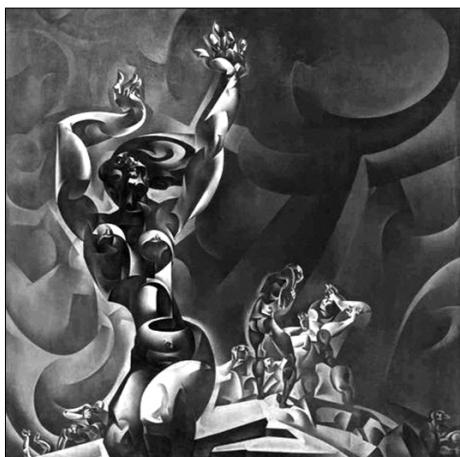
Արհամարհե՛ք նրան, պարոնայք, արհամարհե՛ք նրա թերուս գրելառը, նրա էժանագին օծանելիքն ու բափրփված հազուկապը, մերժեք նրա մանրախնդիր քծնանքը, երեսին շպրտեք վերջնագրի խոսքեր.

- Մի՛ լրողիր բորբի ճերմակությունը, Պառավ, այն քո համար ձևախեղված վարտիք չե...

ՆՎԱՐԴ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

«ԵՍ ԶԵՍ ԾՆՎԵԼ. ԱՍՏՎԱԾՆԵՐՆ ԵՆ ՀՈՐԻՆԵԼ ԻՆՉ»

/ոհմանկարի փորձ/

Անհնար է կարդալ Կոմիտաս Յակոբյանի բանաստեղծություններն ու ափեափ չցվել, անհնար է, որ դրանք քո հոգում ցավի համազարկերով չհնչեն, և պատերազմը հազարադեմ դաժանությամբ վերստին չհառնի իր կործանարար սպառնալիքով և չստիպի ցավագնորեն նորից ու նորից աղաղակել՝ երանի նրան, ով պատերազմ չի տեսնել...

...Ես կռվում եմ
Ու կը-րա-կում եմ չափածո,
Տեղը պահում հանգն ու վաճկը:
Տեր իմ Աստված,
Այս ինչ եղավ,
Շփորվել եմ
Իմ գրիչն ու ավտոմատը:

Անհնար է նաև չնկատել, որ Կոմիտաս Յակոբյանի ստեղծագործությանն անգամ հպանցիկ անդրադարձն աննոռաց է պահում նրա տողի հեքը քո հիշողության մեջ, և դու էլ դառնում ես պոետիկ այդ աշխարհի բնակիչը:

Ես չեմ ծնվել:
Աստվածներն են հորինել իմձ:
Ու նախաստեղծ իմ օրվանից
Երակներիս ջրհեղեղում
Գալարվում է աստվածների
Վարդն հեթանոս:

Արցախյան գոյապայքարի տարիներին ստեղծագործություն երևում էին նրա գործերը թերթերում և հանդեսներում: Ասպարեզ էր Եկել մի ինքնատիպ ստեղծագործող, ով ստիպված էր արարել պատերազմի կրակերախ խառնարանում ու դրա թելադրած ահասարսութ այբուբենով: Իրեն տրված ժամանակն էր դա և այն նույնքան ահասարսութ էլ ընդհատվեց 1994-ին...

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Երեկոն գեղեցկագույն տիկնոց
պարանոցի զարդ է,
ու ես ուզում եմ...

հարյուր տարի ապրել:

Բանաստեղծ-ազատամարտիկի անունը չնարեց ապրողների հիշողության մեջ և երից շնորհակալ ու անհրաժեշտ գործ է՝ ներկայացնել կյանքի ու ստեղծագործության ամբողջական նկարագիրը, նրա դիմանկարը: Վերջերս լուս տեսած «Գոյության պատրանք» գրքում Կոմիտասի բանաստեղծություններն են, օրագրային գրառումները, գրչակից ու մարտական ընկերների, ժամանակակիցների հուշերը, նրան նվիրված բանաստեղծություններ, զնահատանքի խոսքեր:

Ծով...

Ընկղմիր քո խորության
Ուղեծիրը վայրենի,
Ես առասպել կդառնամ՝
հրդեհելով ջրերդ:

Օրինյալ էր Կոմիտասի ծնունդը, օրինյալ՝ իր բաժին արիությամբ, ստեղծագործելու տիրատուր շնորհքով, որոնք դարձել են ոգեղեն լիցք, ասել է թե՝ ինքն իրենից հասուն լինելու ինքնահրաման, հայրենիքի ազատությանը զինվորագրվելու սրբազն երդում:

Ապրել է ընդամենը 21 տարի. որքան դառնություն ու ցավ կա այս խոսքում, ապրողներիս հայացքն է մշուշում դրա մեջ պահված մեր նահատակների թանկ ու անդառնալի կորստի մորմոքը: Նրանք իրենց կենսասիրությամբ ազատությանը զինվորագրվեցին: Շատերն իրենց խենք ու խելառ, անհոգ պատանեկությունը պատերազմի ահեղ թի ու բոհում հաղթահարելու և հասուն այր ու հայրենապաշտպան դառնալու, օր-

հասի պահին ազգին փրկություն բերող անպարտելիների զորագունդը համալրելու համար:

Արյուն ու քրտիմք խառնելով իրար. Տղերքը մահվան սարսափ երախում Յերսանում եմ՝ ի սեր հայրենյաց: Վաճար իմ, թշնամուն ի տես կարկառվիր

Որ մնջեն հաղթած նահատակներդ...

Կոմիտաս Յակոբյանը մեկն է հավերժ զինվորագրվածներից: Նրա հիշատակի առջև կրկնակի մեղանչում կլինի, եթե մենք այսօր Կոմիտասի բանաստեղծական շնորհքը գնահատելիս ավելորդ մակդիրներ որոնենք: Ամենից առաջ՝ մեր բոլոր նահատակները դրա կարիքը չունեն, քանզի նրանք մեզ համար իրենց կյանքով են ստեղծել անանց կրթողներն ու արժեքները, որոնք դարերի երազանքով ու նրանց անվեհերությամբ ձեռք բերված ազատության իրական պատկերով հառնում են մեր հայրենիքի ամեն անկյունից, նոր շնչառություն ու նոր սկիզբ դառնալով կյանքի երգեհոնում:

Իսկ Կոմիտասը, որպես պոետ, այնքան անկենջ է բացել իր սիրտը բոլորիս առջև, այնպես պատասխանատու էր իր ամեն տողի ու բարի համար: Յասուն արվեստագետի ներքնատեսությամբ էր ընկալում գեղեցիկը, բարին, զավեշտը և ավելի՝ դրանց համար ինքն ուներ միմիկան իրեն հատուկ բանաստեղծական բնորոշումները, որոնց գույներով լեցուն պիտի շարունակեր իր երթը՝ կյանքում ու պոեզիայում:

Բայց այսօր պիտի խոր կսկիծ ու ախտսանք ապրենք հայրենապաշտպանի ու բանաստեղծության ընդհատված կյանքի համար...

ԳԵՂԱՐԿ ԱՅՆԻ 2019

Ես ուրիշ կյանքով
ապրել չեմ կարող
զի Աստված մի օր
այս ճանապարհն է իմ դեմ երկարել,
որ տառապանքով
պիտի վերծանվի:
Չկարողացանք վայելել նուրբ հոգե-
աշխարհով մարդու ներկայությունն և
յուրատիպ արտահայտչական նշաննե-
րով ու աշխարհի տարողունակությամբ
երևացող իր գողտրիկ բանաստեղծու-
թյունների շարունակությունը: Իսկ չա-
փածոն նրա «քուլությունն» էր: Ման-
կավարժներն ու հարազատներն են
նշում՝ ստեղծագործել է դեռևս վաղ
տարիքում: Եվ այսօր...

... ինքնությունս
զննելու համար
տողերս պիտի
վկայակոչվեն:

Յուզերի երանգափոխությունը, իր
իսկ բնորոշմամբ, պիտի ծիածանվեր,
ձև ու կերպար առներ իր տարիքի հետ:
Ինքը դեռ միջնակարգից հետո պիտի
ընդունվեր Ստեփանակերտի մանկա-
վարժական ինստիտուտ, իր գիտելիք-
ներով պիտի հիացներ դասախոսնե-
րին, ժամանակն իր առջև ստեղծագոր-
ծական նոր ակոս պիտի դառնար, սիրո
պատանեկան պատրանքը պիտի
երևար սիրած էակի հրական կերպա-
րով, և որպես մարդ ապրելու՝ բազմա-
խորհուրդն իր պարզությամբ այնքան
շշափելի ու սրտամոտ պիտի լիներ:

Ես երեւէ
արքայություն չեմ երազել,
երազել եմ
ապրել միայն Մարդու նման:

Վառ ուրվագծվում է երիտասարդ
պոետի ամեն տողում ու հայրենա-

պաշտպանի կեցվածքում առկա ճախ-
րանքի երազանքը.

Ես ճախրանքի համար եմ ծնվել...
ու...այնտեղ է իմ սկիզբը,
այն անգուստ գիշերվա
և յուսնի կաթնագույն
հիշողության մեջ:

Կոմիտաս Յակոբյանը ծնվել է 1972
թվականի հունիսի 1-ին, Արցախի Մար-
տունու շրջանի Քերպ գյուղում, մտավո-
րականի ընտանիքում: Տան յոթ զա-
վակներից նախավերջինն էր: Յոթն էլ
հետագայում բուհական կրթություն են
ստացել, երեք՝ բանասերի որակա-
վորնամբ:

...Ու ակամա մանկանում եմ,
մեր լեռների դրանով,
երբ որ ներս եմ մտնում...:

Երբ սկսվեց Արցախյան ազգային
ազատագրական շարժումը, Կոմիտա-
սը դեռ աշակերտ էր: Ընտանիքով դար-
ձան ազատագրական պայքարի ակ-
տիվ մասնակիցներ: Յետո պատե-
րազմն եկավ ու սև անգղի պես իր մա-
հաբեր թևերով ծածկեց մեր աշխարհը:

Տեսե՞լ եք, արդյոք,
Ո՞նց է սպանում
Մարդն իր նմանին:
Տեսե՞լ եք՝ ո՞նց են
Մարդուց վախենում
Անտեր շները:

Կոմիտասն արդեն հայրենիքի գիմ-
վոր էր: Յարևան Մաճկալաշենի գու-
մարտակի կազմում մասնակցել է
թշնամական մի շարք ռազմական հե-
նակետերի վերացմանը, Ֆիզուլու, Աղ-
դամի ազատագրմանը:

Յիմա կրիվ է, տղերք,
Եվ մարտնչում են
Յուշերն էլ մեզ հետ:

ԳԵՂԱՐՔ ԱՇՈՒ 2019

Գնահատելով մարտադաշտում
Կ. Հակոբյանի ցուցաբերած արիությունը, գումարտակի հրամանատարությունը նրան նշանակում է վաշտի հրամանատարի տեղակալ՝ լեյտենանտի կոչումով։ 1993 թվականին նա դառնում է Կարմիր շուկայի h.2 գումարտակի հրամանատարի քաղաքով տեղակալ՝ ավագ լեյտենանտի ուսադիրներով։

...Օրը այստեղ

կարող է վերջանալ իրիկնամուտին,
իսկ զիշերն առանց զոհի
չի վերջանում...

1994թ. մայիսի երկուսին Կոմիտասն իր մարտիկների հետ Մարտակերտի շրջանում էր։ Երեք օր հետո՝ մայիսի 5-ին, ընդհատվում է մարտիկ-բանաստեղծի կյանքը՝ Կարմիրավան գյուղի պաշտպանական թեժ մարտում...

...Յարսանիքին այնքան քիչ ժամանակ էր մնացել... ընդհանում մի քանի օր... զինվորական համազգեստին այնքան կսազեր՝ նորափեսայի կանաչ կարմիր ուսագոտին...

Յոգուս ծալքերում մորմորում են
հրաժեշտի խոսքերը,

Ափսոսամբ է կարում
արցունքների հետ։

Սեկ էլ երբ է այսքան կեղև
սարսուր շնչել,
Ու ճեղքվել այսչափ տագնապներիս
կափարիշ...

Առաջին ժողովածուն լույս է տեսել 1993 թվականին՝ պատերազմի ժամանակ, բայց առաջին գրքի բերկրանքը կարողացել է ճեղքել մռայլությունն օրերի, վկան օրագրային գրառումն է։ «Լույս տեսակ իմ առաջին ժողովածուն՝ «Գոյության պատրանք» ու ...

թեք ենք անելու վաղը»։

Չեր կարող գուշակել, որ հետմահու տպագրված երկորորդ գրքից իրեն բաժանող ժամանակը հավերժությամբ է չափվելու։

Հետմահու պարզեատրվել է ԱՀ «Արիության համար» մեդալով։ Նրա անունն է կրում հայրենի գյուղի միջնակարգ դպրոցը։

Ուշագրավ են բանաստեղծուին Սետաքսեի և արձակագիր Սերո Խանգաղյանի՝ Կոմիտասի ստեղծագործությանը տրված գնահատականները։ Անվանի բանաստեղծուին կարծիքով՝ «Բանաստեղծ-զինվոր Կոմիտաս Յակոբյանը իր ստեղծագործական աշխարհի խարույկն ունի, որ հրավառել է իր սեփական արյան կարմիր գնդիկներով, որոնք մեկիկ-մեկիկ բոցավառվելով՝ պիտի լուսավորեն աստղերի միջև ձգվող նրա հավիտենական ճանապարհը»։ Իսկ Սերո Խանգաղյանը նկատել է. «Ծավալով սրտի պես փոքր, բայց սրտի պես կյանք ու ոգի կենդանի պահող բանաստեղծական այս պատահկները համազգային արժեքներ են։ Կարդացի և Ղարաբաղի նկատմամբ ունեցած հպարտությունը դարձավ անեղեք, հավատս՝ աներեր»։

Դրանից է, որ իր պոեզիան մեր շատ հարցերի պատասխանն ունի և պատահական չէ, որ ոչ այնքան ստվար բանաստեղծական շարքերը բազմածավալ ու բազմաշերտ են՝ արտահայտչական նրբերանգներով, իր գտած ու շնչավորած բարերով։

Այս առումով հետաքրքիր մենագրությամբ է հանդես եկել բանասիրական գիտությունների թեկնածու, լեզվաբան Սիլվա Մինասյանը։ «Կոմիտաս

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

Յակոբյանի ստեղծագործության լեզուն և ոճը» վերջերս հրատարակած գրքում հեղինակը հանգամանորեն քննության է արել Կ.Յակոբյանի ստեղծագործությունների թեմատիկ և լեզվական առանձնահատկությունները:

Ու իիմա...
Ես վերադառնում եմ
ηեպի իմ սկիզբը
և վերապրում եմ
ընծայաբերված պահերը...

Գրականագիտական միտքը վաղամեռիկ պոետի ստեղծագործության մեջ առանձնացնում է «Գոյության պատրանք» բանաստեղծությունը: Երկնավորին ուղղված հարցմունք-բանաստեղծությունը, հիրավի, առանցքային տեղ ունի նրա պոեզիայում.

...Ու ասա՝ որտե՞ղ
և ինչու՝ պիտի
մի օր սպառվեմ:

Իր հասունության վկայականն է այս բանաստեղծությունը, ուր աղամորդու երկմտությունը, խոհն ու խորհրդածությունն, ստեղծագործ անհատին հաճախ վախեցնող՝ մենության սարսափագրու անդունդին կուլ զգնալու փափազը և լրության խելացնոր զանգերը վերստին կյանքի ուրախությամբ հնչեցնելու զորությունն ունեն:

Իմ միջով՝ ամա
խոսել է անլուր
անապատների թախիծը դեղին,
Ես ոգորել եմ կարիլ առ կարիլ,
որ երակներիս հիշողությունը
չհատվի երեք:

Ժամանակի ունայնության, կյանքի անցողիկության, բայց մարդու՝ երբեք չնահանջող, ապրելու տեսչի հիմն է այս բանաստեղծությունը, կյանքի հիմնը: Կոմիտաս Յակոբյանն իր բաժին

պոետական հիշեցումն է արել, իր մտքերի անանցանելի բավիղների միջով երազանքն անխաթար պահելու և նրանով գալիքի ճանփան գտնելու համար:

...դեռ մի օր պիտի
իմ տողերի տակ
ընկած անցյալի
վերհուշը ապրեմ
կապրեմ երազով,
կապրեմ ես անքեմ...

Ին կարծիքով՝ այս բանաստեղծությունը պոեմի հնչողություն ունի՝ իր գարգացման ռիթմով, դրամատիզմով: Բանաստեղծի գտած հանգուցալուծում՝ հանուն նոր տողի ու նոր օրվա: Ինքը համարձակ և ուժեղ է հենց իր որոշմամբ.

ու... Երակներիդ
ջրհեղեղի մեջ,
եթե գոյության մասնիկ է եռում,
օ, եկ, խնդրում եմ,
այս գալիքաեր երազով օծուն
գավաքը պարապիր ինձ հետ միասին:

«Գոյության պատրանքը» բանաստեղծի կամոր է վերածվել իրական կյանքի, և նա ապրել է փոթորկուն ու վլանգված հայրենիքում՝ տագնապով ու հաղթանակի անկորնչելի փափագով: Չե՞ որ երկրային ու երկնային ուղղեծքերուն հայրենի հողն ոչ միայն ստեղծագործական ներշնչանքի, այլև աղամորդու՝ ինքն իր ճշգրիտ պատկերն ունենալու ամենահմատուն ու կենսահաստատ ակունքն է:

...Սև անգերը շամքահարում են
քր կապույտ լրությունը,
դարավերջի արկ ու հրթիռները
քրքրում են քեզ,
Բայց, երկիր իմ,
իրամասում համառ է զինվորդ:
Եվ Կոմիտասի օրագրային գրա-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

ռումներն այսօր վկայում են, որ որքան
էլ զարմանալի, բայց պատերազմի
բիրտ ուժը չի կարողացել նրա հոգուց
վաճել բանաստեղծությունն ու բանաս-
տեղին, նա ամեն պահ ազատամար-
տիկի ու պոետի միահյուս երազանքով
է փափագել պատերազմ արհավիրքի
ավարտը: Շտապում էր թղթին հանձնել
իր մտորումները, քանզի հավատում էր
խոսքի ուժին, հավատում էր, որ անգամ
իր հեռացումը պիտի նմանվեր ասուայի
հայտնությանը՝ մթանած երկնքում:

*O, լիներ մի ծայն,
որ ինձ հաղորդության տաներ
աստվածներին:
Ես իմ էությանը կմիախառնեմ
նրանց մոգությունը,
ու կվերադառնամ... ոգեղենացած,*

դրանից հետո
ես կերագեի մի դիպված,
որ իմ վախճանը նմանեցմեր
աստղային մահվամ՝
հաջորդ օրը երևալու
ակնկալությամբ:

Ապրելու տեմչա այնքան մեծ էր, որ
այն դարձել է հանց անսահման եզերք,
ուր կարելի է պատերազմի արյունոտ
պատկերից անդին մնալ, իրաշքով եր-
կարածել կյանքն ոչ միայն ապագայի
երազանքով, այլև ամենասովորական
խոհի տողատակին պահված գաղտնի-
քի՝ իր գտած մեկնությամբ: Նա այդ
ամենը հավերժացրել է բանաստեղծու-
թյամբ, և ազատամարտիկի՝ հայրենի-
քի ազատությանը զինվորագրվածի
անմար փառքով:

Էղուարդ ԴԱՆՍԵՅՆԻ
/Իռլանդիա/

ԱՌԱՍՊԵԼ ԵՎ
ՊԱՏՄՎԱԾՔ

Էղուարդ Ջոն Սորբոն Դրագս Փլանքերը (այդպիսին է նրա լրիվ անունը) ծնվել է 1878 թվականի հուլիսի 24-ին, ոչ քե ինչ-ոք տեղ՝ Իռլանդիայում, ինչպես ենթադրում էր Խ.Լ.Բորխեսը, այլ Լոնդոնում: Նա հնամենի ազնվական տոհմի շառավիղ էր, որ հայտնվել էր Իռլանդիայում, դեռևս 15-րդ դարի սկզբներին:

Է.Դանսեյնի ողջ կյանքը կապված է Դանսեյնի տոհմական ամրոցի հետ, որն իր տունն ու կացարանն էր, եւ ուր միշտ վերադառնում էր պատերազմներից, հեռավոր ճանփորդություններից, եվրոպական տարրեր մայրաքաղաքներից: Դանսեյնի ամրոց հաճախ էին այցելում Ուելյարդ Քիփինզը, Ջոն Սրիվենսը, Ուիլյամ Բարլեր Յերսը, ով Դանսեյնի ֆանտասիկ արձակի առաջին գրքերից մեկի նախարանի հեղինակն էր:

Նրա առաջին գիրքը՝ «Պեգանայի աստվածները», տպագրվեց 1905 թվականին: Դա Սիցերկրուական ծովում կորած անհայտ Պեգանա կղզու աստվածների մասին պատմող փոքրիկ պատմվածքների ժողովածու էր: Ինչպես բոլոր ծշմարիտ առասպելները, նրա առակ-պատմվածքները թերաքրյամբ լի եւ անբացատրելի էին: Ինչպես ասում էր Գաստոն Բաշյարը, որպեսզի իրադարձությունը պահպանի իր առասպելական արժեքը, այն պետք է կարծառութ լինի:

Դանսեյնի արձակում հումորին եւ հեգնանքին շատ հաճախ միախառնվում են դառնությունն ու խորին թախտիքը: Նրա արձակին ներհատուկ է առակարան լեզուն, անորսայի եւ այլաբանական կերպարները: Հաճախ որոշ պերտնաժները կարող են գրուենկային թվալ, սակայն այդպես չեւ, մեկ էլ հանկարծ կերպարը բացահայտվում է լրիվ այլ կողմից:

Դանսեյնի ստեղծագործության հիմքում հնագույն առասպելներն ու լեգենդներն են, որոնց միաձուլված են գույների եվրոպական ներկապնակը, տեստոնական մոայլությունը եւ վալիական թախտիքը:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Պանի մահը

Երբ ճանապարհորդները Լոնդոնից մուտք գործեցին Արկադիա, նրանք միասին ողբացին Պանի մահը:

Եվ շուտով նրանք տեսան Պանին՝ լուռ եւ անշարժ պառկած:

Եղջյուրավոր Պանն անշարժ էր, եւ եղյամը թառել էր նրա մորթին, նա նման չէր կենդանի էակի: Եվ այնուհետեւ նրանք ասացին. «Դա ճիշտ է՝ Պանը մահացել է»:

Եվ տրտմալի կանգնած այդ վիրխարի մարմնի մոտ՝ նրանք երկար նայում էին անմոռաց Պանին:

Եվ վրա հասավ երեկոն, եւ ծագեց փոքրիկ աստղը:

Եվ այդժամ ինչ-որ արկադյան հեռաստանում արձագանքվող տոնական երգի հնչյունների ներք զյուղ եկան արկադյան դուստրերը:

Եվ երբ նրանք հանկարծ տեսան մթնշաղում պառկած ծեր աստծուն, դանդաղեցրին քայլըն իրենց եւ միմյանց շշնչացին. «Ինչ հիմար տեսք ունի նա», - ասացին նրանք եւ, ընդ որում, ցածրաձայն ծիծաղեցին:

Նրանց ծիծաղի ձայնից Պանը վեր թռավ, եւ մանրախիճը ցաքուցրիվ եղավ նրա սմբակներից:

Եվ մինչ ճանապարհորդները կանգնել եւ լսում էին, Արկադիայի լեռններն ու բլուրները զբնագում էին հետապնդումից:

Առանց երգերի երկիրը

Բանաստեղծը եկավ մի մեծ երկիր, ուր բնավ երգեր չկային: Եվ նա խորապես ողբում էր այն ազգին, որը ոչ իսկ մի տիսմար երգ ուներ, որը կարելի էր դնդնալ երեկոյան:

Եվ ի վերջո նա ասաց. «Ես ինքս կհորինեմ նրանց համար այդ տիսմար երգերը, որպեսզի նրանք զվարք լինեն փողոցներում եւ երջանիկ՝ բուխարիի մոտ»: Եվ մի քանի օրվա ընթացքում նա նրանց համար աննպատակ երգեր ստեղծեց, հար եւ նման նրանց, որ աղջիկները երգում են բլուրներում՝ ավելի հին եւ երջանիկ երկրներում:

Այդժամ նա մոտեցավ բնակիչներից ոմանց, երբ նրանք նստած էին միջօրյա աշխատանքից խոնչացած, եւ նրանց ասաց. «Ես ծեզ օժտեցի մի քանի աննպատակ երգերով՝ փոքրիկ անխոհեմ լեզենդներից, որոնք ինչ-որ քանով նման են քամուն՝ իմ մանկության հեռաստաններում, եւ դուք կարող եք դնդնալ դրանք տրտում երեկոներին»:

Եվ նրանք պատասխանեցին. «Եթե դու մտածում ես, որ մենք հիմա ժամանակ ունենք այդպիսի պարապ քանի համար, ապա դու շատ քիչ քան գիտես ժամանակակից առեւտրի առաջադիմության մասին»:

Եվ քանաստեղծն արտասվեց. «Ավաղ, նրանք անիջյալ են»:

Սխալք

Բարի Փառքը մի անգամ երեկոյան քաղաքում քայլելիս տեսավ Գեշ Փառքի կարմիրով շապարած դեմքը, որ դեզերում էր զազի լամպերի լույսի ներքո, եւ շատերը նրա առջև ծնկի էին գալիս ճանապարհի կեղտի մեջ:

«Ո՞վ եք դուք», - հարցրեց Բարի Փառքը:

«Ես Բարի Փառքն եմ», - ասաց Գեշ Փառքը:

Այդժամ Բարի Փառքն անաղմուկ քաքնվեց այնքան հեռու, որ ոչ ոք չգիտեր, թե նա ուր գնաց:

Եվ Գեշ Փառքն այդժամ շարունակեց ճամփան, եւ նրա բոլոր երկրպագուները ոտքի ելան ու հետևեցին նրան, եւ նա տարավ նրանց, ինչպես եւ ճամփին հանդիպած շատ շատերին իր հարազատ Տարտարոսը:

Հրդեհից հետո

Երբ դա պատահեց՝ անթիվ-անհամար տարիներ առաջ, երբ սեւ, քարտեզի վրա չնշված աստղը փոշիացրեց աշխարհը, ինչ-որ վիրխարի արարածներ այլ մի աշխարհից հայտնվեցին այդ հրդեհավայրի մոտ, որպեսզի տեսնեն, թե արդյո՞ք ինչ-որ քան մնացել է այնտեղ, ինչը արժեր հիշել: Նրանք խոսում էին մեծ բաների մասին, որոնք հայտնի էին աշխարհին: Նրանք հիշատակեցին մամոնտին: Եվ հետո նրանք տեսան մարդու տաճարները, որ պատուհաններից գորկ դատարկ գանգերի նման շուրջորություն էին նայում:

«Այստեղ ինչ-որ մեծ քան էր, - ասաց մեկը, - այս վիրխարի վայրերում: Դա մամոնտ էր»: «Ինչ-որ ավելի մեծ մի քան, քան նա», - ասաց մյուսը:

Եվ հետո նրանք հայտնաբերեցին, որ մեծագույն քանն աշխարհում մարդու երազանքն էր:

Լաստ կառուցողները

Մենք ամենքս, որ գրում ենք քառեր թղթի վրա, նման ենք այն նավազներին, որ շուտափույր լաստեր են սարքում դատապարտյալ նավերի վրա:

Երբ մենք կոտրվում ենք տարիների ծանրության տակ եւ իջնում ենք հավերժությունն այն ամենով, ինչ մեզ է պատկանում, մեր մտքերը, փոքրիկ կրտսված լաստերի հանգույն, որոշ ժամանակ լողում են Մոռացության ծովում: Նրանք շատ քան չեն տանում ծովային հոսանքներով՝ միայն մեր անունները, մի քանի նախադասություն, եւ ես ինչ-որ քան:

Նրանք, ում համար գրականությունն առեւտրի պես է, որ քավարարում է առտնին հոգսերը, նման են այն նավաստիներին, որոնք աշխատում են լաստերի վրա միայն այն քանի համար, որ տաքացնեն ձեռքերը եւ մտքերը վանեն գալիք կործանումից՝ նրանց լաստերը ցաքուցրիվ են լինում ավելի վաղ, քան նավը կկրծանվի:

Նայիր՝ ահա Մոռացությունը պեծկլսում է մեր շուրջը, նրա բացարձակ հանգստությունը Մրրիկից մահաբեր է: Ինչ քիչ են նրան հուզում մեր ողնափայտերը: Ժամանա-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Կը նրա խորքերում լողում է հանց հրեշտակով կետաձուկ, եւ կետաձկան նման սնվում է ամենամանր բաներով՝ թոյլ հնչյուններով, եւ վաղնջական, ուսկյա երեկոների չնշին երգերով, եւ շուտով փոխակերպվում է խսկական կետաձկան, որն ունակ է կործանելու բոլոր նավերք:

Նայի՞՝ ահա անկում ապրեց Բարելոնը, որ պարապ սահում է զրերի վրայով, իսկ ահա այնտեղ մի ժամանակ Նինվեն էր, եւ նրանց թագավորներն ու թագուհիներն արդեն գտնվում են խորխորատներում՝ հինավորց հարյուրամյակների դժույն մնացորդների միջեւ, որոնք ծածկում են խորտակված Տյուրոսի մնձ մասը եւ խսկարով են պատում Պերսեպոլիսը:

Ես տեսնում եմ նաև օվկիանոսի հատակում թագերով պատված խորտակված նավերի ուրվագծերը:

Բոլոր մեր նավերը հարմարեցված չէին ծովում նավարկելու համար, սկսած առաջինից:

Այնտեղ ընթանում է լաստը, որ Հոմերոսը ստեղծել էր Հեղինեի համար:

Բանվորք

Ես տեսա՝ ինչպես քանվորն ընկավ իր տախտամածով՝ մի վիրխարի հորեկի հենց ամենավերին հարկից: Եվ երբ նա ցած էր քոչում, ես տեսա, որ քանվորը դանակ է քոնել եւ տախտամածի վրա ջանում էր դրոշմել իր անունը:

Նա այդ փորձելու ժամանակ էլ ուներ, քանի որ նրան վիճակված էր քոչել համարյա 300 ոտնաչափ: Եվ ես կարող էի մտածել միայն նրա խելազարության մասին, որ դրսեւորվում էր այդ ունայն խնդրի իրականացման մեջ: Չե՞ որ նա ոչ միայն անխուսափելիորեն մահացած կինի Յայրելյան հետո, այլեւ տախտակները, որոնց վրա նա ջանում էր ճանկելու բառերը, որոշ ժամանակ անց վառելափայտ էին դառնալու:

Հետո ես գնացի տուն, քանզի կարենոր աշխատանք էր սպասվում: Եվ ոդ այդ երեկոն ես մտածում էի այդ մարդու խելազարության մասին, մինչեւ որ մտքերս գործիս համար լրից խոչընդոտ դարձան:

Եվ այն երեկոյան ավելի ուշ, երբ ես դեռ տքնում էի, քանվորի ուրվականն անցավ պատի միջով, եւ ծիծաղելով կանգնեց իմ դիմաց:

Մինչ նրա հետ խոսելը, ես ոչ մի ճայն չէի լսել, բայց կարող էի տեսնել մոխրավունքափանցիկ կերպարանքը, որ կեցած իմ դեմ՝ ծիծաղից ցնցվում էր:

Ես վերջապես խոսեցի եւ հարցի, թե ինչի վրա է նա ծիծաղում, եւ այդժամ ուրվականը պատասխանեց: Նա ասաց. «Ես ծիծաղում եմ քեզ վրա, որ այստեղ նստած աշխատում ես»:

«Եվ ինչո՞ւ, - հարցի ես, - դու ձե՞ն ես առնում լրից աշխատանքը»:

«Դե, այդ ծաղկուն կյանքը կանցնի հանց քամի, եւ ինչպես քամի՝ կսրբի ոդ այս հիմար քաղաքակրորդունը: Սի քանի հարյուրամյակից դուք կանհետանաք»:

Այդժամ նա դարձյալ կրեց այս անգամ պարզ լսելի ծիծաղից, եւ դեռևս ծիծաղելով, պատի միջով ետքայլ արեց առ հավերժություն, ուրկից հայտնվել էր:

Տեսակցություն

Սարսափելի բախտախնդիրների ուղեկցությամբ ճանապարհներին բափառող փառքը մի անգամ, անփոյք դնինալով, անցավ բանաստեղծի կողքով: Եվ այդժամ բանաստեղծը նրա համար երգերից փոքրիկ պատկեր հյուսեց, որպեսզի վսեմացնի նրա գլուխը Ժամանակի դատաստանի առջեւ, բայց միեւնույն է, դրանց փոխարեն նա կրում էր ոչինչ չարժեցող դրասանգները, որոնք նրա ճամփին պատահող խելահեղ քաղաքացիները սարքում էին շուտ փշացող բաներից:

Եվ ամեն անգամ, երբ այդ դրասանգները թոշնում էին, բանաստեղծը գալիս էր նրա մոտ իր երգերի պատկերով, եւ, միեւնույն է, փառքը ծիծաղում էր նրա վրա եւ ոչինչ չարժեցող զարդեր էր կրում, որոնք երեկոյան դեմ փշանում էին:

Եվ մի օր բանաստեղծը դառնորեն կշտամբեց նրան, այսպես ասելով. «Հիասքանչ Փառք, եւ մայթին, եւ լին զյուղական ճամփերին դու չես դադարում ծիծաղել, ճաշ եւ կատակել անարժան մարդկանց հետ, ես աշխատում եմ քեզ համար ու երազում քո մասին, իսկ դու ծաղրում ես ինձ ու դավաճանում»: Եվ փառքը մեջքը դարձրեց նրան ու հեռացավ, բայց զնալիս ուսը ծուելով նայեց եւ ժպտաց բանաստեղծին, այնպես, ինչպես երբեք չէր ժպտացել նախկինում, եւ համարյա շշնչալով ասաց. «Ես կհանդիպեմ քեզ աշխատատան նոտեի գերեզմանոցում, մի հարյուր տարի հետո»:

Պանի դամբարանը

«Նայեք,- ասացին նրանք,- այն իինավուրց Պանը մեռած է,- եկեք իիմա նրա համար դամբարան սարքենք եւ հուշարձան, որպեսզի վաղեմի ժամանակների երկրպագությունը կարելի լինի մտարել հետազայում եւ նման բաներից խուսափել»: Այդպես ասացին մարդկի լուսավորյալ երկրներից: Եվ նրանք մարմարից ճերմակ վիթխարի դամբարան սարքեցին: Կառուցողների ձեռքի տակ այն դանդաղորեն աճում էր, եւ ամեն երեկո ավելի բարձր էին այն ոսկեզօծում հեռավոր արեգակի շողերը:

Եվ շատերը ողբում էին Պանին, քանի դեռ կառուցողներն իրենց գործն էին անում, շատերն անարգում էին նրան: Ունաճ կոչ էին անում շինարարներին դադար առնել եւ ողբալ Պանին, իսկ մյուսները պահանջում էին ընդհանրապես որեւէ հուշաքար շրոդնել այդպիսի խայտառակ աստվածության համար: Սակայն շինարարները հուսալիորեն անում էին իրենց գործը:

Եվ մի օր էլ ամեն ինչ ավարտվեց, ու դամբարանը կեցած էր ուղղաբերձ ապառաժի պես: Եվ Պանի կերպարը դրոշմված էր նրա վրա՝ նվաստացման մեջ գլուխը հակած, եւ նրա վիզը տրորող հրեշտակաց կրունկներով:

Եվ երբ հուշարձանն ավարտվեց, արեւն արդեն նստել էր, բայց մայրամուտը շառագունում էր Պանի վիթխարի հարթաքանդակի վրա: Եվ իիմա բոլոր լուսավորյալ մարդիկ եկան, տեսան դամբարանը եւ հիշեցին Պանին, ով արդեն մեռած էր, եւ բոլորն անարգում էին նրան եւ նրա չարկամ դարը: Իսկ ոմանք հեռվում ողբում էին Պանի մահը:

Բայց երեկոյան, երբ նա դուրս ստղուկեց անտառից եւ ստվերի պես սահեց բլուրներով, Պանը տեսավ դամբարանն ու ծիծաղեց:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՇՈՒ 2019

ՍՓինքսը (Մասաշուսերս նահանգում)

Պլնման կառուցված քաղաքում մի ժամանակ ապրում էր մի կիմ, ով ուներ ամեն ինչ, որ կարող էր փողով գնել, նա ուներ ուսիկի եւ շահարաժիններ, եւ զնացքներ ու շինություններ, եւ նա ուներ տնային կենդանիներ, որ խաղար նրանց հետ, բայց չուներ սփինքս:

Այսպես որ, նա պահանջեց, որ իրեն կենդանի սփինքս բերեն, եւ այդ պատճառով մարդիկ ուղեւորվեցին զազանանցներ, այնուհետեւ՝ անտառներ ու անապատներ, եւ, միեւնույն է, չկարողացան գտնել սփինքսին:

Նա կրավարարվեր նույնիսկ ոչ մեծ առյուծով, բայց մեկն արդեն պատկանում էր մի կնոջ, ում նա ճանաչում էր, այնպես որ, նրանք պետք է փնտրեին սփինքսին ողջ աշխարհով մեկ:

Եվ երկար ժամանակ ոչ մեկը չէր գտնվում:

Սակայն դրանք այն մարդիկ չէին, որոնց հեշտ է կանգնեցնել, եւ վերջապես նրանք գտան սփինքսին երեկոյան՝ անապատում, երբ սփինքսն ուսումնասիրում էր կործանված տաճարը, որի աստվածներին խժողել էր հարյուրավոր տարիներ առաջ՝ քաղցից մոլագար: Եվ նրանք սփինքսի վկա, որ դեռևս պահպանում էր չարագուշակ անշարժությունը, շղթաներ նետեցին, եւ նրան իրենց հետ տարան Արեւմուտք եւ բերեցին տուն:

Եվ ահա սփինքսը ժամանեց պղնձից կառուցված քաղաքը:

Եվ կինը զոհ էր, որ ձեռքը էր բերել սփինքսին, բայց սփինքսը մի հիասքանչ օր նայեց նրա աշքերին եւ մեղմորեն կնոջը մի հանելուկ առաջարկեց:

Եվ կինը չկարողացավ պատասխանել ու մահացավ:

Եվ սփինքսը դարձյալ լուս է, եւ ոչ ոք չփառի, թե ինչ կանի նա հետո:

ՄԵՆԱՎՈՐ ԿՈՒԹՔ

Ինձ ընկերոցիցս բաժին էր հասել մի հինավորց արտասովոր քար, թերեւակի խոզակերպ մի կուտք, ում ոչ ոք չէր երկրպագում:

Եվ երբ ես տեսա նրա մելամաղձոտ վիճակը, տեսա, թե ինչպես էր նա նստած, ոտքերը խաչած, եւ ունկնդրելով պաղատանքներին, բռնած փոքրիկ մտրակը, որ ջարդվել էր շատ տարիներ առաջ (ես ոչ ոք չէր ուղղել մտրակը, եւ ոչ ոք չէր աղորում, եւ ոչ ոք չէր գնում նրա մոտ ճոճացող գրիով, իսկ նա ասոված էր), այլժամ ես խողացի այդ փոքրիկ մոռացված իրին, եւ այսպես էի նրան աղորում, ինչպես հնարավոր է, վաղուց էին աղորում, տարօրինակ մոռայլ նավերի գալուստից առաջ: Եվ ես կուցա ու ասացի.

«Օ՛, կուտք, կուտք՝ ամրապինի դժգույն քարից՝ տարիներին չենքարկվող: Օ՛, մտրակ բռնող, ունկ դիր իմ պաղատանքին:

Օ՛, փոքրիկ դժգույն-կանաչավուն կերպար, հեռուներից եկած, զիտցիր, որ Եվրոպայում եւ այլ շրջակա երկրներում չափազանց շուտ են մեզնից հեռանում քաղցրությունն ու երգերը եւ պատանության առյուծի ուժը. չափազանց շուտ է անհետում նրա շառագույնը, մազերը ճերմակում են, եւ մեր սիրելիները մահանում են, չափազանց

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Վիսրում է գեղեցկությունը, չափազանց հեռու է փառքը, և տարիները թոշում են չափազանց շուտ, տերեւները հայտնվում են ու ընկնում, ամեն բան քայլայվում է. այժմ մարդոց մեջ իշխում է աշունը, աշունն ու հունձքը, այստեղ են դժբախտությունները, մահն ու լազը, և ողջ հիասքանչը մեզ հետ չի մնում, այլ անհետում է հանց առավոտյան ճաճանչը ջրերի վրա:

Նոյեմբեր մեր հիշողություններն են հալչում հնամենի ձայների հնչյունների հետ, քաղցրահունչ վաղնջական ձայների, որոնք այեւս չեն հպվում մեր լսողությանը, մեր մանկության այզիներն անհետում են, եւ տարիների ընթացքում խամրում է նոյենիսկ մեր ակն հոգեւոր:

Օ՛, չկա այեւս Ժամանակի ընկերը, քանզի լրին սուրում են նրա դաժան ոտքերը՝ տրորելով ամենայն լավն ու կախարդականը, ես համարյա թե լսում եմ տարիների մոռնչը, որ շների պես վազում են նրա ետեւից, եւ նրանց շատ քիչ բան է պետք մեզ քրքրելու համար:

Այն, ինչ գեղեցիկ է, նա կործանում է, ինչպես մեծ մարդը տրորում է մարզարտածաղիկները, ամենայն լավն ու կատարյալը: Ի՞նչ հիասքանչ են մարդկանց փոքրիկ երեխաները:

Սա՝ ողջ աշխարհի աշունն է, եւ աստղերը լալիս են՝ հայելով նրան:

Այուս, մի եղիք այեւս Ժամանակի ընկերը, որը չի թողնում մեզ գոյել, եւ բարի մի եղիք նրա հանդեպ, այլ խողա մեզ, եւ քոյլ տուր հիասքանչ բաներին ապրել մեր արցունքների մեջ»:

Այդպես էի ես աղոքում կարեկցանքից մի քամու օր խոզակերպ կուտքին, որի առջև ոչ ոք ծնկի չեր գալիս:

Մահվան սնունդը

Մահը հիվանդ էր, բայց նրան հաց բերին, որ թխում էին ժամանակակից հացքուխները, սպիտակ, թթվանորով, եւ պահածոյացված միս Չիկագոյից՝ ժամանակակից աղի փոխարինիչից պտղունցով:

Նրանք մահին տարան մեծ հոքելի հյուրասրահը (այդ հեղձուցիչ մքննորդուում մահն ավելի ազատ էր շնչում), եւ այնտեղ նրանք տվեցին նրան իրենց էժանազին հնդկական թեյլ: Նրանք թերին մի շիշ գինի, որը շամպայն էին կոչում: Մահը խմեց այն: Նրանք թերք թերին եւ գտան հասանելի դեղերը, նրանք տվին նրան պարենամբեքը, որ երաշխավորված էր հաշմանդամների համար, եւ դեղատոնսով նախատեսված դեղահեղուկ:

Նրանք տվեցին նրան մի քիչ կար եւ բորաք՝ անզիացի երեխաների թմրանյութը:

Մահը ելավ թեւարձակ, ուժեղ, եւ դարձյալ քայլեց աշխարհով մեկ:

Թարգմանություններն անզիերենից՝
Վարդան ՖերեծեթՅԱՆԻ

ՈՒԵԼՍՑԻՆԵՐԸ

Մեր Աստվածը մի մեծ մարդ է. Ուելսի ամենաբարձր մատուցից ավելի քարձր եւ ամենալայն խորանից ավելի լայն: Խոստացված օրը, երբ Նա պիտի զա մեզ համար քարոզմեր կարդալու, մենք տանիքին անցք կրացնենք եւ պատը կքանդենք: Մեր Աստվածը երկար, սպիտակ մորուք ունի, բայց պատկերազարդ գրեթի Զմեռ Պապի նման չէ: Հաճախ նա Դրախտի հատակին փորի վրա պառկելով՝ աչքերով բյուրավոր դիտանցըներից հետեւում է, թե արդյո՞ք մենք հետեւում ենք նրա օրենք ներին...

Մեր աստվածը կրում է սերբուկ, օպայած քարանե օձիք, սեւ փողկապ եւ մետաքս գլխարկ, իսկ Շաբաթ օրը նա Երկնային Արքայության ժողովում քարոզում է:

Դրախտը Ուելսի մի տաճարն է, բայց այնտեղ քարոզչի ամբիոնը ոսկուց է, իսկ պատերը, նատարանները, հաստակը, տանիքը, ֆիլհարմոնիան եւ ժամացույցը, որ ցոյց է տալիս ամսվա օրենքն ու օրվա ժամերը, ապակուց են: Բնակիչները սպիտակ վերնաշապիկ են հագել, դրանց մեջ նրանց թաղում են, եւ դրանցում համբարձվում. եւ Աստծոն ու իր հրեշտակների եւ Մարգարեների Ընկերության լեզուն վալիերենն է, որը Եղեմական Պարտեզում եղել է Հակոբի, Մովսեսի, Աբրահամի եւ Եղիայի խոսակցական լեզուն:

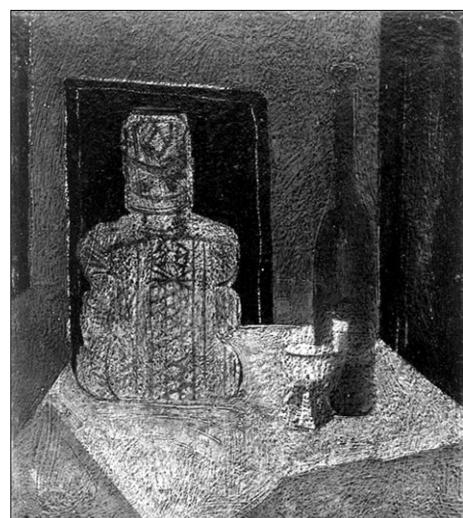
Ուելսը դրախտ է երկրի վրա, եւ ուելսյան ամեն մի մատուռ մի փոքրիկ Դրախտ է, եւ Աստված մեզ մեծ շնորհ է արել՝ ընտրությամբ առաջնորդել մեզ՝ քարոզիչներիս, որ նորաձեւված ենք նրա նմանությամբ եւ որ զուրկ ենք արատներից ու անբիժ ենք:

Ամեն մի ուելսցի երեխա գիտի, որ քա-

Կարադոկ ԷՎԱՆՍ
/Ուելս/

ԻՄ ՀԱՐԵՎԱՆՆԵՐԸ

հատվածներ
համանուն վեպից/

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

բողիչը Աստծո կողքին է. «Ես այն Մեծ Մարդու լուսանկարն եմ», - գոչում է քարոզիչը, եւ երեխան մեծանում է քարոզչի հանդեպ տածած վախով:

Կասկածավոր իր հավատքին՝ քարոզիչը օրենքներ է մշակել մեր հոգու ու մարմնի փրկության համար: Գայրակրությունները, ինչպիսիք են արվեստը, դրաման, պարը եւ բանահյուսության ուսումնասիրությունը, նա հեռացրել է մեր ճանապարհից: Դրանք պատրանքներ են, որ մարդկանց դարձնում են գոռող եւ սննդիառ, եւ դրանք Մեծ Մարդու քիչին հաճ չեն: Եւ նայելով ձեզ՝ քարոզիչը հարցնում է. «Մի՞թե դրամք գումարներ չեն խլում: Նրանք ժամանակ վատնողներ չեն: Եկեղեցին ձեր դրամի կարիքն ունի, պարոնայք, որպեսզի լույսը՝ մեծ, կրոնական լույսը շողա եկեղեցու բեմում»:

Դա այն ճրագն է, որը վառվում է ամրող Ուելսում: Այն մեր ոտքը կապում է Եկեղեցուն եւ հանրային տաճը, եւ այն ուղեկցում է մեզ դեպի քվեարկության խցիկ, որտեղ մենք քվեարկում ենք, ինչպես քարոզիչն է մեզ հրահանգել: Անկախ եղանակային անքարենպատ պայմաններից, անկախ այն ամենից, թե այր ու կին քաղցած կիխնեն թէ չէ, նրա բոցը չի նվազում, եւ նրա անորի միջի նավքը չի պակասում:

Սպիտակ կաղամբներ, նորահաս կարտոֆիլներ, ծվեր, պարկերով ցորեն, կաթ, կարաօ եւ գումար ենք մենք տախս քարոզիչն: Մենք հերկում ենք մեր մի քանի ակր հողը՝ մինչեւ լծից մեր ուսերը փշրվում են, իսկ հողը հայտնվում է մեր մարմնի ծալքերում, որ նրա ունեցվածքը փառը լինի Աստծոն: Մենք նրա համար տուն ենք կառուցում, որը ծածկով առանձնատուն է, եւ այդ շինության համար այրին պեսք է մի կողմ դնի իր ծերության կենսարոշակի մի մասը: Այս տեսակ եւ նմանատիպ շատ բաներ ենք անում, որովհետեւ մեղքերի բողոքյուն շնորհվում է զոհաբերությամբ: Այն մարդիկ, ովքեր զոհաբերություններ չեն անում, նրանց անունները օրինության չեն արժանանում:

Ասում էր քարոզիչը. «Ծանր էր Մեծ Մարդու պատիժը Թվմ*-ի ժամանակաշրջանում, որովհետեւ Թվմ-ն Կապելին** դեմ արտահայտվեց: Նրան ցնցոտիներով չի՞ն դագաղի մեջ դրել: Եվ զիտո՞ք՝ Մեծ Մարդը փայլ էր հաղորդել իր կոճակներին, որպեսզի գերեզմանի խավարի մեջ նրան ճանաչեն»:

Հրաշք չէ, որ մենք կրոնասեր ենք: Մեր Աստվածը հենց քարոզչի ետեւում է, եւ նա քարոզչի խարկանքի մեջ է, իսկ մենք, հիրավի, հավատում ենք նրան: Հրաշք չէ, որ մենք աղորասեր ենք: Մեր Աստվածը մեր կողքին է՝ մեր /առեւտրային/ սակարկությունների ու խարեւությունների մեջ: Բերկա Պենֆիլոս աղորում է, որ առեւտրականի աշըն իր հավի հիվանդությունը չտեսնի, Շոն Պորքը Մեծ Մարդուն խնդրում է սպանել իր հոի քրոջը, որի ամկողմում սատանան գայրակել էր իրեն, իամ Թիրաչն ասում է. «Տե՛ր Աստված, չոր խոտ անելու եղանակ տուր: Իմ եղայր Ենորին կուրացրու եւ թող որ նա մեռնի, եւ տես, թե ինչպես ես ես նրա դաշտերը բերի դարձնում: Կրոնում ես առաջամարտիկ եմ, եւ ես քարոզիչն նվերներ եմ ընծայում: Հարցրու նրան: Այսքանը: Ամեն»:

* Թվմ /կարճ հապավումը Թովմավի/՝ ուելսական (վալիական) բանահյուսության մեջ մի կերպար է, որը հաճախ նկարագրվում է որպես մող:

** Կապելը զյուղակ է եւ քաղաքակիր Եկեղեցական ծոխ Թունբրիջում՝ Ուելսի շրջան:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

Ու թեև մենք ճանաչում ենք Աստծուն, մենք վախենում ենք մեր վաղվա օրվա համար. մեկը գողանալու է մեր սերմերը, ձին կատկի, մեր կինը կմահանա եւ ստիպված կլինենք այդ ընթացքում վարձել մի կնոջ, իսկ մինչ ուրիշ կին կգտնենք, այն անգլուհուն, ում մենք խարում էինք շուկայում, կաս ու իր իրավունքները կպահանջի:

Մենք այն ենք, ինչ մեզ դարձել են մեր քարոզիչները եւ քաղաքական գործիչները, եւ այսպես էլ մնալու ենք: Մեր մեջ մեր պատիվն է հիվանդ: Մեր գյուղերն ու գյուղական վայրերը բնակեցված են մորաքրոջ, քեռու երեխաներով, որոնք պոռնկություն էին խաղում իրենց եղբայրների հետ, եւ ոչ ոք իր հարեւանին չի սիրում: Արտերկրում մենք արհամարհված ենք, եւ մեզ չեն վստահում: Մեր մասին ասում են. «Ուելցու կապս այնքան անարժեք է, ինչքան նրա խոսքը»: Մենք առեւտոր ենք անում աղոթելիս եւ օրհներգելիս, նաև՝ Հիսուս Քրիստոսի անունով, եւ մենք մեր կրծքի տակի շինձու սիրտն ենք ցույց տալիս: Մեր քաղաքական գործիչները, քարոզիչների ճարապիկ սաները, եւ իմաս էլ նրանց տերերը, հասարակական վայրերում ծննդաբերող կանանց պես ողբում ու հեծեծում են, մինչդեռ հոգով նրանք վավաշու, անզուր ու ազահ են:

Նրանք իրենք իրենց այդ շարիքների ստրուկը դարձրին, եւ ավանակների պես նրանց աշքերը մինչեւ ոսկեգույն ստեպոյնն են բարձրանում, որը նրանց վարձատրությունն է այդ շարամիտների կողմից: Մեզանից ոչ ոք չի կարող ասել. «Նա հոյակապ մարդ է» կամ «Նա մեծ մարդ է» կամ «Նա ազնիվ մարդ է»:

Գուցե կենդանի Աստված հաշվի կառնի գիտելիքների մեր կարիքը եւ ողորմություն կշնորհի մեզ...

ՍԵՐ ԵՎ ԱՏԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

Խնայողաբար ապրելով, քաղաքացիական ծառայողի իր նպաստի մի մասնաբաժինը կողքի դնելով եւ տնտեսելով այն ամենը, ինչ նա ստացել էր երկու մսավաճառներից, որոնց առեւտրաշահութային նորատերերը նա աշքի լույսի պես պահում էր, Աղամ Փառելը Բարնեսում կալվածք գնեց, որտեղ նա ապրում էր, եւ եւս երկու տուն՝ Թորնբոն Խարում: Թորնբոն Խարի տներից մեկը նա տվել էր իր այրիացած դատերը՝ Օլվենին, որը հագուստ կարելով էր զրադվում: Աշխատանքից ազատվելուց հետո նա իր կարիքները հոգում էր ստացած բռշակով, իսկ նրա երեկոները թերեւանում էին ավագ դատեր՝ Լիզբերի հոգածության շնորհիվ:

Կարծ ժամանակ անց նա տենրով հիվանդացավ եւ, զգալով, որ այլեւս երբեք ոտքի չի կանգնելու, իր մոտ կանչեց Օլվենին ու Լիզբերին, եւ հայտնեց իր կամքը:

«Թորնբոն Խարի կալվածքը բողնում եմ ձեզ,- ասաց նա:- Թիվ յոթը՝ Լիզին, իսկ թիվ ութը՝ Օլվենին, որտեղ նա բնակվում է: Հարեւանությամբ ապրելը համելի կլինի, իսկ Լիզը այս մեծ տարիքում հազիվ քե ամուսնանա: Բաժանեք եւ որպես գույք կիսեք, իսկ ինչ-որ մնա, տան հետ վաճառեք եւ եկամուտը կիսեք: Եթե բաժանելիս չգծովեք, կյանքում էլ երբեք դա չեք անի»: Այդ պահին Լիզբերն ու Օլվենը գրկախառնվեցին:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

«Զույրս իմ լավագույն ընկերն է»,,- պնդում էր ավագ քոյրը: «Մենք չենք մոլորդին, եթե հետեւենք մեր ծնողների օրինակին», - ասում էր կրտսեր քոյրը:

«Հանգստյան օրերին զնացքով շրջագայելու երկու կամ երեք տոմս վերցրեք եւ մի քիչ մանրախիճ ձեզ հետ տարեք՝ Բենլայում ձեր մոր գերեզմանի համար: Եվ մի էժան արհեստական ծաղկեփունց: Դրանք ավելի լավ են պահպանվում, քան բնականները: Բենլայում էր, որ ես եւ ձեր մայրը իմացանք Հիսուսի մասին»:

Օլվենն ու Լիզբերը միասին խոստացան, որ կիետեւեն իրենց հոր հորդորներին. կիսուսափեն շարակամուրյունից եւ բարյացակամ կիմեն եւ շարունակ կաղոթեն, որ իրենց հայրը հայտնվի Աստծո բազավորուրյունում, սակայն Լիզբերը կեղծավուն ժայռով ասաց. «Դուք չեք մահանալու: Այս ամառը ձեզ համար հրաշքներ է գործելու»:

«Դու միանգամայն իրավացի ես», - բացականչեց Օլվենը:

Տեսնելով, որ իր երեխաների միակ անհանգստուրյան պատճառն իր վիճակն է, Արամն իրեն օրինյալ համարեց. քաջ զիտակցելով, որ Աստծո գործերը վեր են աղոքքներից ու թժշկուրյունից, նա ասաց. «Ողջ մարմինն դողում է»:

Բոլիսարին վառվում էր, իրար վրա դիզած ածովսները ճարճատում էին, եւ մահճակալին՝ նրա վերմակի վրա, ես երեք վերմակ էր զցված, անկողնու վրա տաք ջրով լի երեք խեցե շիշ էր դրված, սակայն ծերունին դեռևս դողում էր:

«Հիմա ամեն ինչ մենակ գլուխ կրերեմ, - շարար առավոտյան ասաց Լիզբերը:- Կիրակի օրը Զենին իր երիտասարդ ընկերոց հետ քեզ մտս է զալու: Եթե նրա վիճակը ծանրանա, ձեզ իմաց կտանք»:

Օլվենը հեռացավ, իսկ կեսօրին Զենին եւ Զարլին եկան կտորեղենի խանութից, որտեղ աշխատում էին եւ, հոգոց հանելով ու հեկեկալով, նրանց հայտնեց իր հոր կամքը:

«Ջոն փոխարեն, մայրիկ, - խորհուրդ տվեց Զենին, - ես նրան նորաքույր Լիզի հետ այդքան շատ միայնակ չէի քողնի: Երբեք չես կարող ասել: Տարօրինակ բաներ կարող են կատարվել»:

«Ամեն դեպքում ես նորաքույր Լիզին կվստահեի», - հայտարարեց Օլվենը՝ շցանկանալով իր քրոջը մեղադրել անհավատարմուրյան մեջ:

«Դու ի՞նչ ես կարծում, Զարլի», - հարցրեց Զենին:

Երիտասարդը ճգեց իր բարեկազմ մարմինը, թեքեց գունատ դեմքը եւ ծոծրակը քորելով հայտարարեց, որ չի եղել որեւէ մուր խոսակցուրյուն, որից ինքը գլուխ չիանի, եւ չկա որեւէ սարք, որին նա ծանոր չէ, ապա հստակ ասաց. «Ես կեղտից կվաշենի»:

Այդ գիշեր Օլվենն իր տվորական խոսքն ուղղեց առ Աստված, եւ մինչ ծնկի կիջներ կամ աչքերը կրացեր, նա Աստծո առաջ փառաբանեց իր հոր՝ Արամի գործերը: Սակայն Զենիի ասածները նրա ականջին էին, եւ քունը առել էր նրան, եւ տարակուտելով իր սրտի հումորից, նա ինքն իրեն ասաց. «Լիզին բախս կվիճակվի ուրիշ ինչ-որ գործ անելու»: Այդ մտքերով ընկած՝ նա քնեց, եւ առավոտ կանուխ նա Զարտրեփում էր:

«Զենին ու Զարլին պնդում էին, որ դու հանգստանաս, - ասաց նա Լիզբերին:- Նա ինքն էլ կարող է ամեն ինչ անել, եւ Զարլին նրան օգնում է: Դա պետք է անի ինչ-որ մեկը, ով 23 տարեկան է»:

Մի ամբողջ շաբաթ դուստրերը սպասում էին իրենց հորը եւ ավելի քան երբեւէ

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

սրամստորեն ձեւացնում, թե նրանք երբեք այդքան ամկարող չեն եղել ազատելու նրան այս քառասից: Մի՞թե նրան իրենք չէին կողոպտել ու ճնշել. նրանք չկարողացան ազատել նրան անկենդան մարդկանց ոտքերի քամուց*: Նրանք հագուստի վրա սեւ կտոր էին կարել եւ կարելու ընթացքում մրժմրթում էին Սիլոնի թախծոս շարականները:

Երկու դեղին պնակ էր ամրացված Աղամի դագաղին, ըստ նրա կամքի. ափսեներից մեկը փորագրված էր վայիշենով, իսկ մյուսը՝ անզերենով, որի խորհուրդը հետեւյալն էր. այն հրեշտակը, որը կրաքարացնի ափսեն՝ լինի անզիացի թե ուեսցի, անմիջապես կիմանա, որ հանգույցյալն այն մարդկանցից է, ով ընտրված է առաջնային տեղերից մեկը զբաղեցնելու Մեծ առանձնատանը:

Չույրերը առանձնատանից դուրս հանեցին իրենց նախընտրած իրերը, Լիզբերը Օլվենից ավելի շատ ընտրեց, քանի որ նրա սունը դատարկ էր, եւ ընտրելիս մեկը մյուսին զիջում էր՝ չքաքցնելով գծուծ մտադրությունները:

Իր ունեցած-չունեցածով եւ կարի մերենայով՝ Լիզբերը մտավ թիվ յոթը, որը տեղակայված էր Պարկ Վիլլասում, եւ երկարուղուց առանձնանում էր փայտե ցանկապատով. տարիներ շարունակ քոյրերն ապրում էին իրենց ընդհանուր աշխատանքի հազվագյուտ պլոտութերով, եւ երբեք, քացի Սուրբ շաբաթ օրից, դեն չէին նետում իրենց մատնոցը կամ նեղ փայլուն մկրատը, որ կախված էր նրանց գոտկատեղից: Հարեւանուրյամբ ապրող աղքատ միջին խավի մարդկանցից ոնանք նրանց մոտ կտորներ էին բերում, իսկ ավելի ունետք մարդիկ, որոնք ապրում էին Վերին Ռիչմոնդ Փողոցի պողոտաներում, քաճկոնակներով ու շրջազգեստներով ու անցնում էին զառիքափ երկաթուրու կամքով, որ վերածեւն:

- Մենք պետք է շտապ վաճառենք առանձնատունը, - ցուցադրական կերպով ասաց Օլվենը:

- Ես դա քողնում եմ քեզ,- պատասխանեց Լիզբերը:
- Իսկ ես դա քեզ եմ քողնում: Դա նույնքան քոնն է, ոքքան՝ իմը:
- Ենթադրում եմ՝ պետք է Զարլիի հետ խորհրդակցե՞նք:
- Նա տղամարդ է, եւ հնարավոր ամեն ինչ կանի:
- Այո, Զարլին շատ խելացի է:

Զարլին Օլվենի ականջին ընկավ ու շշնչաց. «Դուք հոգնել եք: Անամոքություն է, որ ամենալավ բաները նա է վերցրել»:

- Նա դրանցից բացի ոչինչ չունի: Եվ դրանք ետ կրերենք: Այդ ամենը Զենիինը կի-նի:

- Ինչպես կարող եք երաշխավորել: Հարց են տալիս՝ ի՞նչ երաշխիք ունեք:

Օլվենը լուս էր: Նա ցանկություն չուներ նսեմացնել քրոջը, կամ՝ ընդհարվեր Զարլիի հետ:

- Դե,- ասաց Զարլին,- ես պետք է լիակատար վերահսկողություն իրականացնելու

*«Անկենդան մարդկանց ոտքերի քամի» սնոտիապաշտությունը վերագրվում է քամուն, որը գալիս է այն ուղղությամբ, դեպի ուր ուղղված են մահացածի ոտքերը: Ուելսում մարդկանց ավանդաբար թաղում էին՝ ոտքերը դեպի Արեւելք:

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

ազատություն ունենամ: Եթե կամենում եք, մի գործակալի տվեք: Նրանք աշխույժ սրի-կաներ են:

Առանձնատաճ գինը գերազահատլով՝ նա շարունակեց. «Գավազաններով նրանք տխմար չեն,- հայիոյախառն հավելեց նա:- Այն արժե իինք հարյուր: Երեք հարյուր հիսունով կգնվի վիճակահանությամբ»:

Սի մարդ նրան ասաց. «Ես առաջարկում եմ՝ երկու հարյուր քանան», իսկ Զարլին պատասխանեց՝ «Չի լինի»:

Տասներկու ամիս նա զբաղված էր տան վաճառքով, եւ այդ ընթացքում ոռոմքերի, կրակի ու ջրի հասցրած վնասների պատճառով տան համար նրա ստացած գումարն ընդամենը հարյուր հիսուն ֆունտ էր:

Լիզբերքը ստացավ իր բաժինը, Օլվենը՝ իրենը, եւ բոլորը գոփ էին Զարլից: Լիզբերքը հավաստիացրեց նրան. «Դուք դրա համար երբեք չեք զոշա», եւ ահա թե ինչպես Զարլին ինքն իրեն ծափահարեց. «Ուրիշ ոչ ոք այդքան չէր կարող ստանալ»:

- Տունն ու կանխիկ գումարը Զենիի համար լավ ձվարույն կլինեն,- հայտարարեց Օլվենը:

- Իսկ թիվ յոթն ու իմ մասնաբաժինը այն ավելին կրաքա՞նեն,- հավելեց Լիզբերքը:

- Ըստ մեծ սփոփանք է, որ նա այլևս իր զվարակենում տանիք ունենալու կարիք չի ունենա,- ասաց Օլվենը:

Հիշելով իրենց հորը տված խոստումը՝ քույրերը լուր հեռացան եւ լրություն պահպանեցին իրենց շատախոս հարեւանեների ներկայությամբ: Կիրակի օրերին, պսպորուն զարդարանքներով սեւ զգեստներ հազած, նրանք Ժողովական մատուռում երկրպագություն էին անում, եւ երբ նրանք իրենց եկեղեցական նստարանների մոտ ոտքի էին կանգնում, տեսնում էիր, որ Օլվենը կարծես այն բարձրաբերձ ծափի բույնը լիներ, որի ուսերը կտրած ճյուղերի կոճղերն են, իսկ Լիզբերքի մարմինը կարծես տապարիկ լիներ: Ժամանակին նրանք Աքերպորտ էին գնում իրենց մոր գերեզմանին մոմե ծաղիկներ դնում եւ հաստ շերտով մանրախճապատում: Նրանք պատի մեջ անցը բացեցին, որ բաժանում էր իրենց փոքրիկ այգիները, եւ նրանց ոտքերը, որ այնքան հաճախ էին մեկը մյուսին այցելում, տրորելով արահետ առաջացրին՝ հետնամուտքից դեպի հետնադրու:

Եւ ոչ էլ ուրախությամբ էր շաղախված այն սերը, որ նրանցից յուրաքանչյուրը տածում էր Զենիի հանդեպ, որի համար զոհաբերություններ էին արվում եւ հարստություն կուտակում:

Սակայն Զենին դժգոհ էր՝ տրտնջալով այն ամենի համար, որ չուներ. ողբում էր իր խղճուկ կարողությունը, սգում՝ իր չամուսնացած լինելը:

Սի օր նա ասաց. «Ես եւ Բերտը պատրաստվում ենք ամուսնանալ Սուլք Ծննդյան օրերին»:

- Ավելի լավ չէ՝ մի քիչ էլ սպասել,- ասաց Օլվենը,- դուք դեռ երիտասարդ եք:

- Մենք այդ մասին խոսել ենք: Զարլիի տարիքն անցնում է: Նա երեսունուր տարեկան է, կամ հունվարին է երեսունուր բույրելու: Մենք կշարունակենք աշխատեցնել խանութը եւ հանգստյան օրերին կգանք այստեղ:

Հանկարծ մայն արտասվեց:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

- Պետք չէ տագնապել,- հանգստացնում էր Լիզբերը քրոջը:- Նա հուսարի եւ հարգված մարդ է: Պետք է նկատել, որ ճաշակով ընտրություն է կատարել: Ես կզբաղվեմ նրա հագուստների պատրաստմամբ, իսկ դու մյուս պատրաստությունները տես:

Նա քայլում էր քամու եւ անձրենի միջով եւ կարում էր զիշեր ու ցերեկ՝ ուշադրություն չփարձնելով վերջույրներում տարածվող թմրությանը. իսկ արկդի հատակին նա դրել էր վեց սափոր, որ ժառանգել էր ուելսունիոց, ով Ադամի տատն էր, իսկ սափորների վրա նա դասավորել էր իր պատրաստած հագուստները, եւ այդ ամենի վրա դրել քրքի մի կտոր, որի վրա գրել էր. «Իմ սիրելի քրոջ աղջկան՝ մորաքրոյր Լիզբերից»:

Զենին զննեց իր մորաքրոջ ձեռքի աշխատանքը եւ սաստիկ զայրացավ:

- Ես դրանք չեմ հագնի,- բռավեց նա:- Նա այդ ամենն անելուց առաջ պետք էր ինձ հետ խոսեր: Ի վերջո, սա իմ հարսանիքն է, ոչ քե՝ իր: Ֆու՛: Ես կարող եմ շուկայից վեց պենսով ավելի լավ սափորներ գնել:

- Մորաքրոյր Լիզը դրանք կփոխի,- արձագանքեց Օլվենը:

- Ես համաձայն եմ նրա հետ,- ասաց Զարին: - Մորաքրոյր Լիզը պետք է ավելի հոգատար լինի՝ տեսնելով, թե ինչ եմ արել իր համար: Բայց եթե ինձ մնար, նա ընդհանրապես ոչ մի գորշ չպետք է ունենա:

Զարին ու Զենին իրենց զայրույրը միախառնեցին եւ Լիզբերի մասին ինչքան կարող էին կոպիտ խոսքեր ասացին. «Ես ինձ համար միեւնույն է, թե նա դռան ետելից կլսի», - ասում էր Զարին, «Ես նրան կարող եք հայտնել, որ ես եմ խոսում», - ասում էր Զենին:

Չարաք եւ կիրակի օրերին Զենին իր մոր հետ կոպիտ ու անքաղաքավարի խոսեց, իսկ երկուշարքի օրը, երբ նա պատրաստվում էր մեկնել, Օլվենը հանդարտվեց եւ նրան քանի ֆունտ տվեց, ինչի համար հարսանիքի օրը Լիզբերն ապշել էր:

«Ինչո՞ւ չես հագնում իմ նվերները», - հարցրեց նա:

«Դե բավական է, - ճշաց Զենին: - Ընոռանաս սառը ջուր նետել, լա՞վ: Դու դու չես լինի, եթե դա էլ չանես: Ինձ դա պետք չէ: Հասկանո՞՞ն ես: Եվ եթե քեզ էլ դուր չի զալիս, դեն նետիր»:

Օլվենը հանգստացրեց քրոջը՝ շշնչալով. «Նա հուզված է: Ուշադրություն մի դարձրու:

Սուրբ Ծննդից հետո երկրորդ օրը՝ լուսաբացին, Զենին ու Բերտը հայտնվեցին, եւ Զենին թաքցնում էր իր հարսանելկան մատանին. նրանք երկուսն էլ իրենց գործին անցան, եւ երբ կեսօրին Օլվենը մտավ թիվ յոթը, տեսավ, որ Լիզբերը կարվածահար ընկած է հատակին: Լիզբերն այլեւս երբեք իրեն լավ չէր զգում, եւ երբ նա հասկացավ, թե ինչ էր արել Օլվենն իր հետ, նա արցուների մեջ հավեց:

«Ես պիտի գնացած լինեի, բայց քեզ համար, - պարզաբանեց նա: - Գումարը Զենինին է, ներքնակի տակ՝ անփոփոխ, եւ տունը նույնպես Զենիինն է»:

«Նրա բախտը բերել է, - հավելեց Օլվենը: - Նա այլեւս կարիք չի ունենա շաբաթական տասը շիլլինգ վաստակել: Դու բարի ես, իրոք»:

«Իմ պատճառով նրանց մի ամսեսիր, - հորդորեց Լիզբերը: - Ես շատ ուրախ կլինեմ, եթե ժամանակ առ ժամանակ քեզ տեսնեմ»:

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

«Դու իմ քույրը չե՞ս,- լացակումնե Օլվենը:- Քեզ համար անկողին եմ պատրաստել մեր առջենի հյուրասենյակում: Դու միայնակ չես լինի»:

Չմեն, զարուն ու ամառ անցան, եւ Զենիի ու Զարլիի ցատումը Լիզբերի հանդեպ վերածվում էին սոսկալի գոռզողոցների:

«Սո՞ւ՝ սա թեզ կլսի,- մշտապես աղերսում էր Օլվենը:- Դա երկար չի տեսի: Բժիշկն ասում է, որ նա ցանկացած պահի կարող է մեռնել»: «Թե՞՞ մինչեւ խոր ծերություն կարող է ապրել», - կասկածում էր Զարլին:

«Զենին տուն եւ փող կունենա,- աղերսում էր Օլվենը:- Եվ փողին ձեռք տված չէ: Նոյնին է, ինչ դու ես նրան տվել: Նա ինձ ցոյց է տվել՝ ներքնակի տակ: Ամենքը չէ, որ երկու տուն ունեն»:

«Մինչեւ դրա ժամանակը գա՝ դուք այն կրկին ու կրկին գնած կլինեք,- ասաց Զարլին: - Ինձ ու Զենիին խնայողություններ անելու մեծ հնարավորություններ չի՝ տալիս, իը՞»:

«Ես նա չի կարող ուտել սա եւ չի կարող ուտել դա,- գոռաց Զենին: - Նա չի կարող, նա մտադիր է»:

Օլվենին ամեն շաբաթ անհանգստացնում էին նոր վեճերով, եւ նա զղաց, որ ասել էր՝ «Քեզ համար մեր առջենի հյուրասենյակում մահճակալ եմ պատրաստել», եւ, քանի որ վեճերն ընտանեկան էին դառնում, նա անցավ իր դստեր ու նրա ամուսնու կողմը:

Այսպիսով՝ քույրերի սերը դարձավ հարկադրված ու լարված, նրանցից յուրաքանչյուրը խոսում եւ պատասխանում էր քունոտ թերանով. նրանց սերն այլևս ամբողջական չէր, եւ ինչքան էլ ձեւացնեին, այլևս ոչ մի բան նրանց չէր միավորում:

-Այժմ ես իմ կամքը պիտի ասեմ, - խոժողված ասաց Լիզբերը:

-Երեսի Զարլին պետք է քեզ շնորհ անի,- պատասխանեց Օլվենը:

-Զարլի, դու ստիպում ես ինձ ծիծաղել: Ինչո՞ւ նա չի կարող կին պահել: Ինձ քվում էր՝ դու ամեն ինչ վճռել ես,- կմկնաց Օլվենը:

- Այդպե՞ս է: Ինչեւէ, ես դա սեն ու սպիտակի վրա կունենամ: Քահանան դա կանի:

Քահանայի հեռանալուց հետո Լիզբերն ասաց. «Ես չէի կարող նրան շատ լավ վերաբերվել: Նրան անհանգստացնում է նոր աղորարանի գումարը: Ինչո՞ւ ինձ նոր աղորարանի մասին ոչինչ չիր ասում: Ես դա ամսագրում տեսա»:

Օլվենը մտքերի մեջ ընկավ, եւ մտքի խորքից սա եկավ. «Ափսոս է հիմա դա փշացնել: Հանուն Զենիի»:

Նա Լիզբերի համար գնեց փափուկ բարձեր եւ մաքուր անկողմային պարագաներ ու նրա առջեւ դրեց համեղ ուտեստներ: Լիզբերը սովորության համաձայն՝ պատառաքարը փորձում էր Օլվենի պատրաստած բլորը ուտեստներն ու ասում. «Սա շատ է այրված» կամ «Դու սրա համար շատ չես տվել», կամ «Իհարկե, քեզ երբեք եփել չեն սովորեցրել»:

Երեք տարի Օլվենը հանդուրժեց քրոջ ծաղրանքները եւ դստեր ու փեսայի պոռքկումները, իսկ հետո Զենին ասաց. «Ես երեխայի եմ սպասում»: Արդյո՞ք նա ուրախ էր, թե՞ մտահոգ՝ լսելով դա. ինչքան մեծ էր նրա ուրախությունն ու ինչքան ծանր նրա ան-

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

հանգստությունը, քանի որ Զենիի տարածքը ավելի էր նեղանում:

Նա դադարեցրեց Լիզբեթին օգնության ձեռք մեկնել, որից ետ էր վերցրել քարձերը եւ ում այլեւս համեղ ուտեատներ չեր հասցնում: Օլվենը նրան օգնության չեր հասնում, ինչքան էլ կատաղի էին պատը ծեծում եւ սաստիկ աղաղակում: Ոչ մի պահակ այդքան ուշադիր չեր եղել, ինչքան Օլվենը՝ Զենիի հանդեպ: Ալթեան Զենին մահացավ, եւ երբ Օլվենը հայացը զցեց նրա վարսերին, որ խամրել էին զիսավերեւի դեղին նարզիզների երանգներից, եւ դեմքին, որի մաշկի կրեմն այժմ նման էր կավի, նա անհագուրդ ատելությամբ ափսոսաց, որ երբեւ սիրել է Լիզբեթին:

«Իմ սիրելի երեխան արքայադասեր նման երկինք կրարձրանա», - ասաց նա եւ նստեց իր աշխատանքանի մոտ, որ նուրք բատիստից հազուս ձեւի եւ ժանյակներ պատրաստի իր մահացած դստեր համար:

Սերենաների աղմուկից անհանգստացած՝ Լիզբեթը ծղրտաց. «Դուք քողնում եք, որ ես սովամահ լինեմ, բայց քոյլ չեք տալիս, որ քննեմ: Ինչո՞ւ ինձ ոչ ոք չի օգնում: Ես տեսնում եմ: Ի՞նչ եմ ես արել»:

Օլվենը շարժվեց դեպի սենյակի դռան կողմը՝ մարմինն իր կմախքը լցնելով, մկրատը կողքից կախ:

«Քույր իմ, դու սիսալ ես, որ ինձ սովամահ ես անում, - ասաց Լիզբեթը: - Սովամահ ես անում: Դու զիտես, ես քայլել չեմ կարող: Դու չախոք է ինձ մեղադրես, եթե ես փոխել եմ փողի վերաբերյալ իմ մտադրությունը: Դա քո կողմից սիսալ է»: Օլվենը չպատասխանեց:

«Սիրելի՝ - բացականեց Լիզբեթը, - հավաճական է մեր հայրը Երկնքում տեսնում ե, թե ինչպես ես ինձ հետ վարվում: Հիրավի, աղորարանն իմ բաժինը պիտի ունենա: Ես կարող էի խոզանցում խոզ լինել: Կարող էի տեսնել: Հավաճական է, որ մեր հայրը Երկնքի պատուհանից տեսնում է քո դաժանությունն իմ հանդեպ»:

Օլվենն արտաքերեց. «Կինը հաղթահարում է ամեն ինչ, եթե նա մեծ սիրով է շրջապատված: Խակ ուրիշ ինչպե՞ս է դա լինում: Դուք երկուսդ սպանեցիք նրան: Դուք դա արեցիք: Ես ձեզ զգուշացնում էի՝ ամեն ինչ քողնել եւ հոգ տանել նրան: Բայց դուք անստեցիք նրան: Ահա թե ինչ է ասելու Չարլին. «Օ -hn- hn: Չլաված բան է, որ կինը մահանա ծննդաբերությունից առաջ: Արժեն, որ ես ձեզ հետաքննեմ.....»: «Ամոք է ինձ նման բանում մեղադրել, - ասաց Լիզբեթը այնպիսի ձայնով, որն ավելի բարձր էր, քան Օլվենի տեւական մրբմբրոցը: - Դու կյանքը չե՞ս հարգում: Հայրիկը մահացել է: Եւ դու Զենիի համար չափից ավել շատ բան ես արել: Դու նրան փշացրեցիր....»:

Հանկարծ Օլվենը կանգ առավ եւ, մեծ քայլերով մոտենալով մահճակալին, մկրատը Լիզբեթի կուրծքը մխրճեց...

Թարգմանությունն անգլերենից՝
Լիլիթ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ

**Մարիա ԳԱՆԱԴՈ
/Մալքա/**

ԵՐԻՉՎԱԾՔ

իհարկե սարսափելի է
այն մտածելակերպը, որ չի կարող օգնել
եւ շրջանցում է ամեն հանդիպածի,-
արդյոք չի՝ կարող:
Ուրեմն դու նստած ես քո իսկ
հյուրասենյակում եւ նայում ես ընկած մի տուփի
կամ լսում, կարդում ես լրատվամիջոցների
հաղորդած նյութերը, որ գուժում են՝ ծնունդու
ինքդ ես հորինել, այնպես որ՝ հայտնվելի
կարող է խափանել քո թոփքը դրսից, թեև
քո գոյությունը փաստող թվերից զատ ուրիշ ոչինչ չկա,
որ կապացուցեր քո իսկությունը -
անկախ նրանից, թե որտեղ ու երբ
կամ ինչպես ես դու շփոթահար ու սևոռուն հայացքով
նայում այն պատին, որից կախված էիր:
(Հայրեգերը*, ով առաջադրել է «նետման»
փիլիսոփայությունը, եթե ունենար սմարթֆոն, ապա

* Գերմանացի փիլիսոփա Հայդեգերը հավասում էր, որ մարդն աշխարհ է «մետված» պատահականորեն, և առաջադրել է Նետման գաղափարը, ըստ այնմ՝ մեր խորհրդավոր քննությունը կամայականորեն է այսուղի հայտնվել, եւ այն անցյալը կապում է ներկայի հետ:

ԳԵՂԱՐՔ ԱԾՈՒ 2019

Կնկարեր իր նացիստական դեմքը
նրանք քեզ կասեն՝ դու գտնվում ես հենց
քո իսկ ընտրած կալվում: Իսկ դու՞։
Դու գիտես՝ ոչինչ չես կեղծել,
(դու չես հանդուրժում սին սելֆիները)
իսկ ինչպե՞ս կարող է նմանությունդ
ստեղծել այսպիսի խառնակություն
քո իսկ մաշկի տակ: Դու միշտ շփոթվում ես
այն մատներից, որոնք ցույց են տալիս, վաճում
կերպարն այն, ում դու պարզապես չես ճանաչում,
քանզի երկատված է նա, ուստի ծագում են
նոր խնդիրներ՝ դու չես կարող կապել կամ
լիովին կապվել, գիտես, եւ արտահոսելով
այդ էկրանի միջից, դու մտադիր ես
սահմանն անցնել
մի օր

ԽՈՀԵՐ

Եթե առավոտյան դու դրանք կախես քո պատուհանից
երբ օդը լեցուն է կսկծալի աղով, կարող ես լսել՝ ինչպես են նրանք
հանց շրխկաններ աղմկում

նրանք կուղեկցեն քեզ մինչ դու կպատրաստես
մի գավաք թեյդ, կնատես, կում-կում կիսմես ու ապա
կդիտես նրանց պարը զեփյուտի տակ,

որը փշում է քո պատուհանի ապակուն գծված նկարի կողմը,
Մազրիտի սպիտակ նավակի նման
երկար սպասելով

մինչ կդատարկես թեյի գավաքը, քո ծով խոհերով
ծանրաբեռնված նավակը կրկին ծով է դուրս գալու,
որ մոլորվի այնտեղ

ԲՆՈՐՈՇ ԳԾԵՐ

մեր ժամանակը զրեթե անցել է և միշտ նկատել ենք՝ ինչպես է այս տաքարյուն ընթացողը թավ հոնքերի տակ հորինել աչքեր՝ այն էլ վառություն,

իսկ հիմա անցնենք արխտոկրատին –
նրա ազնվական քիթը հպարտորեն վեր է ցցված փառքից
կամ այս աղջկա վառ ու շարաձճի շուրբերից հնչող
դյուքիչ պատմությունը ունկնդրենք դարձյալ

այո, պարոն, իհարկե ձեռքերը նույնպես ունակ են պատմել՝
զգուշորեն հենվելով արողի թիկնակին
կամ ծնկներին կամ մատներով փեշերից բռնելով, որոնք երեւութապես
կնտնեն վեճի մեջ մեկը մյուսի հետ կամ կերերան տեղում,
կթրթռան հանց բռչնակներ՝ պատրաստ բռչելու առաջին իսկ պահին

այստեղ, Դուք ճիշտ եք, խաղաղ մթնոլորտը ծրարում է
ամբողջը, փոխանցում ծերունու իմաստախոսությունները,
հանգիստ կեցվածքն ու ուրվագիծը նրա, անխոռվ ձեռքերը, պայծառ
արժանապատիվ հայացքը, որը հավանաբար արտացոլում է անձնուրաց
կյանքը՝ սպասելով վերջին իր հանգրվանին

բայց, այստեղ կա մի բայց, վախենամ՝ Դուք կրկին ճիշտ եք, պարոն,
ժամանակը լրվել է, և նույնիսկ դիմանկարների պատկերասրահները
ժամանակի հետ պետք է փակվեն

ՊԱՐԶ ՈՒՐՎԱԳԻԾ

Եթե ուզում ես ստեղծել մի պատկեր, ահա մի աղջկա
ուրվանկարը, ով անխոս կանգնած է երկարգծի վրա՝ հայացքը նետած
ծովախորշին,
ոտքի մատները կծկած. աղի գոլորշին պատել է աղջկա մաշկը, փոշին
փարվել է նրա ոտքերին, թաց մազերը՝ վզին. ամեն ինչ
այնքան խառն ու կպչուն է, որ այդպես չի լինում նույնիսկ լողից հետոն,
ինչևից ինչևից
«վաղը» միշտ կա – նրա արևը կրկին կփայլատակի, նրա ծովը գով կլինի
ինչպես միշտ, նրա մարմինը կմնա ճկուն, ճաշին

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾՈՒ 2019

ձուկ եւ նրան սպասող գիրքը կլինի, երբ լուսնալույսը չբավարարի,
նավթի լամպերը պատրաստ կլինեն, բերանի համը,
կիթառի հպումը, նվազի տիրույթը մշտապես կլինեն –
նրա կյանքն ամառ է՝ լի բազմատեսակ գունեղ ընծաներով,
նա կլլանվի ինչպես ջրում, ուրեմն, վստահ եղիր որ
նրան նկարես առկայծող դեմքով, քանզի նրա աչքերը
ստեղծված են ոսկուց

մի հետաձգիր այս ժիր պատկերը, երկար մի սպասիր,
նա պետք է գնա այնտեղ կոշիկով, որտեղ կյանքն է գնում ոտարորիկ

ԴԵՍՋ

(Ա.-ին)

ցոլցլուն երկինքը հալչում է նրա
հոնքերի տակ խորհող եւ զգուշավոր աչքերի մեջ –
ահա նրա բնույթի յուրահատկությունը. նա ասում է

բերանի մի ծայրով, որ հեզնաժամկիտ ամուսնանում է
բարուքյան հետ, խնդրելով՝
«կարդա ինձ», «մի կարդա ինձ»

նրա դեմքն եմ ես ահա փայփայում
իմ ժպիտներում

ԶԻՆՎՈՐԻ ԿԻՆԸ

(Վաննիին)

Նա վերադառնում է ոտարորիկ ու տանջված
նրա ոտնամատների եղունգները նման են թշվառ դեմքի, նրա ճաքճած
կրունկները նման են գարշահոտ խրամատների:
Ես չի հավատում, որ կորած գարունը վերստին կզա եւ
ես կրկին կշնչեմ նրա քարմ օդը:
Մեր մարմինների միջև հիմա ավազապարկեր են:
Երբ ես համրույրներով օծում եմ նրա սեւ կոշտուկները,
նա հառաչում է, մինչդեռ նա հաճույք էր ստանում նախկինում.

ԳԵՂԱՐՄ ԱՅՆԻ 2019

նա դժվարությամբ մտավ իմ աչքերի, ապա զինավառ՝
իմ մարմնի մեջ: Սի վերջին հառաչ: Ծխախոտի ծուխ:

Ես փորձում եմ նրան շոյել իմ բարակ ու բուրավետ մատներով,
որոնք բուրում են այն ծաղիկների պես, որ նա քաղել էր
ինձ համար մեկնելուց առաջ – այդ ժամանակից ի վեր
ոչինչ չի աճում: Մինչև հիմա ես ընտելացել եմ
նրա բացակայությանը և ճանկուելով անցել դրա միջով՝
իմ իմացած միակ կյանքի:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ ՓՈԶՔԻԿ ԾԻԾԵՌՆԱԿ

(Երջանիկ արքայազնն՝ Օսկար Ուայլը)

մի օր Երջանիկ արքայազնն իջավ
եւ քաղաքում գտավ իր միակ ուղին,

բայց անզորացավ գտնել ինձ այնտեղ,
ուր ես դառնացած պառկած էի երկար

ուստի, իմ խնդրանքով թռավ-եկավ նրա ծիծեռնակը՝
իմ սիրտը հանելու
եւ ինձ շնորհելու երանելի հանգիստ

ՓԱՅՏԻԿ

մեկեն դուռը շրխկոցով փակվեց պոռթկուն քամուց
աղքարկդները իրար զարնվելով թափվեցին փողոցում
եւ դրրդյունով ոռնում են զլխիդ մեջ
դու երազում ես ելնել կրկին
գտնել կորսված փայտիկն ու
նվագավարել քո աղմկոտ աշխարհը
մինչև ծառերի ուշիմ տերևները
ոյինադրելով հախուն քամուն
կվերցնեն փայտիկը քո ձեռքից

Թարգմանություններն անզերեն տարբերակից՝
Քրիստին ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ

Ի՞նսիֆ Բրոդսկին ազգությամբ հրեա, 20-րդ դարի ռուս բանաստեղծ, էստիստ, դրամատուրգ, թարգմանիչ է: 1987 թվականին արժանացել է գրականության Նորեյան մրցանակի: Քչերին է հայտնի, որ 1972 թ. ապրիլին Բրոդսկին եղել է Երևանում: Նա Հայաստան գործուղման էր եկել: Ասորել է Նորդում գտնվող տուրքազայում: Այցելել է Գառնի ու Գեղարդ: Նյուրընկալվել է նաև ֆիզիկոս Արտեմ Ալիխանյանի ամառանոցում /«Գեղարտ»-ը դեռ կանդրադառնա Բրոդսկու երեւանյան այցելությանը. խմբ./:

Բանաստեղծի յուրահասոուկ մոտեցումը կյանքի տարբեր իրավիճակներին օգնում է աշխարհն այլ անկյունից դիտարկել. կարդացեք՝ կիամոզվեք:

Կյանքը բազմաթիվ կանոններով, բայց առանց մրցավարի խաղ է: Մենք ավելի շատ դիտարկելով ենք այն սովորում խաղալ, քան ինչ-որ գրքեր, այդ թվում նաև Սուլը Գիրքը քրքրելով:

Ես չունեմ ոչ փիլիսոփայություն, ոչ սկզբունքներ, ոչ համոզմունքներ. Ես միայն նյարդեր ունեմ:

Այն, ինչ անում են ձեր թշնամիները, իր նշանակությունը կամ կարևորությունը ձեռք է բերում նրանից, թե ինչպես եք դրան արձագանքում: Դրա համար անցեք նրանց միջով կամ կողքով, ասես նրանք դեղին լուս են, այլ ոչ թե կարմիր:

Ես չեմ կարող ասել, որ չեմ կարող ապրել առանց քեզ, որովհետև ապրում եմ:

Կյանքն այնպիսին է, ինչպիսին այն կա՝ ոչ թե պայքար լավի ու վատի միջև, այլ վատի և սարսափելիի: Եվ ներկա-

Ի՞նսիֆ ԲՐՈԴՍԿԻ
/ՈՒՍՏԱՍՏԱՆ, ԱՄՆ/

ՄՏՔԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՆԴԵՊ ՀԱՅԱՑՔ ԵՆ ՓՈԽՈՒՄ

Գեղաշու Աշուն 2019

յունս մարդկային ընտրությունը կատարվում է ոչ թե բարու և չարի, այլ ավելի շուտ չարի ու սարսափելիի միջև։ Մարդկության խնդիրն այսօր դրդում է նրան, որպեսզի բարի մնան չարիքի թագավորությունում, և ոչ թե դառնան հենց դրա՝ չարի կրողը։

Դիմար մի եղիր, եղիր այն, ինչ ուրիշները չեն եղել։

Զանացեք բարի գտնվել ձեր ծնողների նկատմամբ։ Եթե ձեզ անհրաժեշտ է ընդվզել, ապա ընդվզեք նրանց դեմ, ովքեր այնքան էլ հեշտությամբ չեն խոցվում։ Ծնողները չափազանց մոտ թիրախներ են։ Տարածությունն այնպիսին է, որ դուք չեք կարող վիհանել։

Եթե դու ընտրել ես մի բան, որը գրավում է ուրիշներին, ապա դա խոսում է ճաշակի որոշակի վուլգարության մասին։

Աշխարհն, ըստ երևույթին, այլև հնարավոր չէ փրկել, իսկ ահա մարդուն՝ հնարավոր է։

Անկախություն կորցնելն ավելի վատ բան է, քան անմեղությունը կորցնելը։

Որքան էլ համեստ լինի քո գրադերած տեղը, եթե այն գննե մի փոքր պատշաճ է, ապա վստահ եղիր, որ մի գեղեցիկ օր կզա ինչ-որ մեկը և դա կպահանջի իր համար կամ, ավելի վատ՝ կառաջարկի կիսել։

Գեղեցկությունը միսիթարում է, քանզի այն անվտանգ է։

Յուրաքանչյուր գերեզման հենց աշխարհի վերջ է։

Որքան էլ զգվելի լինի ձեր վիճակը, շանացեք դրա համար չմեղադրել արտաքին ուժերին՝ պատմությանը, պետությանը, ղեկավարությանը, ցողին, ծնողներին, լուսնի փուլերին, մանկությանը, գիշերանոթի վրա անժամանակ վայրէջքին և այլն։ Այն պահին, երբ դուք մեղքը բարդում եք ինչ-որ մեկի վրա, դուք ոչնչացնում եք ինչ-որ բան փոխելու ձեր սեփական վճռականությունը։

Ցանկացած ստեղծագործություն ըստ էության աղոթք է։

Տիսուր իրողությունը կայանում է նրանում, որ բառերը պարտվում են իրականությանը։

Մեր գիտակցության իրական պատմությունը սկսվում է առաջին ստից։ Ինձ ես հիշում եմ։

Կան ավելի ծանր հանցանքներ, բան գրքեր վառելը, և դրանցից մեկը գրքեր չկարողանալ է։

Էսթետիկան է եթիկայի մայրը։

Կան միայն երկու իրավամբ հետաքրքիր թեմաներ՝ լուրջ քննարկումների արժանի բամբասանքներն ու մետաֆիզիկան։

Մենք գնում ենք, իսկ գեղեցկությունը մնում է, որովհետև մենք դեպի ապագան ենք շարժվում, իսկ գեղեցկությունը հավերժ ներկան է։

Մերը լուսի արագությամբ է գալիս, բաժանումը՝ ծայնի։

Peoplemedia.am

Literary translations

Hovhannes GRIGORYAN

Happiness ...is as the bait in the snare,
as a star in the sky - in front of your eyes but unreachable...
And however that's enough to despair.
It's your hobby, your favorite theme,
which like a wet soap is slipping off
out of your fingers, isn't it?
You avoid simple situations –
you move off the rain,
the hopelessness's walls of the night,
the senility pursuing you from all the mirrors,
and the loneliness, which you haven't understood –
is it pursuing you or are you pursuing it?...
But you are rapidly climbing up the sky
stretching out your hand to the star... and when you reach it
your soul will whimper from happiness
being caught in the snare hopelessly...

NOW

Lord Almighty,
now, when I have spent so many years
on your created planet
I have seen forests, mountains, rivers and oceans,
birds in the sky and fish in the waters,
I've amazed at the work of ants,
at the flowers' diversity
and the leaves being at the peak of perfection,
I've enjoyed the delightful celebration of dawn
and the scene of how festive
the veil of darkness was drawing down,
I have seen
the glorious diversity of rains
and the mastery of how
winter changes into spring...
And now, my Lord, when it's time to tolerate the idea
to dispart from all this, just not getting into worries
because of ominous thoughts, I'd like to ask You –
what kind of power and skill were used
to create all this
just in a week,
that we, the creatures of yours,
have destroyed and ruined it
thousands of years
but the end isn't visible yet...

Find some way for me not to leave
this small land. Find something wrong
in my passport and turn back from the border.
Make some wise reasons in order me
not to leave this town.

ԳԵՂԱՐՄ ԱԾԻՆ 2019

Let the heavy snow fall and close
all motor highways, let all plane flights
stop and all trains halt
for an indefinite time...

Is it difficult to put barriers so that
I shan't be able to leave this small street?
Declare about an epidemic of swine or goat flu,
warn that I can endanger the lives of yours and others
if I take even a step from this small street
the trees and the shrubs,
the pavement stones and even the homeless dogs
of which I've got accustomed.

Can't a law be enacted that if only a man
namely me, and only me
shouldn't go out of his small house,
let's say, having a reason
to set free the traffic from the congestion?

Let a policeman just guard my door
putting wads in his ears,
so that he wouldn't be able to hear my entreaty
to open the door...

It's been several days now
I can't find any reason
for waking up.

There is only an island left,
where dear people live.
There is only a bright sun left,
which never sets.
There are several trees with sweet fruit left.
There is only a nice dream left
where you live on that island
under the bright sun

which never sets,
with dear people, among the trees
on the branches of which hangs sweet fruit...
It's just the dream for which it's worthy
to sleep and never wake up
in this venomous and bitter ocean.

You know you will be born again
in this cold city,
you will spend sleepless nights
under this shaky tent, and your mother
will sit by your crib day and night
in order to drive infesting rats with a piece of coarse stick...
And your father covered with dust will return home
with a bottle of milk for which he's stood in a queue
for hours... You know that you will be born
again in this drab city
because its tortured body will be crucified
before your fading eyes and its
pain will sparkle in your inflamed thoughts
at parting and farewell...

Translated from Armenian by
Christina KOCHARIAN

ԳԵՂԱՐՔ ԱՇՈՒ 2019

ԽԾԱՆԿԱՐ

Երվանդ Օսյանի 150-ամյակին նվիրված ցուցահանդես
Հայաստանի ազգային գրադարանում

«Երվանդ Օսյանը ծնվել է 1869 թվականի սեպտեմբերի 19-ին, կեսօրից հետո: 150 տարի անց, հետաքրքիր գուգաղիպությամբ, հենց նույն ժամին է Հայաստանի ազգային գրադարանում նշվում մեծ երգիծաբանի հոբեսանք», - Հայաստանի ազգային գրադարանում կազմակերպված Երվանդ Օսյան-150 ցուցահանդեսի բացման իր խոսքում նշեց ԵՊՃ հայ գրականության ամբիոնի դոցենտ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Սերժ Մրավիջյանը:

Երվանդ Օսյանը՝ «ծիծաղի համար ծնված մեծագույն հայ երգիծաբանը» (Չիրվանզադե) հայ ամենաարգասարեր գրողն է եղել: Նրա գրչի տակից դուրս եկած բագմարիվ գրքեր են պահպում Հայաստանի ազգային գրադարանի գրաֆոնդում, որոնցից ամենաուշագրավը ցուցադրված են թամանյանական մասնաշենքի մեջ ցուցարահում: Դրանցից են 1909-ին Կ. Պոլսում լույս տեսած «Զավալլըն» դյութական կատակախաղը, 1912-ին Ղալաթիայում լույս տեսած «Ապուշներու տարեցույցը», «միմիայն սրամիտ անձերու գործածութեան յատովկ», «Տասներկու տարի Պոլսեն դուրս» անձնական հիշատակարանի 1914-ի և 1922-ի հրատարակությունները, 1932-ին Կահիրենում հրատարակված «Պատերազմ եւ... խաղաղութիւն» ընտանեկան նամականին և շատ այլ արժեքավոր գրքեր:

Սշանակալից են նաև Երվանդ Օսյանի ֆրանսերենից թարգմանությունները. Էմիլ Չոլա, Մարկ Տվեն, Մորիս Լըբլանի՝ Արտեն Լյուպենի մասին վիպաշարը և այլն: Ուշագրավ է, որ Օսյանը ռուս դասականների՝ Ֆյոդոր Դոստուկով, Մաքսիմ Գորկու եւ Լև Տոլստոյի գործերը թարգմանել է ֆրանսերենից:

Թուրքական ճամուլը և Վիլյամ Սարոյանը

Թուրքական «Bianet» թերթի թղթակից, ֆոտոլրագրող և վերլուծաբան Սերդար Քորուցուն իր այունակում անդրադարձել է ամերիկահայ մեծանուն գրող Վիլյամ Սարոյանի կյանքին ու գործունեությանը: Այս մասին հայտնում է ermeni-haber.am-ը:

Հոդվածի հեղինակն աշխարհահոչակ գրողի կենսագրության մասին հատվածում թույլ է տալիս մի անծոտություն, որը, սակայն, որոշակի տարածվածություն ունի թուրքական շրջանակներում: Ըստ այդ տարածված սխալի՝ Վիլյամ Սարոյանի իրական անունն իբր Արամ է, իսկ ագանունը՝ Քարաօղլանյան: Շփոթության պատճառն այն է, որ 1915թ. հայկական կո-

ԳԵՂԱՐԾ ԱՇՈՒ 2019

տորածից մազապուրծ Սարոյանների ընտանիքի հետ միասին Բիթլիսից ԱՄՆ-ի Կալիֆորնիա նահանգ են գաղթել նաև իր քեռիների՝ Քարաօղլանյանների ընտանիքները:

Քորուցուն իր հոդվածում ուշադրություն է հրավիրում Թուրքիայում «Սարոյան» ազգանվան հետ կապված մեկ այլ շփորձունքի վրա: «Երբ ավարտվեց 2-րդ համաշխարհային պատերազմը, - գրում է Քորուցուն, - ԱՄՆ-ի հայկական կոմիտեներն իրենց պահանջներն էին տարածում աշխարհով մեկ: «New York Times» թերթում անգամ այդ թեմայով հրապարակված բաց նամակում պահանջվում էր ԽՍՀՄ-ին վերադարձնել Կարսը և Արդահանը: Իսկ այդ նամակի տակ դրված ստորագրություններից մեկը «Սարոյան» ազգանվամբ էր»: Սակայն այդ ստորագրողը Վիյամ Սարոյանը չէր եղել: Արդեն նշանավոր գրողը այդպիսի տեքստ չէր կարող ստորագրել, քանի որ տվյալ ժամանակամիջոցում նա ավտովքարից վիրավորվել և հոսպիտալացվել էր:

Նշենք, որ հարուստ գրական ժառանգություն թողած Վիյամ Սարոյանի ստեղծագործությունները հրատարակվել են նաև Թուրքիայում՝ Ազիզ Գյոքենմիրի խմբագրությամբ և «Արաս» հրատարակչատան կողմից:

Էղուարդ Լիմոնովը՝ Արցախ կատարած այցի մասին

Ուստի գրոյ, հրապարակախոս Էղուարդ Լիմոնվը Regnum կայքում ծավալուն հոդվածով անդրադարձել է Արցախին՝ պատմելով Ստեփանակերտ, ինչպես նաև շփման գիծ կատարած այցի մասին:

«Սա աշխարհագրական դիրքի առումով վերջին քրիստոնեական պետության մայրաքաղաքն է՝ քրիստոնեության վերջին ամրակետը: Թող ռուսները մտածեն սրա մասին. այնտեղ բոլոր կողմերից իսլամական պետություններ են: Եվ եթե Իրանն Արցախին բարեկամարար է վերաբերվում, ապա մյուս բոլոր երկրները՝ նախկառաջ Աղրբեջանը, թշնամարար են վերաբերվում:»

Իսկ նրանք ուրիշ էլ ի՞նչ կերպ կարող են վերաբերվել: Ինչ վերաբերում է նրան, թե այս հողերի նկատմամբ ով իրավունք ունի, ապա դա դարաբաղդիներն են: Դարաբաղդի հայերը (նրանք 160 000-ից պակաս են) յոթ միլիոնանոց բնակչությամբ Աղրբեջանից ավելի ուժեղ դուրս եկան: Դարաբաղդիները պատրաստ էին մեծ քանակությամբ մարդկային կյանքեր զոհաբերել և զոհաբերեցին, հետևաբար՝ հենց նրանք էլ այդ հոդում ապրելու, այն շենացնելու իրավունք ունեն: Սեփական ուժի համար ներողություն խնդրել պետք չէ. Արցախին տիրում են ուժի իրավունքով», - գրում է Լիմոնովը՝ Ուսասատանի իշխանություններին խորհուրդ տալով ոչ թե բոլորի հետ ընկերություն անել, այլ ընտրություն կատարել, քանի որ «Կովկասում Ուսասատանը հայերից բացի ոչ ոք չունի»:

Խարկովում բացվել է Ակսել Բակունցի հուշատախտակը

Խարկովում տեղի է ունեցել հայ գրող Եւսենարիստ Ակսել Բակունցի հուշատախտակի բացումը՝ նրա ծննդյան 120-ամյակի կապակցությամբ, հաղորդում է AnalyitikaUA.net-ը:

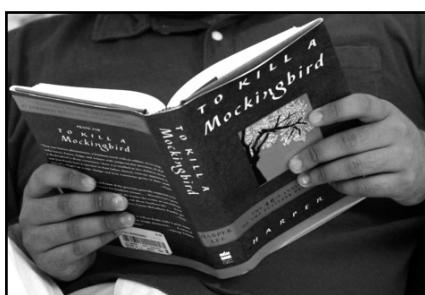
Ծրագրի կազմակերպիչներն են Սուրբ Հարություն հայ առաքելական եկեղեցին եւ քաղաքային իշխանությունները:

Միջոցառումը կազմակերպվել է Խարկովի Վ. Դոկուչաևի անվան ազգարային համալսարանում, որը Բակունցն ավարտել է 1923 թվականին: Ներկա են եղել պատվավոր հյուրեր՝ համալսարանի ռեկտոր Ալեքսանդր Ուլյանչենկոն, Դայ առաքելական եկեղեցու թեմի առաջնորդ Մարկոս Յովհաննիսյանը, Ուկրաինայի հայ համայնքի գործադիր տնօրեն Յովակիմ Յարությունյանը եւ այլք:

Միջոցառման ավարտին համալսարանի ռեկտորն ու ծրագրի նախաձեռնող եւ համակազմակերպիչ Սուսաննա Թամազյանը շնորհակալագրեր են ստացել Ուկրաինայում հայկական մշակույթի զարգացման գործում ունեցած զգալի ներդրումի համար:

Յարփեր Լիի «Սարյակ մի՛ սպանիր» վեպն ամերիկացիների սիրելի գիրքն է

Յարփերի Լիի՝ 1960 թվականին գրված «Սարյակ մի՛ սպանիր» վեպն ամերիկացիների սիրելի գիրքն է. այս մասին են վկայում ժողովրդական քվեարկության արդյունքները, քվեարկություն, որը ամփոփվել է PBS ալիքի The Great American Read շոուի եթերում:

Ամենահանրաճանաչ գրքի ընտրությունն ընթացել է վեց ամիս, այդ ընթացքում տրվել է շուրջ 4 միլիոն ձայն: Մրցույթին ավանդաբար մասնակցում է հարյուր գիրք. դրանց ցուցակը կազմվում է նախնական հարցման հիման վրա, որը մասնագետներն անցկացնում են յոթ հազար ամերիկացիների շրջանում:

Մրցույթի պայմաններով չի պահանջվում, որ գիրքը գրված լինի անգլերենով, բայց այն պետք է հրատարակված լինի այդ լեզվով: Ամենահանրաճանաչ ստեղծագործությունների հիմքակ են մտել Դիանա Գերլիդոնի «Օտարուիին», Զուան Ռոուլինգի «Յարի Փոթերը», Զուն Ռ.Ռ. Թոլքիենի «Մատանիների տիրակալը» եւ Զեյն Օսթինի «Յպարտություն եւ նախապաշտունք»-ը, սակայն Յարփեր Լիի վեպն առաջ է անցել բոլորից:

Ամերիկացիների սիրելի վեպը 1961թ. ստացել է Պուլիտցերյան մրցանակ: 1962թ. Եկրանավորումն՝ գլխավոր դերում Գրեգորի Պելի մասնակցությամբ, ստացել է երեք «Օսկար» եւ ներառված է, ըստ AFI-ի վարկածի՝ 100 տարվա ընթացքում ամերիկյան լավագույն ֆիլմերի հարյուրակում:

Գեղարք Աշու 2019

YouTube-ը կնկարահանի «Մեծն Գերսրի»-ի սերիալ-պրիկվելը.
Deadline Hollywood

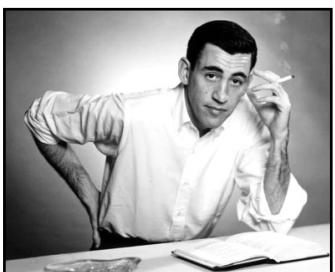

YouTube տեսածառայությունն սկսել է Gatz («Գերսր») սերիալի նկարահանման աշխատանքը, որը պատմում է այն իրադարձությունների մասին, որոնք նախորդել են Ֆրենսիս Սքոթ Ֆիցջերալիի «Մեծն Գերսրին» վեաի սյուժեին: Այդ մասին, տեղեկացնում է Deadline Hollywood պորտալը:

Պատմությունը իմանված կլինի ակադեմիական տեսության վրա, որի համաձայն՝ Ֆիցջերալը Ձեյ Գերսրին պատկերացնում էր որպես խառնածին ռասայի տղամարդ: Նշվում է, որ սյուժեն վերաբերելու է այսպես կոչված Ջառլենյան վերածննդին՝ 20-րդ դարի 1920-1930-ական թվականների աֆրոամերիկյան մշակույթի ծաղկման ժամանակաշրջանին: Նախագծի մնացած մանրամասները դեռ չեն հաղորդվում: «Մեծն Գերսրի»-ն ամերիկացի գրող Ֆրենսիս Սքոթ Ֆիցջերալիի վեան է, որը հրատարակել է 1925 թվականին: Գլխավոր հերոսը՝ Նիկ Բարություն, Միջին Արեւանուտքից ժամանում է Նյու-Յորք, որտեղ բնակվություն է հաստատում իր երեկույթներով հայտնի միլիոնատեր Ձեյ Գերսրի հարեւանությամբ:

Գիրքն էկրանավորվել է մի քանի անգամ: 2013 թ. ֆիլմն, ըստ վեաի, նկարահանել է ավստրալացի ռեժիսոր Բազ Լուրմանը. կինոնկարը հավաքել է ավելի քան 350 մլն դոլար: Գերսրին ճարմնավորել է Լեոնարդո Ռի Կապրիոն:

Ձերում Սելիմջերի ընտանիքը կիրապարակի գրողի անտիա գործերը

«Տարեկանի արտուր» անդունդի եզրին» հանրահայտ գրքի հեղինակ Ձերում Սելիմջերի ընտանիքը պատրաստվում է առաջիկա տարիներին լուս ընծայել հեղինակի անտիա ստեղծագործությունները:

1951 թ. «Տարեկանի արտուր» անդունդի եզրին» ստեղծագործության գլխապտույտ հաջողությունից հետո, Սելիմջերը մեկուսացած կյանքով է ապրել: Նա մահացել է 2010 թվականին: Երկար տարիներ խոսվում էր այն մասին, որ գրողը մահից հետո չիրատարակած բազմաթիվ գործեր է թողել: Նրա դրդին՝ Մեթը, հաստատել է, որ հայրը այդ տարիների ընթացքում չի դադարել գրել:

«Նա ցանկանում էր, որ ես հավաքեմ իր բոլոր գործերը: Ինանալով աշխատանքների մասշտաբները՝ հայրս հասկանում էր, որ դրանք հավաքելը երկար ժամանակ կպահանջի: Չեմց ավարտեմ այդ գործը, մենք կիրապարակենք անտիաները», - նշել է Մեթը: